

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

TRABZON MASALLARINDA MİTOLOJİK UNSURLAR

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Aybüke ÇAKKAL

İstanbul, 2024

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

TRABZON MASALLARINDA MİTOLOJİK UNSURLAR
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Aybüke ÇAKKAL

Öğrenci No
2120060014

ORCID ID
0000-0002-7638-2725

Danışman
Dr. Öğr. Üye. Hatice Aycan AYDOĞAN

İstanbul, 2024

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Trabzon Masallarında Mitolojik Unsurlar**” başlıklı çalışmanın, bilimsel ahlâk ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 05.06.2024

Aybüke ÇAKKAL

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

05/06/2024

Enstitümüz *Türk Dili ve Edebiyatı* Anabilim Dalı *Türk Dili ve Edebiyatı* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **2120060014** numaralı **Aybüke ÇAKKAL**'ın "*İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Trabzon Masallarında Mitolojik Unsurlar*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 14/05/2024 tarih ve 2024/22 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince 45 dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında "**OYBİRLİĞİ**" ile "**KABUL**" kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 2 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Ha*** AY*** AY***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Er*** AY***
(Milli Savunma Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Al*** ŞE***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Aybüke ÇAKKAL
Danışmanı : Dr. Öğr.  ye. Hatice Aycan AYDOĞAN
Derecesi ve Tarihi : Yüksek Lisans (Tezli), 2024
Alanı : Türk Dili ve Edebiyatı
Anahtar Kelimeler : Masal, Türk Mitolojisi, Trabzon Masalları, İnceleme

 Z

TRABZON MASALLARINDA MİTOLOJİK UNSURLAR

Türk halk anlatıları içerisinde yer alan masallar, barındırdıkları mitolojik unsurlarla kültürel bir aktarım aracıdır. “Trabzon Masallarında Mitolojik Unsurlar” başlıklı tez  alışması, Trabzon ilinde derlenmiş ve basılı hale getirilmiş masalların Türk mitolojisi bağlamında incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Masal ve mitolojinin birbirini besleyen bağı düşünülerek bölgede anlatılan masalların mitolojik unsurları tespit edilmiştir.

Çalışmanın başlangıcında Trabzon bölgesinin kısa tarihi ve bölgede yaygın olan edebî türler verilmiş ardından masal türü hakkında bilgi verilerek masal ve mitoloji ilişkisi aktarılmıştır. Çalışmanın en önemli bölümü olan Trabzon masalları, içinde mitolojik unsurlar barındıran masallar olacak şekilde elenmiş ve toplamda yirmi sekiz masal tez çalışmasına alınmıştır. Tez çalışmasına konu olan masallar mitolojik bağlamda ele alınırken “Devler, Don değiştirme, Elma, Mağara, Sayılar, Renkler, Ağaç, Yer-Su kültü, Eşyalar, Hayvanlar” ana başlıkları ile açıklanarak yorumlanmıştır. Araştırmaya konu olan masallar motif bağlamında ele alınırken Türkiye’de farklı şehirlerde anlatılan masalları konu alan tez çalışmaları incelenmiş ve birçok masalın benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Literatür tarama, arşiv inceleme, bilimsel veri toplama, analiz ve yorumlama yöntemleri kullanılarak hazırlanan tez çalışmasında kitap, makale, dergi, yayımlanmış tez çalışmaları ve internet gibi kaynaklar vasıtasıyla elde edilen bilgiler bir araya getirilmiştir. Araştırmanın sonucunda Trabzon masallarının, Türk mitolojisi açısından zengin unsurlar barındırdığı ortaya konmuştur.

Name and Surname : Aybüke ÇAKKAL
Supervisor : Asst. Prof. Dr. Hatice Aycan AYDOĞAN
Degree and Date : Master’s (Thesis), 2024
Major : Turkish Language and Literature
Keywords : Fairy Tales, Turkish Mythology, Trabzon Tales, Examination

ABSTRACT

MYTHOLOGICAL ELEMENTS IN TRABZON TALES

Fairy tales in Turkish folk narratives are a means of cultural transmission with the mythological elements they contain. The thesis titled "Mythological Elements in Trabzon Tales" was prepared for the purpose of examining the tales compiled and printed in the Trabzon region in the context of Turkish mythology. Considering the bond between fairy tales and mythology that nourish each other, the mythological elements of the tales told in the region were identified.

At the beginning of the study—after giving a brief history of Trabzon region and the literary genres common in the region—the fairy tale genre is reviewed and its relationship with mythology is discussed. The Trabzon tales, which are the most important part of the study, were eliminated in such a way that only tales containing mythological elements were included, with a total of twenty-eight tales. While the tales are discussed from the viewpoint of mythology, they are explained and interpreted under the headings of "Giants, *Don* Change, Apple, Cave, Numbers, Colours, Tree, Earth-Water Cult, Things, Animals". In addition to examining the tales of Trabzon from the perspective of motif, thesis studies on the tales told in different cities in Türkiye were investigated, which showed that many tales were similar. In the thesis study, which was prepared using literature scanning, archive review, scientific data collection, analysis and interpretation methods, information obtained through sources such as books, articles, magazines, published thesis studies and the internet was brought together. Overall, the present thesis revealed that Trabzon tales contain rich elements in terms of Turkish mythology.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

KISALTMALAR iii

GİRİŞ 1

1. TRABZON HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Trabzon Adı 3

1.2. Trabzon'un Kısa Tarihi 4

1.3 Trabzon'un Coğrafyası ve İklimi 5

1.4. Trabzon'un Turistik ve Sosyoekonomik Yapısı 6

1.5. Trabzon'da Edebiyat Türleri ve Trabzonlu Edebiyatçılar 7

2. MASAL VE MİT

2.1. Masal 8

2.1.1. Masalların Kaynakları 11

2.1.1.1. Hindolojik Görüş 12

2.1.1.2. Mitolojik Görüş 12

2.1.1.3. Antropolojik Görüş 13

2.1.2. Masalın Özellikleri 13

2.1.2.1. Masalların Şekil Özellikleri 13

2.1.2.2. Masalların İçerik Özellikleri 14

2.1.3. Masalların Sınıflandırılması 15

2.1.3.1. Hayvan Masalları 15

2.1.3.2. Asıl Masalları 16

2.1.3.3. Fıkralar 16

2.2. Mit, Mitoloji, Masal İlişkisi..... 17

2.2.1. Mit 18

2.2.2. Mitoloji 19

2.2.3. Mit-Masal İlişkisi 20

3. TRABZON MASALLARINDAKİ MİTOLOJİK UNSURLAR

3.1. Devler	23
3.2. Don Değişirme	26
3.3. Elma	29
3.4. Mağara	31
3.5. Sayılar	34
3.6. Renkler	37
3.7. Ağaç	39
3.8. Yer Su Kültü	43
3.9. Eşyalar	44
3.9.1. Tarak	45
3.9.2. İğne	46
3.9.3. Ok ve Yay	47
3.10. Hayvanlar	48
3.10.1. Ejderha	49
3.10.2. Geyik	51
3.10.3. At	53
3.10.4. Karga	55
3.10.5. Güvercin	57
3.10.6. Koç ve Koyun	58
3.10.7. Kurt	60
SONUÇ	62
KAYNAKÇA	65
EKLER	
Ek-1: Masalların Motif Sıralaması	74
Ek-2: Masal Özetleri	100
Ek-3: Masallarla İlgili Yapılmış Çalışmalar	117

KISALTMALAR

AaTh. : Anti Aarne - Stith Thompson

b. : Baskı

C. : Cilt

Çev. : çeviri

DLT : Dîvânü Lugâti't-Türk

EB. : Eberhard – Boratav

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

s. : sayfa numarası

SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü

TDV. : Türkiye Diyanet Vakfı

vb. : ve benzeri

Yay. : Yayınları/Yayıncılık

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

Geçmişten bugüne dünyanın birçok bölgesinde büyük devletler kurmuş, farklı kültür ve medeniyet sahalarında adından söz ettirmiş olan Türk milleti, edebiyat alanında da oldukça zengin bir birikime sahiptir. Bu edebi zenginlik içinde Türk halkının toplumsal hayatına, inanç sistemine, değer yargılarına, geçim şekline, adet ve geleneklerine dair bizlere en eski bilgileri sunan edebiyat alanı Türk Halk Edebiyatıdır. Orta Asya bozkırlarından Anadolu coğrafyasına kadar konargöçer hayat şeklini devam ettiren Türkler; dilden dile, gönülden gönüle aktarılan sözlü edebiyat ürünlerini gelip geçtikleri her yere peşi sıra getirmiş ve bizlere emanet etmişlerdir. Hem İslamiyet öncesi hem de İslamiyet sonrası dönemde kendine yer edinebilen Türk Halk Edebiyatı, sözlü anlatı geleneğinin tüm türlerini içinde barındırır. Toplumu bir arada ve diri tutan; sahip olduğu, üretildiği ve yayıldığı toplumun tüm sosyokültürel değerlerini içinde barındıran ve sonraki nesillere kültürel kaynaklık yapan bu anlatılar; mitler, masallar, efsaneler, destanlar ve hikâyelerdir.

Bu çalışmada ele aldığımız Türk anlatı geleneğinin en önemli parçası olan masallar, toplumun maddi manevi tüm özelliklerini bizlere yansıtmaları ve özellikle folklorik açıdan kaynak oluşturması noktasında önemlidir. Geçmişten günümüze şifahi olarak ulaşan masallar, toplumların en önemli hafızasıdır. Masallar, içlerinde olağanüstülükler barındıran, hayal ürünü türlerdir ve bu olağanüstülükler masalların mitoloji ile olan ilişkisini ortaya koymaktadır.

Türküleri, manileri, fıkraları, destanları ile oldukça zengin bir kent olan Trabzon, masal bakımından araştırılması gereken bir şehirdir. Doğu Karadeniz insanı; konuşkanlığı, hazırcevaplığı ve ince zekâsı ile bilinir. Muhakkak ki insanları bir araya getiren, dilden dile aktarılan masal türü de bu bölge insanı için önemli olmuştur. Gün yüzüne çıkarılmış Trabzon masalları olmakla birlikte eldeki kaynaklar yetersizdir. Bu çalışmamızda bilimsel yöntemlerle derlenerek yazılı hale getirilen Trabzon masalları mitik açıdan incelenmiştir. Çalışmanın amacı, geçmişten bugüne yöre insanının değerlerini, inanç ve yaşayış şeklini içinde barındıran masalları mitolojik bağlamda ele alarak Trabzon masallarını yeni bir zeminde araştırmaya açmaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Trabzon Masallarında Mitolojik Unsurlar isimli tez çalışmasında; bilimsel yöntemlerle derlenmiş Trabzon masalları için literatür tarama, arşiv inceleme ve bilimsel veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Kitap, makale, dergi, yayımlanmış tez çalışmaları ve internet gibi kaynaklar vasıtasıyla elde edilen bilgiler tezin araştırma konusu kapsamında bir araya getirilmiştir. Tezi oluştururken ‘analiz ve yorumlama’ yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Trabzon masalları, üzerinde çokça araştırma yapılmış bir tür (alan) değildir. Yörede ağırlıklı olarak inceleme konusu olmuş türler daha çok türküler, maniler, fıkralar olmuştur. Alan araştırması yöntemiyle derlenmiş ve yazılı hale getirilmiş masalların da birbiriyle benzer masallar olduğu görülmektedir. Çalışmada mesafenin uzaklığı ve sürenin kısıtlılığı sebebiyle bölgede masal derleme çalışması yapılamamıştır ve bunun sonucu olarak daha önce derleme yöntemiyle bulunup yazıya geçirilmiş masalların içinden motif ve mitolojik açıdan zengin olanlar tespit edilerek tez çalışmasına dahil edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TRABZON HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Trabzon Adı

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en önemli şehirlerinden olan Trabzon, Boztepe'nin eteklerinde denizden itibaren set set oluşturulmuş, adeta merdiven gibi görünümü sahip olan bir şehirdir. Ne zaman ve kimler tarafından kurulduğuna dair günümüze ulaşan kesin kayıtlar olmamakla birlikte bu şehrin M.Ö. 756 yılında Milet kolonisi tarafından kurulduğu belirtilmektedir. Şehrin adı ilk olarak M.Ö. 400 yılında Ksenophon tarafından yazılmış *Anabasis* isimli eserde geçmektedir (Ksenophon, 2015, s. 25-26). Bu eserde yazılanlara göre, şehir o zamanlar Sinop'a bağlıdır. Şehrin adı Batı dillerinde 'Trapezunte', 'Trebizonde', 'Trebizond'; İslam kaynaklarında ise 'Atrabazunde', 'Tarabazunde' şeklinde anılmaktadır (Lowry ve Emecen, 2012, s. 296). Yunancada 'masa' anlamına gelen 'Trapezus', şehrin kuruluş şekline benzetme yapılarak oluşmuş bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır. 1800'lü yılların başlarında Trabzon'a gelerek gözlemler yapan Alman asıllı tıp doktoru ve bitki koleksiyoncusu Karl Heinrich Emil Koch da şehrin adının Yunanca 'masa' anlamına gelen 'Trapezus' kelimesinden geldiğini savunmaktadır (Kırca ve Kuş, 2020, s. 155). Koch, Trabzon'daki gözlemlerini kaleme aldığı *Wanderungen im Oriente, Während Der Jahre 1843 und 1844 (1843 ve 1844 Yıllarında Doğu'ya Yapılan Seyahatler)* isimli eserinde Trabzon adıyla ilgili farklı kaynaklarda geçen bilgilere de yer vermektedir (Yılmaz, 2014, s. 118-134.). Bu bilgilere göre, şehir M.Ö. 519 tarihinde İranlıların eline geçmiş ve Trabzon, İran'ın 19. Pont eyaleti içinde yer almıştır. İranlılar bu şehre 'Güneş Ülkesi' anlamına gelen 'Hurşid Abad' adını vermişlerdir. Bazı kaynaklar ise şehrin adının, 'harmanlı kaya' adındaki dört köşeli kayalara benzetme yapılarak ortaya çıktığına işaret etmektedir. 'Köroğlu Efsanesi'nden yola çıkarak kentin isminin 'Tuğra Bozan'dan geldiğini ileri süren bir grubun yanı sıra Trabzon'un eğlenceli bir şehir olmasından kaynaklı 'Tarap Efsun' ifadesine dayandıranlar da bulunmaktadır. Arap tarihçileri ise Trabzon'un müzisyen halklarından Tiberenlere işaret ederek

‘Tiberenlerin ülkesi’ anlamına geldiğini ve günümüzde Trabzon adını aldığını savunmaktadır (Kırca ve Kuş, 2020, s. 155-156).

1.2. Trabzon’un Kısa Tarihi

İlkçağdan bu zamana kadar önemli bir liman şehri olan Trabzon, konumu itibariyle farklı milletlerin hâkimiyetine girmiştir. Koloni şeklinde yaşayan bazı topluluklara da mesken olan bu şehir, bir süre Perslerin egemenliğinde kaldıktan sonra M.Ö. 331 tarihinde Büyük İskender’in idaresi altına girmiştir. M.Ö. 3. yüzyılda Pontus Krallığı bu bölgeye hâkim olmuş ve bu durum uzun yıllar devam etmiştir. Pontus Krallığı döneminde Sinop başkent, Trabzon ise liman şehri olarak karşımıza çıkmaktadır. Roma İmparatorluğu’nun ikiye ayrılması sonrası Trabzon, Doğu Roma hâkimiyetinde kalmıştır (Trabzon Valiliği, 2024).

Trabzon, Müslüman Arapların Anadolu akınlarına hedef olmayan şehirlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük Selçuklu Devleti’nin Melikşah döneminde şehir kısa süre Selçuklu idaresine girmiş ama Theodoros Gabras tarafından geri alınmıştır (Lowry ve Emecen, 2012, s. 297). Moğolların tüm Anadolu’yu işgal ettiği 13. yüzyılın ikinci yarısında Karadeniz-İran ticaret yolunun önemli bir merkezi haline gelen Trabzon’da bir süre İlhanlıların hâkimiyeti dikkat çekerken, 1300’lü yıllar itibariyle Türkmen nüfusu bölgede etkisini göstermektedir (Lowry ve Emecen, 2012, s. 297). Bu yıllarda Osmanlı Devleti’nin de Trabzon’a akınları olmuştur. Bu akınlar ilk olarak 1442’de II. Murad ile başlamış ve 1461’de İstanbul fatihi Sultan II. Mehmet Trabzon’u fethederek şehri Osmanlı Devleti topraklarına katmıştır (Trabzon Valiliği, 2024).

Osmanlı idaresine girmesiyle hızla Türk-İslam şehri haline gelen Trabzon hızla imar edilmeye başlanmış ve Türk aileler şehre yerleştirilirken yerel ahalinin bir kısmı ise şehirden sürülmüştür. Siyasi, coğrafi ve ekonomik açıdan önemli bir şehir olmasından dolayı Osmanlı hanedanı şehzadeleri burada idarecilik yapmıştır. Yavuz Sultan Selim yirmi dört yıl Trabzon’da idarecilik yapmış, Kanuni Sultan Süleyman ise bu şehirde dünyaya gelmiştir. Trabzon, Osmanlı-Rus Savaşı sırasında yöreye mensup bazı kuvvetli ailelerce işgal edilmeye çalışılmış, ancak bunlar merkezi otorite tarafından kısa sürede bastırılmıştır (Lowry ve Emecen, 2012, s. 298). 1.Dünya

Savaşı'nda Ruslarca 14 Nisan 1916 tarihinde işgal edilen şehir, 14 Şubat 1918'de Brest-Litovsk Antlaşması'yla geri alınmıştır (Trabzon Valiliği, 2024).

1.3 Trabzon'un Coğrafyası ve İklimi

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Trabzon, coğrafi konumu ve liman şehri olması dolayısıyla geçmişten bugüne stratejik önem arz etmektedir. Avrupalı seyyahların kent hakkında verdikleri bilgilerde Trabzon'un denize doğru dik biçimde inen derelerin aralarında kurulmuş olduğu belirtilmektedir (Kırca ve Kuş, 2020, s. 155). Karl Heinrich Emil Koch, Trabzon seyahati gözlemlerinden yola çıkarak kaleme aldığı eserinde Trabzon için, *“Bütün şarkta Trabzon'dan başka böyle hoş bir görüntü sunan şehir görmedim.”* ifadesi ile kentin coğrafyasından ne derece etkilendiğini dile getirir (Kırca ve Kuş, 2020, s. 160). 19. yüzyılın başlarında Fransız hükümetinin emriyle Trabzon'a geçici konsolosluk görevlisi olarak atanan Victor Fontanier ise (Yılmaz, 2014, s. 118), şehir ile ilgili gözlemlerini detaylıca anlattığı seyahatnamesinde, yazın en sıcak aylarının temmuz ve ağustos olduğunu belirtmektedir. Aynı eserde Fontanier, Trabzon'un hemen yanındaki sınır şehri olan Rize'den bahsederken de burada mis kokulu limon ve portakal ağaçlarının insanları karşıladığını belirterek bölgenin iklimi hakkında da bilgi vermektedir. Ağustos ayında Trabzon'daki Yüzdağ'ın tepesinde hâlâ kar olduğunu da yazan seyyah, şehrin sık ormanları ve yemyeşil manzarasıyla dikkat çektiğini belirtmiştir (Yılmaz, 2014, s. 120). Bu bilgilerden yola çıkarak Trabzon'un yazları serin, kışları ılık ve bol yağışlı bir iklime sahip olduğunu söyleyebilmekteyiz.

4.664 kilometrekare yüzölçümüne sahip olan Trabzon; kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Gümüşhane ve Bayburt, doğusunda Rize, batısında ise Giresun ile komşudur. Ilıman ve her mevsim bol yağış alan bir iklime sahip olması dolayısıyla farklı çeşitlilikte bitki örtüsüne sahiptir ve denizden 1.850 yükseklikteki yerlerde bile sık ormanlara rastlanmaktadır (Trabzon'un Coğrafi Özellikleri, 2024).

1.4. Trabzon'un Turistik ve Sosyoekonomik Yapısı

Oldukça eski bir geçmişe sahip olan Trabzon şehri gerek tarihi gerekse de coğrafi özellikleri dolayısıyla yılın her mevsimi turist çeken kentlerimizdendir. Geçmişte farklı dinlerden, kültürlerden ve milletlerden insanlara ev sahipliği yapmış olan şehirde oldukça fazla sayıda tarihi mekân bulunmaktadır. Sümela, Vazelon ve Kızlar manastırları, Zağanos Paşa ve Tabakhane köprüleri, Küçük Ayasofya, Trabzon Kalesi, farklı dönemlere ait birçok cami, türbe, han ve hamamlar Trabzon'daki tarihi değeri olan mekânlara örnek verilebilir (Trabzon'da Kültür-Sanat ve Turizm, 2024).

Coğrafya ve iklim özelliklerine bağlı olarak yaylacılık faaliyetlerinin geçmişten bugüne aktif bir şekilde devam ettiği şehirde yayla turizmi de gelişmiştir. Yılın belli dönemlerinde yapılan yayla şenliklerine hem şehir halkı hem de civar illerden birçok insan katılım göstermektedir. Uzungöl, Haçka, Hıdırnebi, Kadırğa, Sıdağı ve Sultan Murat en meşhur yaylalarıdır. Sultan Murat Yaylası'nda 1916 yılında Ruslara karşı savaşırken şehit olmuş yetmiş şehit mezarlığı bulunmakta ve her yıl 23 Haziran'da şehitleri anma günü etkinlikleri yapılmaktadır (Trabzon Valiliği, 2024).

Trabzon ekonomisi, geçmişte ağırlıklı olarak büyükbaş hayvancılık, balıkçılık ve liman şehri olması dolayısıyla deniz ticaretine dayalıyken günümüzde hayvancılık halkın geçim kaynağı olmaktan uzaklaşmaktadır. Bugün yöre insanının en önemli geçim kaynağı tarımdır ve nüfusun %65'i halen geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır (Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası, 2024). Tarım ürünlerinin başında çay gelmektedir. Türkiye'de ekili çay arazilerinin %21'i Trabzon'dadır. Bu yüksek oranla Trabzon, Rize'den sonra en çok çay ekili alanına sahip ikinci şehri olarak dikkat çekmektedir (Doğanay, 2006, s. 89-111). İnşaat sektörü, ormancılık ve el sanatları da Trabzon'da öne çıkan meslek alanlarındandır. 'Trabzon hasırı' olarak isimlendirilen altın ve gümüş işlemeciliği, bakırcılık, bıçakçılık, ahşap işlemeciliği ve örme sepet işçiliği, Trabzon denilince ilk akla gelen zanaatlardandır (Trabzon Valiliği, 2024).

Trabzon'da ikisi devlet, biri vakıf olmak üzere üç üniversite bulunmakta ve şehir, toplamda yaklaşık 50 bin üniversite öğrencisine ev sahipliği yapmaktadır (Unibilgi, 2024).

1.5. Trabzon’da Edebiyat ve Trabzonlu Edebiyatçılar

Trabzon, özellikle Halk Edebiyatının sözlü edebiyat türleri açısından zenginliğe sahiptir. Türkü, mâni, fıkra, destan, masal gibi türler Trabzon’da canlı bir şekilde varlığını sürdürmektedir (Kaya, 2001, s. 3-5). Engebeli ve zor arazi şartları, iklimin gün içerisinde bile değişken olması, Karadeniz’in dalgalı ve hırçın halleri, bölge insanının karakterine de yansımıştır. Sosyolojide ilk coğrafyacı determinist düşünür olan İbn Haldun, *Mukaddime* isimli eserinde dünyayı yedi iklim tipine ayırmış ve her iklim kuşağı içinde yaşayan insanların kişilik özelliklerini kategorize etmiştir (Haldun, 2004, s. 187). İbn Haldun’un “*coğrafya kaderdir*” sözü, bu konudaki görüşünü özetleyen bir ifade olarak dikkat çekmektedir. Trabzon insanı her zaman aceleci, telaşlı, hızlı ve pratiktir. Kişilikleri haline gelmiş olan hızlı olma durumu onların diline de yansımıştır. Hızlı konuşan Trabzonlular ince zekâlı insanlardır. Hazırcıvaptırlar ve espri yetenekleri de gelişmiştir (Meeker, 1977, s. 122) Bu durum, yöre insanının icra ettiği atma türkü, mâni ve fıkra türlerindeki başarılarının da kaynağıdır.

Trabzon, Osmanlı Devleti’nin sancak şehirlerindendir. Yavuz Sultan Selim’in ve Kanuni Sultan Süleyman’ın yetişmesinde önemli katkısı olan şehir, çok sayıda şair ve yazarı da edebiyat dünyasına kazandırmıştır. Figânî, Fahrî, Tâbî Mehmed Efend, Kanuni Sultan Süleyman’ın süt kardeşi olan Yahya Efendi, Âşık Mehmed b. Hafız Ömer, Şâkir Ahmet Paşa, Şâkir Şevket, Peyami Safa’nın babası İsmail Safa, Fatma Saniye Hanım, Peyami Safa, Sabahattin Eyüboğlu, Oktay Rıfat, Nazan Bekiroğlu, Nihat Genç, Sunay Akın ve Mustafa Duman gibi isimler Trabzon doğumlu önemli edebiyatçılardandır (Kimler Trabzonlu, 2024).

İKİNCİ BÖLÜM

2. MASAL VE MİT

2.1. Masal

Ortaya çıktığı ilk andan itibaren oluştuğu toplumun kültürel değerlerini ve inanç sistemini gerçeküstü bir dille ve sözlü anlatım geleneğine bağlı kalarak topluma aktaran masal türünün, akademik ve bilimsel birçok tanımı yapılmıştır. Dilimize Arapçadan geçen masal kelimesinin yaklaşık 130 yıllık bir geçmişinin olduğunu yazan Sakaoğlu, 19. yüzyılın başlarına kadar masal yerine ‘kıssa, dastan, hikâye’ ifadelerinin kullanıldığını, Türk coğrafyasında ise masal türünün ‘mesel, nağıl, ertek, ertegi’ gibi adlarla karşımıza çıktığını belirtmektedir (Sakaoğlu, 2011, s. 3).

Divanü Lügati’t Türk’te masalın karşılığı olarak ‘saw’ ve ‘ötgünç’ kelimelerini kullanılmakta ve ‘mesel, hikâye, kalam’ olarak tanımlanmaktadır (DLT, 2005, s. 380-477).

Ahmet Vefik Paşa, *Lehçe-i Osmanî* isimli sözlüğünde ‘mesel, hikâye, destan, menkabe, manasına fıkra ve kazıyyeden gayrı’ ifadeleriyle masalı tanımlarken (Sakaoğlu, 2002, s. 1); Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*’de “çocuklara söylenen hikâye, cin ve peri hikâyesi, saçma sapan söz” şeklinde masalı açıklamaktadır (Sami, 2019, s. 50).

Muallim Naci, *Lügat-ı Naci*’de masal kelimesinin karşılığı olarak “efsane, kısas, destan” kelimelerini kullanarak masal kavramını açıklarken (Naci, 2009, s. 25), Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*’ta “terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı olan hikâyeler” şeklinde masalın tanımını yapmaktadır (Devellioğlu, 2013, s.625). Masal kelimesinin *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*’nde açıklaması ise şu şekildedir: “Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür.” (Masal, 2024).

Sözlükte yapılan açıklama ve tanımlara bakıldığında masal ile ilgili görüşlerin birbirine oldukça yakın hatta bir kısmının aynı olduğu söylenebilir. Sözlük tanımları dışında edebiyat araştırmacılarının masal türü hakkındaki düşünceleri ise şöyledir:

Gümüşhane Masalları isimli eserinde, “*Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiat üstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür*” açıklamasını yaparak masalın konu ve şahıs kadrosu bakımından gerçeküstü yanına değinen Sakaoğlu, *Halk Masalları* adlı kitabında ise masal için ‘milletin aynası’ benzetmesini yaparak onun geçmişten geleceğe ışık tuttuğunu belirtmektedir. (Sakaoğlu, 1973, s. 1-5).

“*Masalların hayal unsuru olay ve şahıslar etrafında cereyan ettiğini ve dinleyenlerini gerçek dünyadan koparıp hayal alemine götürmek için tekerlemelerle başladığını; anlatıcılarının genellikle kadınlar, dinleyicilerinin ise çoğunlukla çocuklar olduğunu*” dile getiren Güzel ve Torun, yaptıkları bu tanımda masal türünün icrası konusunda bilgi verirler. (Güzel ve Torun, 2004, s. 219).

‘Hayal ürünü’ şeklinde ifade edilen masal, gerçekte gerçeküstünü harmanlayıp gerçek olmayan bir dünyada, geçmişte belirsiz bir zamanda, sıradan insanların gerçeküstü güçlerle donanıp, olağan ve olağanüstü mücadelesini anlatan bir türdür (Güzel ve Torun 2004, s. 116). Buradaki ‘belirsiz bir zaman’ ifadesiyle masalın ortaya çıkış tarihinin çok eskilere dayandığı vurgulanmaktadır.

Günay, *Elâzığ Masalları* isimli çalışmasında, masalı “*okur yazar olmayan halkın roman ve hikâyesi*” olarak ifade etmektedir. “*Olağanüstü olayları konu alan hayali varlıklar etrafında oluşan masalların bugün bakıldığında gerçek dünyadan pek farklı olmadığını*” dile getiren Günay ayrıca “*günümüz masallarının gerçeğe daha yakın bir hale geldiğini ve bugünün hikâye ve romanına yaklaştığını*” belirtmektedir (Günay, 1975, s.3). Masalın en temel özelliğinin olağanüstülük olduğunu ifade eden bu tanımda gerek teknolojinin ilerlemesi gerek yaşam koşullarının değişmesi ve buna bağlı olarak insanların hayal dünyasının da gelişerek gerçek hayatla bütünleşmesi, masalın içeriğinde ilk zamanlarda ‘hayal’ olan unsurların zamanla gerçeğe yakın hale geldiği düşüncesi dikkat çekmektedir.

Şükrü Elçin, Anonim Halk edebiyatı türlerinin oluşumundan bahsederken “*Başlangıçta bir kişi tarafından söylenmiş veya yazıya geçirilmiş olsalar bile, zamanla cemiyetin ortak duygu, düşünce ve ülküsünün potasında eriyen birtakım mahsuller vardır. Bunlar, sözlü gelenekte yaşadıkları, zamana ve muhite göre değişikliğe*

uğradıkları için, tam bir sanat eseri seviyesine ulaşamamışlardır. Ferdin damgasını taşımayan, fakat Türk halkının edebi zevk, düşünce, terbiye ve tefekküründe yeri olan bu manzum veya mensur eserlerin belli başlıları; atalar sözü, destanlar, masallar, bilmeceler, maniler, türküler, ağıtlar, ninnilerdir.” açıklamasını yaparak masal türünü de bu grupta ele almaktadır (Elçin, 1963, s. 3). Dilden dile aktararak yayılan halk anlatıları içerisinde yer alan masalların, bu aktarım esnasında değişikliğe uğraması, anlatıldığı ortamın kültürel unsurlarına ve dil özelliklerine göre yeniden şekillenmesi, onun roman ve hikâye gibi türlere kıyasla tam bir sanat eseri sayılmasına engel teşkil ederken icra edildiği ortamın tüm kültürel hayatı ve yaşam koşulları hakkında bizlere bilgi vermeleri açısından ise oldukça önemlidir.

Boratav, *Az Gittik Uz Gittik* isimli eserinin son bölümünde yer verdiği ‘Türk Masalı Üzerine’ başlıklı yazısında, geçmişten bugüne Türk masalının gelişim evrelerini anlatmaktadır. “Sözlü gelenek ürünü olan masalın yazılı olarak ilk örneklerinin 13. Yüzyılda Mevlana’nın ‘Mesnevi’sinde karşımıza çıktığını” kaydeden Boratav; masal türünün halk hikâyesi, menkıbe, destan, efsane, tekerleme, roman gibi türlerle de sıkı bir ilişki içinde olduğunu yazmaktadır (Boratav, 2023, s. 397-399). Yazara göre çağdaş yazarlar, masalları bir hareket noktası olarak alıp onun geleneklerine tamamen esir olmadan, taklitten kaçınarak, özgürlük içinde, günümüz yazın dünyasında kaynak olarak kullanmalıdır (Boratav, 2023, s. 440).

Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları* adlı eserinde, Halk Edebiyatının muhtevasını şu şekilde tanımlamaktadır: “Evvela masallar, fıkralar, efsaneler, menkıbeler, üstureler, saniyen darbımeseller, bilmeceler, salisen maniler, koşmalar, destanlar, ilahiler, rubai, Dede Korkut Kitabı, Âşık Kerem, Şah İsmail, Köroğlu gibi hikâyelerle cenknemeler, hamisen Yunus Emre, Kaygusuz, Karacaoğlu, Dertli gibi tekke ve söz şairleri, sadisen Karagöz ve Nasreddin Hoca gibi canlı edebiyatlar” (Gökalp, 1963, s. 97). Gökalp’in bu tanımda Halk Edebiyatının kapsamına dahil olan tüm unsurları tek tek sayarken masal türünü ‘evvela masallar’ şeklinde vermesi, masalların Halk Edebiyatı içerisinde ne kadar önem arz ettiğini göstermektedir.

Türk Halk Edebiyatı isimli kitabında “Alman ve Macar edebiyatında masalların oldukça kıymetli olduğunu ancak Türk şair ve yazarlarının halk edebiyatı tesirinden uzak kaldıklarını” dile getiren Kunos, ‘milletin aynası’ olarak ifade ettiği

masalların hem eski zamanların dinini hem de geçmiş zamanlarda yaşayanların edebiyatını ve yargılarını yazılmış tarihi metinlerden daha fazla anlattıklarını öne sürmektedir (Kunos, 2019, s. 113).

Geçmişte iletişim imkânlarının oldukça kısıtlı olduğu dönemlerde, daha çok kadınlar vasıtasıyla çocuklara anlatılan ve eğitici yönüyle ön plana çıkan masal türü; günümüzde insanların yaşantılarının, sahip oldukları imkânların, sosyal hayatlarının ve bu sosyal hayat içinde kişilerarası iletişimlerinin değişmesi dolayısıyla farklı bir işlev kazanmıştır (Günay, 1975, s. 2-3).

Özellikle çocuklar üzerinde tesiri büyük olan masal türü, olağanüstü konu ve kahramanlarıyla dinleyicisini gerçek dünyadan alarak hayal dünyasına götürmektedir. Bu olağanüstülük, masalı efsane ve mite yaklaştırmaktadır (Bilkan, 2020, s. 20). Masalı, bu türlerden ayırt etmemizi sağlayan unsurlar ise kendine has üslubu, başlangıç formelleri ve konu ve şahıs kadrosu açısından tamamen hayal ürünü olmasıdır. Eğlendirirken düşündüren, sonunda muhakkak bir ders veren masalın başlangıç formelleri olan tekerlemeler, onu diğer sözlü anlatım türlerinden ayıran en önemli unsurlardandır. Bu tekerlemeler, dinleyicinin dikkatini çektiği gibi onu biraz sonra gideceği hayal dünyasına hazırlamaktadır (İnan, 2020, s. 102).

Yapılan tüm tanımlarda ve aktarılan görüşlerde masalların evvela hayal ürünü bir tür olduğu vurgusu yapılmakta, konusunu gerçeküstü kişi ve olayların oluşturduğu ifade edilmektedir. Masallar, anlatıldıkları bölge insanının yaşayışı, kültürü, inancı, dil özellikleri noktasında geçmişten bugüne bizlere ışık tutan türler olarak karşımıza çıkmakta ve bu bağlamda ‘milletin aynası’ görevini üstlenmektedir.

2.1.1. Masalların Kaynakları

En önemli sözlü kültür ürünlerinden biri olan masallarla ilgili sorunların başında, ‘masalların kaynakları’ konusunda araştırmacıların görüşleri arasındaki farklılıklar gelmektedir. Masallar, insanlık tarihinden bu yana var olduğu tahmin edilen bir sözlü gelenek ürünü olduğundan, ilk olarak kim tarafından ve ne şekilde ortaya çıktığı bilinmemektedir. Dilden dile aktarılma suretiyle günümüze ulaşan masalların, anlatıldığı coğrafya farklı olduğu halde benzer özellikler göstermesi, onun

sözlü edebiyat türü olarak geniş alanlara ne denli hızlı yayıldığıının bir göstergesi sayılabilmektedir (İnan, 2020, s. 105).

Masalın Batı'ya ulaşmasına dair anlatılan bir menkıbeye göre ulaşım imkanlarının zor ve kısıtlı olduğu, uzun yolculukların deniz yoluyla yapıldığı dönemlerde yolculuğun keyifli geçmesi ve yolcuların sıkılmaması için Hindistan'dan hareket eden yolcu gemilerine 'masalcı' adında kişiler alınır ve o masalcılar uzun yolculuk boyunca türlü türlü masallar anlatırmış. Yolcuların dinleyip öğrendiği ve kendi kültürlerine aktardığı bu masallar bu şekilde Hindistan'dan Avrupa'ya ulaşmış olurmuş (Arıcı, 2010, s. 161).

Uzun yıllardan bu yana masal araştırmacıları farklı ülkelere ait masalların benzerliklerine dikkat çekerek masalların kaynakları hakkında araştırma yapmakta ve farklı fikirler ortaya koymaktadır. Masalların kaynağı ile ilgili iki farklı görüş ön plana çıkmaktadır. Masalların kaynakları ile ilgili ilk detaylı çalışmayı yapan Grimm Kardeşler, *Çocuk ve Ev Masalları* isimli eserlerinde, masalların kaynağı ile ilgili iki görüşü ileri sürmüşlerdir. Bunlar; 'Hint Avrupa Teorisi' ve 'Parçalanmış Mitler Teorisi'dir. Grimm kardeşlerin 'Hint Avrupa Teorisi'ne göre, "*Hint Avrupa dil ailesine mensup ülkelerin masalları bilinmeyen bir zamandan bu medeniyetin mirası*" iken; 'Parçalanmış Mitler Teorisi'ne göre ise "*masallar eski mitlerin parçalanmış şeklidir ve ancak ortaya çıktıkları mitlerin net bir biçimde açıklanmasıyla anlaşılabilir*" görüşleridir (Grimm ve Grimm, 1856, s. 5).

Grimm Kardeşlerin bu iki masal kaynağı görüşünden hareketle araştırmacılar yeni görüşler ileri sürmüşlerdir ve masalların kaynaklarını üç başlık altında ele almışlardır. Bunlar:

2.1.1.1. Hindolojik Görüş

Bu görüşe mensup araştırmacılar, masalların kaynağının Hindistan olduğunu kabul etmekte ve Avrupa'da anlatılan masalların Hindistan'dan Avrupa'ya sözlü gelenek ve İslami tesirle yayıldığını öne sürmektedir (Günay, 1975, s. 18).

2.1.1.2. Mitolojik Görüş

Bu görüşün savunucuları; başta Max Müller, Angelo de Gubernatis, John Fiske ve Sir George Cox'tur. Bu görüşle masal kaynaklarına ulaşmak isteyen

araştırmacılar, masalların kaynağını Hint-Avrupa Mitolojisine dayandırmakta, Hint-Avrupa dil ailesine mensup olan milletlere ait masalların benzerliğini o milletlerin ortak bir mitolojiye sahip olmasına bağlamaktadır (Günay, 1975, s. 17-18).

2.1.1.3. Antropolojik Görüş

Antropolojik görüşün en önemli temsilcisi olan Andrew Lang, masalların kaynağının Hindistan olduğu fikrini kabul etmemiş ve masalların konusunu oluşturan ilkel unsurlara vurgu yaparak onların çok daha eski dönemlerde ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Bu görüşün savunucusu olan araştırmacılar, farklı kültür ve coğrafyadaki masalların benzer özellikler taşıdığı fikrinden hareket ederek, bunun kültür farklılıklarının inanç benzerliklerine engel olamayacağının bir ispatı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Masalların kökeni konusunda bilgi veren Günay ayrıca masal kaynaklarını dönemlerine göre Eski Mısır, Babil ve Asur, Eski Yunan, Latin ve Hindistan olarak sınıflamaktadır (Günay, 1975, s. 18).

2.1.2. Masalın Özellikleri

Masallar, Türk sözlü anlatı geleneğinde kültür aktarımı açısından önemli bir yere sahiptir. Oluştugu, anlatıldığı, dilden dile aktarıldığı toplumların dil özelliklerini, inançlarını, yaşayışlarını, sosyal ilişkilerini geçmişten günümüze ulaştıran masallar, muhteva ve şekil özellikleri bakımından diğer türlerden ayrılmaktadır.

2.1.2.1. Masalların Şekil Özellikleri

Halk edebiyatının sözlü anlatım geleneği içinde kabul edilen masalları halk hikayesi, destan ve efsanelerden şekil noktasında ayıran en önemli özelliği kısa olmasıdır (Artun, 2006, s.121). Masallar genellikle nesir şeklinde yazılan fakat nazım-nesir karışık örnekleri de olan bir türdür (Sakaoğlu, 2011, s. 4-5). Döşeme, olay ve dilek şeklinde üç ana bölümde ele alınan Türk masallarının döşeme kısmında ‘tekerleme’ denilen kalıplaşmış sözlere yer verilir. ‘Bir varmış bir yokmuş’, ‘evvel zaman içinde kalbur saman içinde’ gibi ifadeler masalların döşeme bölümünde; ‘gökten üç elma düştü’, ‘onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine’ şeklindeki kalıp kelimeler ise masalların dilek bölümlerinde karşımıza çıkmaktadır (Artun, 2006, s. 117). Aralarında anlam ilişkisi olmayan bu kalıp sözlerin kullanılmasındaki amaç

dinleyicinin dikkatini çekmek ve anlatılan masalın hayal mahsulü olduğunu dinleyiciye aktarmaktır (Sakaoğlu, 2011, s. 4-5). Masallarda her masalın bir tip kabul edilmesini dile getiren Sakaoğlu, bazı masal anlatıcılarının birkaç masalı birleştirerek tek masal halinde anlattıklarını ifade etmektedir (Sakaoğlu, 2011, s. 4-5). Sözlü anlatım geleneği içerisinde kuşaktan kuşağa aktarılan masallar, anlatıcısının ve anlatıldığı toplumun dil özelliklerini de taşırlar ve bu sebeple konuları benzerlik gösteren farklı yörelerde anlatılan masallarda yerel kelimelere de rastlanmaktadır (Artun, 2006, s. 117). Her masalcının kendine has tarzıyla anlattığı masallarda bazen efsane, destan, mâni, türkü, bilmece, ağıt, atasözü ve deyim gibi halk edebiyatı ürünlerine de rastlanmaktadır (Sakaoğlu, 2011, s. 4-5). Masalların farklı anlatılardan beslenerek icra edilmesi, onun halk kültürü ve edebiyatı açısından önemli bir kaynak niteliğinde olduğunu düşündürmektedir.

2.1.2.2. Masalların İçerik Özellikleri

Gerçek olmayan olayların bilinmez bir zaman ve mekânda geçtiği masallar, taşıdığı olağanüstülükle karşımıza çıkmaktadır. Masal anlatıcısının bir zaman ve mekândan bir anda başka bir zaman ve mekâna geçebilmesi, masalda geçen kahramanların insandan hayvana, bitkiye, eşyaya dönüşebilmesi, öldükten sonra dirilme, halk hekimliği ile imkânsız olabilecek tedavilerin gerçekleşebilmesi gibi gerçeküstülükler masallarda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan Masal kahramanları insanlar dışında cinler, periler, devler, cadılar gibi gerçek hayatta karşılığı olmayan kahramanlar olarak da karşımıza çıkmakta ve genellikle masal kahramanları olağanüstü varlıkların yardımı ile başarıya ulaşmaktadır (Sakaoğlu, 2016, s. 10).

Anlatılan zamanın ‘geçmiş zaman’ olduğu masallarda, masal anlatıcısı, anlattıklarının gerçek olmadığı fikrini oturtmak için ‘bir varmış bir yokmuş’ gibi bir başlangıç formeliyle masala başlamakta ve genellikle duyulan geçmiş zaman ile masalı anlatmaktadır (Artun, 2006, s. 118).

Masallarda mekanlar da bu türün hayal ürünü olanı anlattığını vurgularcasına Kaf Dağı, periler ve devler ülkesi, yerin yedi kat altı ya da üstü gibi yerler şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Boratav, 1992, s. 13). Dinleyicilerin daima iyiye, doğruya,

güzele yönlendirildiği masalların sonlarında iyilerin daima ödüllendirildiği görülmektedir (Propp, 2018, s. 10).

Masal anlatıcısının dini inancı, masalı anlattığı yörenin dil ve söyleyiş özellikleri masallarda kendini göstermekte ve bu açıdan masallar, zengin kültürel unsurları barındıran türler olarak karşımıza çıkmaktadır (Sakaoğlu, 2016, s. 11).

Masal tipleri iyi ve kötü tipler olarak ayrıldığında ‘üvey anne/kardeş, büyük kardeşler, yaşlı adam/kadın, cadı kadın, kıskanç kız kardeş, Köse’ kötü tipler; ‘küçük kardeş, varlıklı padişah, Keloğlan’ ise iyi tipler olarak karşımıza çıkmakta ve bu tipler vasıtasıyla toplumun değer verdiği, önemseydiği davranışlar yüceltilirken tam tersi olanlar yerilmektedir (Öztürk, 1985, s. 133).

Anlatıcılarının daha çok kadınlar olduğu ve ‘masal ninesi’, ‘masal anası’ isimleriyle karşımıza çıktığı masallar uluslararası türlerdir (Sakaoğlu, 2016, s. 11).

2.1.3. Masalların Sınıflandırılması

Genellikle derleme metoduyla ortaya çıkarılan masallarla ilgili en önemli sorunların başında, masalların kategorize edilmesi gelmektedir. Her bölgeden, her şehirden, dilden dile aktararak derlenen masallar zamanla birikmiş ve sonunda masalların düzenlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Masal araştırmacısının, derlenen masalları düzenlemesi için, sınıflandırma yöntemine başvurması gerekmektedir. İlk olarak Avrupalı bilim insanlarınca başlatılan masal sınıflandırma çalışmalarının öncüsü J. G. Von Hahn olarak kabul edilmektedir. Masalların sınıflandırılması yapılırken, ilk aşamada derlenen masalların tip ve motif unsurlarına bakılmaktadır. Hahn’dan sonra masal tasnifi görevini üstlenen Anti Aarne de sınıflandırdığı her bir tip için numaralandırma yöntemini tercih etmiş ve 540 masalı kapsayan masal tipleri kataloğu 1999 yılında masal araştırmacılarına yardımcı ve öncü olması adına hazırlanmıştır (Sakaoğlu, 2016, s. 28).

Aarne’nin masal kataloğunda masal tipleri üç ana başlıkta toplanmaktadır (Sakaoğlu, 2010, s. 108). Bunlar:

2.1.3.1. Hayvan Masalları (1-299)

1-99: Vahşi Hayvanlar

100-149: Vahşi ve Evcil Hayvanlar

150-199: İnsan ve Vahşi Hayvanlar

200-219: Evcil Hayvanlar

220-249: Kuşlar

240-274: Balıklar

275-299: Öteki Hayvanlar ve Nesneler

2.1.3.2. Asıl Masalları (300-1199)

Sihir Masalları: (300-749)

Efsane Tarzındaki Masallar: (750-849)

Kısa Hikâye Tarzında Masallar: (850-999)

Aptal Dev Masalları: (1000-1119)

2.1.3.3. Fıkralar (1120-1999)

Aarne'den sonra öğrencisi Stith Thompson, hocasının üç ana başlık şeklinde verdiği sınıflamayı beşe çıkarmış ve bu ana başlıklara yeni alt başlıklar eklemiştir (Sakaoğlu, 2010, s. 56-57).

Motif kavramını masaldaki en küçük yapı parçası olarak kabul etmenin yanı sıra daimî olarak varlığını sürdürebilmesi için olağanüstü nitelikler taşımak zorunda olduğunu dile getiren Thompson, bu açıklaması çerçevesinde masal motiflerini üç ana gruba ayırmaktadır. Birinci grupta Tanrılar, olağanüstü hayvanlar, cadılar, devler, kötü üvey anne, gözde olan küçük erkek çocuk gibi unsurlar; ikinci grupta sihirli nesneler, farklı inanışlar, büyüler; üçüncü grupta ise tek tek her bir olayı kabul etmektedir (Ekici, 1999, s. 10). Thompson'un masal motifleri için belirlediği ana başlıklar şu şekildedir (Sakaoğlu, 2016, s. 57):

- a. Mitolojik Metinler
- b. Hayvanlar
- c. Yasak
- d. Büyü
- e. Ölüm

- f. Olağanüstülükler
- g. Devler
- h. Denemeler (sınav)
- j. Akıllılar ve Aptallar
- k. Aldatmalar
- l. Kaderin Tersine Dönmesi
- m. Geleceği Belirleme
- n. Şans ve Kader
- p. Toplum
- q. Ödüller ve Cezalar
- r. Esirler ve Kaçaklar
- s. Anormal Zulümler
- t. Cinsiyet
- u. Hayatın Tabiatı
- v. Din
- w. Karakter Özellikleri
- x. Mizah
- z. Çeşitli Motifler

Türkiye’de yapılan masal çalışmalarında tip ve motif sınıflamalarının 1940’lı yıllarda Pertev Naili Boratav ve Wolfram Eberhard’ın çalışmaları sonucu ortaya çıktığı bilinmektedir. 1947 yılınca Almanca bir makale şeklinde yayımlanan bu çalışmada 60 tip olduğu görülmekte ve sadece hayvan masallarının ele alındığı dikkat çekmektedir (Sakaoğlu, 2016, s. 57-58).

2.2. Mit, Mitoloji, Masal İlişkisi

Birçok ortak içeriği paylaşan mit ve masalın sahip olduğu bu benzerlikler, geçmişten günümüze insanoğlunun ortak kültürel hafızasına dayanmaktadır. Masal da mit de ortaya çıktığı toplumun dünya görüşünü, yaşayışını ve inançlarını belli formatlar doğrultusunda aktarmaktadır.

2.2.1. Mit

Miti “*Geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren, alegorik bir anlatımı olan halk hikâyesi, mitos; efsaneleşen kavram veya kişi*” şeklinde tanımlayan *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*, mit ve efsaneyi aynı tanım içine almaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>). Bazı araştırmacıların düşüncelerine göre mit, primitif topluluklarda fabl anlamında kullanılırken, bu açıklama miti geçek anlamından uzaklaştırmaktadır. Mit, reel olan ve bir milletin sahip olduğu kıymetli, özel anlatılardır (Seyidoğlu, 2019, s. 15).

Aristo, mitleri devlet yöneticilerinin halka karşı uydurdukları sözler olarak açıklarken, Orta Çağ’da mit kelimesi din ile özdeşleşmiş ‘dinsel gelenek’ adı altında tanımlanmıştır (Can, 1970, s. 2).

İtalyan siyaset felsefecisi ve tarihçisi Giovanni Battista Vico, mitleri anlamak için öncelikle hayvan masallarının ve halk fıkralarının incelenmesi gerektiğine vurgu yapmış ve mitin oluşmasındaki unsurları şu şekilde sıralamıştır:

1. Tabiatın insanlaştırılması ve ilahileştirilmesi
2. Tabiatın fethedilmesi sembolleri
3. Tanrıların sosyal ve siyasi tasviri
4. Tanrıların İnsanlaştırılması (Bayat, 2005, s. 42-43).

Aydınlanma döneminin Rasyonalist düşünürleri, miti ‘hurafe’ olarak tanımlayıp reddederken, Voltaire ve Montesquieu gibi isimler ise halk kültürüyle ilgilenerek miti dışlamamayı tercih etmişlerdir (Çobanoğlu, 2019, s. 91-92). Çoğunlukla yaratılışı konu alan, kutsal ve gerçek kabul edilen söylenceler olan mitler; bir taraftan insanların yaşayışlarını ve inanışlarını etkileyerek onlara örnek olmakta ve hayatlarına mana katmaktadır (Çobanoğlu, 2019, s. 3). Mitolojik araştırmalara bakıldığında en açık tanımlardan biri olarak Eliade’nin ifadeleri karşımıza çıkmaktadır. Mitlerin eski zamanlarda yaşanmış kutsal öyküler olduklarını ifade eden Eliade, ayrıca doğaüstü varlıkların başarıları sayesinde gerçekliğin nasıl hayata geçtiğini de mitler sayesinde öğrendiğimizi kaydeder (Eliade, 1999, s. 15-16). Erhat ise *Mitoloji Sözlüğü* adlı kitabında, mitlerin, ‘*işitilen ve anlatılan söz*’ olduğundan bahsederken aynı zamanda mitlere çok da güvenilmemesi gerektiği konusunda bizleri

uyarır ve ekler: “Çünkü, insanlar işittiklerini abartarak anlatmayı severler” (Erhat, 2015, s. 4).

2.2.2. Mitoloji

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlükte “Mitleri, doğuşlarını, anlamlarını yorumlayan ve inceleyen bilim” veya “bir ulusa, bir dine, özellikle Latin uygarlığına ait mitlerin, efsanelerin bütünü” (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımı yapılan mitolojinin, bu tanımlarda efsane kelimesiyle yan yana kullanıldığı görülür. Ögel, mitolojiyi kahramanlık hikâyeleri ve efsanelerle birlikte anarken Oğuz Kağan Destanı’ndan örnek verir ve “*tarihte yaşadıklarını bildiğimiz kişilere ait efsanelerin ‘destan’ yani ‘leğende’ olduğunu, bu açık tarife göre Oğuz Kağan Destanı’nın bir destan değil bir mitoloji olarak tanımlanması gerektiğini*” kaydeder (Ögel, 1998, s. V). Yazara göre, efsanelere ‘Mythus’ veya ‘Mythe’ denirken, mitoloji de bu ‘efsaneleri inceleyen ilim koludur (Ögel, 1998, s. V).

Mitolojiyi “*şifahi yolla günümüze ulaşan masalların, efsanelerin tamamı*” manasında kullanan Erhat’a göre ise mitoloji; “*hem tüm şifahi ürünlerin toplanıp aktarıldığı bir kitap hem de tüm bunları aktaran kişilerin yaptığı işin kendisi*”dir (Erhat, 2015, s. 4). Bayat’ın mitoloji tanımı ise; “*İnsanları kuşatan, yaşanmış bir geçmişin dilde, inanışta ve betimlemedeki mantıksal açıklaması*” şeklindedir. Bayat, bütün halkların milli düşünüş ve ruh halinin o halka özgü unsurlar taşıdığını ve bu özelliklerin o halka ait mitolojik ana hususlar olduğunu açıklar. Bayat’a göre mitoloji, “*Gerçek dünya ve yaşanan hayatla doğrudan ilgilidir; insanların bu dünyayı somutlaştırarak anlamlandırmasına yardımcı olan bir inanıştır*” (Bayat, 2017, s. 22). Mitoloji tanımını yaparken, ilkel insanların yaşayışlarından ve inançlarından yola çıkan Aliyev de mitolojiyi bir dünya görüşü, sosyal hayatın devamlılığını sağlayan ve insanları koruyan bir inanç sistemi şeklinde ifade etmektedir (Aliyev, 2020, s. 3).

Tüm bu tanımlardan yola çıkarak söylenebilir ki mit; efsane, destan ve masallarla birlikte anılan, şifahi yolla oluşturularak günümüze ulaşmış, oluşturulduğu halkın inanç ve yaşayış özellikleri hakkında bilgiler sunan evrensel anlatılar; mitoloji ise tüm bunları inceleyen bilim dalıdır.

2.2.3. Mit - Masal İlişkisi

Toplumların tarih öncesi dönemlerde sahip oldukları inanç, kültür ve yaşam şekilleri hakkında bilgiler barındıran ve bunları günümüz dünyasına aktaran mitler, kültür ögesi içinde sözlü kültür ürünleri olan masalları da kapsamaktadır. Ruh ve düşünce hayatının ürünü olan mitler zamanla masala, efsaneye, destana, halk hikayesine evrilmiştir (Ekici, 2005, s. 225). Masalın çağdaş bir tür olduğuna vurgu yapan Cemil Meriç, en çok kök saldıği yerin ise Doğu olduğunu işaret etmektedir. Ona göre “*Masal tüm dünyaya doğudan yayılmıştır ve yaklaşık yarım asır boyunca mutlak gerçek kabul edilmiştir. Bu sebeple de masal ile mitoloji arasında kuvvetli bir bağ vardır. Bütün bu hikâyeler eski mitlerin, atasözlerinin zamanla değişmiş halidir. İlk diller mecazdır. Bu dillerde doğadaki tüm varlıklar, eşyalar insanlaştırılmıştır. Mitler de bu mecazlık içinde kendiliğinden oluşmuş ve zamanla masallaşmıştır*” (Ekici, 1994, s. 228-229).

Seyidoğlu, mitleri, destanların içinde yaşamlarını sürdürürken zamanla gerçek özelliklerini kaybederek masal ve efsaneye dönüşen türler olarak tanımlamaktadır. Mitler için, “*ilkel zamanlarda meydana gelmiş kutsal olayları anlatan hikâyeler*” ifadesini kullanan Seyidoğlu, bu toplumlarda mitlere ‘*gerçek hikâye*’ dendiğini ve mitlerin fabllardan, hikâye ve masallardan ayrı düşünüldüğünü dile getirmektedir. Masal ve fabllar yalan yanlış hikâyeler kabul edilirken mitler gerçektir ve kutsaldır. Gerçek olmayan masallarda ise din dışı unsurlar hâkimdir. Gerçek olmadıkları için kutsallık değeri taşımayan masallar hemen her yerde anlatılabilirken mitler sadece kutsal zamanlarda dile getirilen bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır (Seyidoğlu, 2019, s. 15-18).

Eliade, mitlerden bahsederken kutsallığına atıf yapmakta ve masallar gibi onların da en eski zamanda başlangıçtaki masallara özgü bir zamanda olup bitmiş olaylar olduğunu dile getirmektedir (Eliade, 1993, s. 15). O da Seyidoğlu gibi mitlerin ve masalların anlatıldıkları ortamlara dikkat çekmektedir. Mitlerin ortaya çıktıkları zamanda kutsal kabul edildiklerini, bu sebeple de kadınların ve çocukların yanında anlatılmadıklarını söyleyen Eliade, zamanla bu kutsal mitlerin ‘*yalancı hikâye*’ adını aldıklarına, günümüzde dünyanın her yerinde bir yığın masal ve efsanenin başlangıçta gerçek öykü ve mit olarak kabul edildiğine, masallarda ve fabllarda geçen kişi ve

hayvanların mitlerin eski tanrıları olduklarına dikkat çekerek masal ve mit arasındaki bağı bize iletmektedir (Eliade, 1993, s. 68).

Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları* adlı eserinde, mitolojinin kapsamına giren türlerden bahsederken masallara da değinmekte ve diğer türlerle birlikte masal türünün de “*insanın günümüze kadar süren yaşantısının kayıtları*” olduğunu ifade etmektedir (Çoruhlu, 2002, s. 13).

Mitoloji Sözlüğü kitabının özsözüne, “*önce söz vardı*” diye başlayan Erhat, Yunan dilinde söz kavramına karşılık ‘mythos, epos, logos’ kelimelerinin kullanıldığını ifade ederek mythosun “*söylenen ve duyulan söz yani masal, öykü, efsane anlamlarına geldiğini*” kaydetmektedir. Erhat, yine aynı bölümde, Herodot’un mythosa “*tarihi değeri olmayan ve güvenilirmez söylenti*”, Platon’un ise “*gerçekle ilişkisiz, uydurma, boş, gülünç masal*” dediğini yazmaktadır. Erhat, mitoloji kelimesinin, mythos ve logos kelimelerinin birleşmesiyle ortaya çıktığını, erken ilköğretimde ‘mythologein’ fiilinin masal anlatmak anlamına geldiğini, mythologia kavramının da masal ve efsanelerin bir araya toplandığı kitap anlamında kullanıldığını belirtmektedir (Erhat, 2015, s. 4).

“*Her şeyden önce kaos vardır*” diyerek mitleri, ‘kaosun kozmosa dönüştürülmesiyle insan yaşamı var eden bir tür’ olarak ele alan Gezgin, insan öncesi dünyayı bilinmezliklerle dolu, canavarların, devlerin dünyası olarak tanımlamaktadır. Gezgin’e göre mitler, “*İnsanın içinde bulunduğu yaşamın ortasını başlangıca ve sona bağlar. Mitler insanlar için yol göstericidir. Sürekli kendilerini yenilerler, anlatıldıkça güncellenirler. Binlerce yıldır mitler varlıklarını sürdürmektedir ve bunu da dilden dile anlatılmalarına, her zaman fonksiyonel olmalarına borçludurlar*” (Gezgin, 2022, s. 65-67).

Fromm, masallar ve mitoslar için ‘*insanlığın ilk dönemlerindeki gelişmemiş beyin yapılarının ürünleri*’ ifadesini kabul etmeyerek, bu türleri “*geçmiş zamanın bilgelikleri ve özdeyişleri*” olarak tanımlamaktadır (Fromm, 1990, s. 7).

Masallarda sıklıkla karşımıza çıkan ‘cin, büyü, sihir’ gibi kavramlara dikkat çeken Çoruhlu ise “*mitlerin ortaya çıkmasında da en önemli etkenin ‘din’ olduğunu; küçük büyük her dinin yarattığı bir mitoloji bulunduğunu*” kaydetmektedir (Çoruhlu, 2002, s. 12).

Kainattaki hemen her şeyin kökeninin ve yaratılışının öyküsü olan mitlerin, *“insanların sosyal hayatlarına yön veren ve onlara yol gösteren kutsal metinler”* olduğunu kaydeden Çobanoğlu, kökeni bilinen şeylerin insanda güven hissi uyandırdığına ve onu yanlış yapmaktan alıkoyduğuna işaret etmektedir. Ona göre mitler, *“başlangıçta kutsal metinlerdir ve bu sebeple anlatıcısı, anlatıldığı ortam, anlatış üslubu önemlidir. Zamanla kutsallığını yitiren mitlerse ‘yalancı öykü’ olarak adlandırılır ve masal olarak karşımıza çıkar. Şu an dünyanın her yerinde anlatılan masallar, geçmişin gerçek hikâyeleri ve mitleridir”* (Çobanoğlu, 2002, s. 22-23).

Sonuç olarak mitler; başlangıcı anlatan, kutsallık taşıyan, gerçek ve yaşanmış kabul edilen türler olarak kabul edilirken zamanla masal ve efsanelerin yerini almış, onlarla birlikte anılmaya başlamıştır. Mitolojik metinlerde ve masalarda ortak olarak karşımıza çıkan birçok motif ve unsurun varlığına bakıldığında da aralarındaki kuvvetli bağı anlamak mümkündür. Hayat ağacı, ölüp dirilme, şekil değiştirme, Tepegöz, mitolojik açıdan sembolik anlamlar barındıran bazı hayvanlar, yaratıklar ve eşyalar gibi en eski mitolojik metinlerde de karşımıza çıkan motifler masalların da ana unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TRABZON MASALLARINDAKİ MİTOLOJİK UNSURLAR

Sözlü anlatı geleneğinin en önemli türleri arasında olan, geçmişten bugüne nesilden nesile aktararak varlığını sürdüren, Türk insanının geçmiş inanç ve yaşayışı hakkında ipuçları veren masallar, bu noktada bizlere mitolojik bağlamda bilgiler aktarmaktadır. Trabzon masalları da yöre insanının geçmiş inanışları, bu inanışlar çerçevesinde sorunları çözüm şekli, coğrafyanın da etkisiyle oluşturduğu yaşam şekilleri düşünüldüğünde birçok mitik unsur barındırmaktadır. Mitolojik açıdan özellikle hayvanlara, ağaçlara ve yer-su kültürüne ait mitolojik ifadeler Trabzon masallarında dikkat çekmektedir.

3.1. Devler

Türk destanlarında ve efsanelerinde devlere rastlanmazken halk masallarında en çok karşımıza çıkan motiflerden biri devdir (Ögel, 2014, s. 711; Alşan ve Bölükbaşı, 2014, s. 100). Altay Türk masallarında ‘yelibegen’, Yakut Türklerinde ‘mogus’ (Duranlı, 2010, s. 135), Azerbeycan’da ‘div’, Başkurt Türklerinde ‘iblis ya da gifrit’, Türkmenler arasında ise ‘döv’ kelimeleriyle isimlendirilen devler (Cumbur, 1991, s. 10); kötü ruhlar ve şeytanlarla ilişkilendirilen, suret değiştirebilen ‘Demonlar’ ve normal boy ve büyüklüğün dışında olan, insan biçiminde, insan eti yiyen, üç, yedi ya da on iki başlı varlıklar şeklinde tarif edilmektedir (Kalafat, 2014, s. 29-44).

Devler iyi huylu ve kötü huylu olarak ikiye ayrıldığına iyi olan devlerin ağırlıklı olarak dişi devler olduğu görülmektedir (Günay, 1983, s. 101). Türk kültüründe kötü huylu dev denildiğinde ilk akla gelen figür ise ‘Tepegöz’ olmaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri’nde annesi bir peri, babası Konur Sarı Çoban olan, adını doğduğu gün dış görünüşüne bağlı olarak alan, Basat tarafından öldürülen ve Dede Korkut’un Türk aile geleneğine aykırı şekilde dünyaya gelmiş tek olumsuz tipi Tepegöz’dür. Orta Asya Türk devletleri arasında adı ‘bir közlü döv’, ‘iselsiz közdi döz’, ‘eke közdi döz’ şeklinde geçmekte (Şenocak, 2015, s. 1315) ve Tepegöz’ün dev kavramıyla birlikte anıldığı görülmektedir.

Dede Korkut'un Dresden nüshası alanında çalışmaları olan Heinrich Friedrich Von Diez, Tepegöz'ü Homeros'un Odyseia'sındaki Polyphemos ile kıyaslamış ve Yunanlıların bu öyküyü, daha kapsamlı olan Dede Korkut Hikâyesinden aldığı sonucuna varmıştır (Ergin, 2021, s. 57). Grimm Kardeşler ise Polyphemos'un Odyseia'ya sonradan eklenmiş olacağı fikrinden yola çıkarak bu masalın bir doğu kaynağından geldiğini ortaya koymuşlardır (Sakaoğlu, 1998, s. 28).

İncelediğimiz Trabzon masalları örneklerinden “Dört Arkadaş ve Tepegöz” isimli masalda, Tepegöz adında bir dev tarafından Kaf Dağı'na kapatılmış olan kral kızını bulmak için kahramanımız yollara düşer. Masalda Tepegöz, adımlarının arası onlarca arşın olan, gürültüsünden ağaçları kökünden söken, yürürken dağlardan kayaların yuvarlandığı, bulutlara ve şimşeklere hükmedebilen biri şeklinde tasvir edilmektedir (Üçüncüoğlu, 2017, s. 45). Bu masalda Tepegöz adıyla verilen dev, Kaf Dağı'ndan daha büyük ve ancak kahramanın tek okuyla ölebilecek biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Masallarda masal kahramanının devi öldürebilmesi için genellikle tek hakkının olması ilk seferde başarılı olamaması durumunda kullandığı aletin dönüp bu sefer kahramanı öldürmesi motifi sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu masalda da tek gözlü dev, kahramanın attığı ilk ve tek okla gözünden vurularak öldürülmektedir (Üçüncüoğlu, 2017, s. 45).

Masallarda anlatılan devler ağırlıklı olarak erkek olmakla birlikte kadın devler de karşımıza çıkmakta ve kadın devlerin erkeklere oranla daha iyi ve merhametli oldukları dikkat çekmektedir.

Masallardaki dişi devlerin memeleri oldukça büyüktür ve biri sağ diğeri sol omuzundadır (Sarpkaya, 2018, s. 57-65). Türk mitolojisinde kötülüğün göstergesi olarak büyük ve omuzlardan sarkan memeler tasvir edilmektedir. Karaçay-Balkar halk anlatılarında karşımıza çıkan ‘Emegen’, memelerinden biri sağ diğeri sol omuzundan aşağı sarkan ve insan yiyen bir kadındır (Bayat, 2017, s. 28). Şorların mitolojik anlatılarında da dağ iyesi olan çıplak ve güzel bir kadın vardır. Bu kadın avcılarla yatmak ister ve avcılar ondan ancak memelerini arkaya atarak kurtulabilirler (Bayat, 2007, s. 333).

Türk mitolojisinde yeraltının hâkimi olan Erlik Han'ın dokuz kızı vardır ve bu kızlar şamanı aldatıp işini yaptırmamak için türlü işveler yapar oyunlar oynarlar. Bu

kızlar da tasvir edilirken ‘tepe gibi tümsek memeliler’ şeklinde anlatılmaktadırlar (Anohin, 2006, s. 10).

“Tak Tak Kabacık” masalında üvey annelerinin oyunuyla öz babaları tarafından ormanda terk edilen kardeşler bir kulübeye sığınır. Kulübede dev anası yemek yapmaktadır. Bu dev anasının kocaman memeleri vardır ve biri sağ diğeri sol omuzundan sarmaktadır. Çocuklar dev anasının memelerinden emerler ve bu şekilde devin gazabından kurtulmuş olurlar. Dev anası memesinden emen çocukları süt çocukları olarak kabul eder ve kendi dev çocukları onları yemesin diye çocukları tavan arasına saklar (Üçüncüoğlu, 2017, s. 61).

Masallarda devlerin yaşadıkları mekanlara baktığımızda ormanlar, dağların tepeleri, mağaralar, su kaynaklarının başı, değirmenler gibi yerler dikkat çekmekte (Melikoff, 2008, s. 10); bunların dışında devlere ait saraylar köşklere de rastlanmaktadır (Sarpkaya, 2018, s. 69-70). “Tak Tak Kabacık” masalında bir kulübede yaşayan dev ailesi varken, “Dört Arkadaş ve Tepegöz” masalında Kaf Dağı’nın başında bir kuleyi mesken edinmiş bir dev, “İki Kardeşlik ile Tepegöz” masalında ise mağarada yaşayan bir dev yer almaktadır (Üçüncüoğlu, 2017, s. 67).

“Küçük İsmail ile Dev” masalında, evde yaşayan bir dev karşımıza çıkmakta iken (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 134) “Kaf Dağı’nın Ardındaki Altın Bülbul” masalındaki yedi başlı dev, Kaf Dağı’nın eteklerinde bir köşkte yaşamaktadır. İnsan eti yiyen, güneş çıkınca eve gelen ve yedi başından en büyük olanın tek hamleyle kesilmesi sonucu ancak öldürülebilen bu dev, halk anlatılarında sıklıkla karşımıza çıkan dev motifine oldukça uygun bir profil çizmektedir (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 106). “Çirdik” masalındaki devler ise değirmeni mesken tutmaktadırlar (2022, s. 35).

Masallarda karşımıza çıkan dev motifi insan özellikleri taşımakta, insanlar gibi evlenip çocuk sahibi olabilmekte, çalışıp geçimlerini sağlamakta, bir kısmı insanlar gibi evlerde, köşklere yaşamaktadır. Ancak onları insanlardan ayıran en önemli özelliklerinden biri, insan eti yemeleri ve insan kokusunu kolayca fark etmeleridir (Boratav, 1969, s. 158-159).

Bunlar dışında masallardaki devlerin en belirgin özelliklerinden biri de gündüz vakti, gözleri açıkken uyumaları ve gözleri kapalıyken uyanık olmalarıdır. “İki Kardeşlik ile Tepegöz” masalında, Tepegöz adındaki dev gözü açık vaziyette

uyumaktadır. Yine “Tak Tak Kabacık” masalında devler tek gözleri açık şekilde gündüz vakti uykuya dalmakta ve onları gözü açık uyurken gören çocuklar korkmaktadır (Sakaoğlu, 2002, s. 196).

Anadolu anlatılarında devlerin aptal olmaları ve masal kahramanının aklıyla devi yenmesi de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Anlatılardaki kahramanlar bazen padişah kızına sahip olabilmek için, bazen kötü huylu kardeşlerine karşı kendini haklı çıkarmak için bazen de kendisine atfedilen zayıf, güçsüz, saf gibi sıfatları tersine çevirip itibar kazanmak için devleri yenmek zorundadırlar (Üçüncüoğlu, 2017, s. 37). “Cirdik” masalındaki cılız bir adam olan Cirdik, annesi tarafından devlerin olduğu değirmene gönderilir ve orada basit hilelerle devlerin gazabından kurtulur hatta devlerle arkadaş olur. Yalanla dolanla devlerin karşısında kendini korkusuz, güçlü, cesur biri olarak gösteren Cirdik, devlerin bile korktuğu, kurtulmak için para teklif ettiği biri haline gelir (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 37).

Görüldüğü üzere Tepegöz ’ün farklı milletlere ait çok eski kaynaklarda da benzer özelliklerle geçmesi ve yakın dönem masallarında da adına rastlanması onun hem çok eski bir tip olduğuna hem de halk anlatıları içinde canlılığını koruduğuna bir delil oluşturmaktadır.

3.2. Don Değiştirme

Türkler Orta Asya’dan Anadolu’ya geliş sürecinde eski dini inanışlarını İslamiyet’le harmanlanmış bir şekilde yaşatmayı sürdürmüştür. Masal, efsane ve menkıbelerin en önemli motifleri arasında olan ‘don değiştirme’ de Türklerin İslamiyet öncesi geleneksel dini inanışlarının İslamiyet’le birlikte isim değiştirmiş şeklidir. Sözlük anlamı olarak ‘kıyafet, giysi’ anlamlarına gelen don kelimesi, don değiştirme haliyle de kıyafet değiştirme manasına gelmektedir (Ozan, 2011, s. 77). Menkıbe ve masallarda ‘... donuna girme’ tabiri ise canlı veya cansız varlıkların kendilerine özel olan bazı niteliklerini geçici süreyle kaybederek canlı veya cansız varlık haline dönüşmesi şeklinde açıklanmaktadır (Boratav, 1994, s. 62). İnan’ın bütün insanlığa mal olmuş olduğunu ifade ettiği don değiştirme motifi özellikle masallarda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. “Beyoğlu ve İki Kardeş” masalında keçinin su içtiği yerden su içen erkek kardeş silkelenip elik bir keçiye dönüşür. “Büyülü Geyik”

masalında ise geyik izinden su içen küçük erkek kardeş geyiğe dönüşür (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 26-32).

“Demir Kurt” masalında, bir inek Demir Kurt’un zulmünden kurtarmaya çalıştığı iki kardeşe şöyle tembih eder: *“Beni kesin, etimi yiyin kemiklerimi de çadırın eşğine gömün. O kemiklerden iki köpek çıkacak. Biri aslan biri kaplan. Onlarla beraber av yapıp geçinirsiniz* (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 49). Kurban edilen hayvanın kemiklerinden yeniden dirilmesi motifi Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Altay ve Yakut Türklerinde bu motif çerçevesinde oluşmuş efsanelere rastlanmaktadır (Eliade, 1999, s. 188-197).

“Demir Kurt” masalında Demir Kurt kız kardeşe iki tane büyülü kemik verir ve der ki: *“Abin beni öldürürse bu iki kemiği onun yatağının altına koy. O yattığında ölür, ben dirilirim.”* (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 51). Bu masalda don değiştirme, öldükten sonra dirilme motifi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Yine aynı masalda ölen erkek kardeşin en yakın arkadaşları olan aslan, kaplan, eşek ve maymun adamın ölümü üzerine onun mezarı başında ağlarlar. Aslan ağlarken üzüntüden ölüp mezarın üstüne düşer. Aslan mezarın üstüne düşünce mezardaki adam dirilir. Kaplan ölüp aslanın üzerine düşer, bu sefer aslan dirilir. Eşek kaplanın üzerine düşer ve kaplan dirilir. Maymun, kendisinden sonra başka ölecek kimsenin olmadığını görünce eşeğin üzerine bir odun atar ve eşek dirilir (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 52). Öldükten sonra dirilme motifi masalın sonunda da karşımıza çıkmaktadır.

Mevsimlik köy seyirlik oyunlarında da ölüp dirilme motifinin karşımıza çıktığı görülmektedir. Düğünlerde ‘kız kaçırma’ motifinin işlendiği köy seyirlik oyunlarında kızlara sahip olmak ya da kaçırmak maksadıyla yapılan çatışmada iki güçten biri ölür ya da bayılır; kızlar bulunduğu anda ise tekrar canlanır ya da ayılırlar (Özhan, 1997, s. 296). Bu anlamda öldükten sonra dirilme motifi birçok türde karşımıza çıkan, yaşayan bir motiftir.

“Uçkursuz Fatış Donsuz Rabiş” masalında, kırk siyah güvercin ağacın altında beliren pınarın doldurduğu havuza girer ve silkindiklerinde kırk güzel peri kızına dönüşürken ak güvercin aynı havuza girip silkinince yakışıklı bir delikanlıya dönüşür (Üçüncüoğlu, 2017, s. 20).

“Dünya Güzeli 2” masalında padişahın oğulları birer ok atarak evlenecekleri kızı seçerler. İlk iki erkek kardeş vezirin evine ok atar ve vezir kızlarıyla evlenir en küçük kardeş ise kurbağaya ok atar onunla evlenir. Her gün evinde lezzetli yemeklerin piştiğini evin her yerinin temizlenip toparlandığını gören küçük kardeş bir gün evden çıkar gibi yapıp gizli gizli evini izler ve bakar ki yaşlı kurbağa dünya güzeli bir kız olup çıkmaktadır (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 58).

“Huri Kızı” masalında elmadan çıkan huri kızı kötü niyetli hizmetçinin huri kızının başına iğne batırmasıyla huri kızı bir anda kuş olur (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 89).

Yine aynı masalda kötü niyetli kızın isteği oğlan, kuş şeklindeki huri kızının sürekli konduğu kavak ağacını keser, çıkan odunları da yakar. Ağacın kesildiği yerde ufak ağaç kıymıkları kalır. Fakir, yaşlı bir nine bu kalan kıymıkları alıp yakmak için evine götürür. Nine her gün odun yapmak için evinden çıkıp tekrar eve geldiğinde evinin derli toplu olduğunu görüp şüphelenir. Bir gün evden çıkmış gibi yapıp evi gözler ve bakar ki odunluktan bir huri kızı çıkmakta ve evi düzenlemektedir (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 90).

“Yılan Oğlan” masalında çocuğu olmayan bir adam Allah’a dua eder. Duasında da yeter ki bir oğlum olsun yılan olsun der. Bunun üzerine adamın karısı dokuz ay on gün sonra bir yılan doğurur. Yılan oğlan evlenmek ister ama kiminle evlense sokup öldürür. En son kimsesiz bir kızı gelin olarak alırlar. Bu kız karşısına çıkan bir dervişin nasihatlerini dinleyerek yılan oğlanın derisini tek tek soydurup ateşte yakar ve ertesi sabah gerdek yatağında yılan oğlanın yerinde yakışıklı bir erkek bulurlar (Üçüncüoğlu, 2017, s. 18).

“Sevgiyle Akan Gözyaşları” masalında çok sevdiği padişah kızı ile kavuşamayan, üzüntüden şehrini terk edip bir ormanda odunculuk yapmaya başlayan çoban bir gün ormanda bir ağacı keseceği sırada ağaç dile gelip onu kesmemesini söyler. Ağacın konuşmasına şaşırان adam şaşkınlıkla başından geçenleri bir bir ağaca anlatır anlatırken de ağlar. Gözünden akan yaşlar toprağa düşer ve o vesileyle konuşan ağaç yakışıklı bir prens dönüşür (Masal Masal Türkiye, 2024).

İncelenen Trabzon masallarında don değiştirme motifi ağırlıklı olarak insandan hayvana, hayvandan insana, ağağtan insana, insandan ağaca ve ölüp yeniden dirilme şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

3.3. Elma

Türklerin Oğuz Kağan'dan beri gerçeğe dönüştürmek istediği en eski ütopyasının adı 'Kızılelma'dır (Gökyay, 2002, s. 559). *Türkçe Sözlükte* "Yeryüzündeki bütün Türkleri birleştirip büyük bir imparatorluk kurmayı amaç olarak alan ülkü" (Türkçe Sözlük, 2023) biçiminde tanımlanan 'Kızılelma', "gün doğusundan gün batısına bütün dünyaya hâkim olma ve düzen verme hayalini temsil eder. Somut göstergeleri arasında İstanbul, Viyana, Roma gibi mekânlar sayılsa da asıl karşılığı bütün yeryüzüdür. Osmanlı yazılı kaynaklarında 'Kızılelma' ile, Türk fetihlerinin son noktası olan hayalî ya da gerçek bir şehre (veya ülkeye) işaret edilir. Efsanelerin bazılarında 'Kızılelma' olarak büyük Hristiyan şehirleri kastedilir. İstanbul, Viyana, Budapeşte, Roma gibi, diğer bazıları ise, demir kapının ardında Akhunlar'ın Dağistan şehrine işaret eder" (Boratav, 2012, s. 88).

Türlere göre üremenin, yayılarak büyümenin ve dileklerin kabulünün simgesi olan elma (Üstünova, 2011, s. 149); Uygur Türklerine göre koruyucu özellikler taşır. Üstünova'ya göre "şamanların kırk çıkarma ritüellerinde banyo suyuna kırk adet taş, nazar boncuğu ve altın atılır. Bebek ve anne bu suyla yıkanır, elma kurusunun bulunduğu tütsüyle de kötü ruhlar kovulur. Başkurlarda evlendiği zaman çok çocuklu olması istenen kız çocuğuna Almıla adı konur. Kırgızlar, elma ağacının kadınlarda doğurganlığı sağladığına inanırlar" (Üstünova, 2011, s. 90).

Anadolu masallarında elma tedavi edici vazifesi dışında, yendiğinde çiftlerin çocuk sahibi olacaklarına inanılan bir yiyecektir. şimşek'e göre "masallarda ve halk hikâyelerinde çocuğu olmayan kişiler bir derviş tarafından verilen elma sayesinde çocuk sahibi olurlar. Birçok destan, halk hikâyesi ve masalda Hızır (pir, dervişveli) tarafından verilen elma, 'zürriyet motifi' olarak değerlendirilir ve neslin devamını sağlar" (şimşek, 2008, s. 193-205).

"Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber, Hurşit ile Mahmihri, şah İsmail, Lâtif şah, Melikşah ile Güllühan, Varaka ile Gülşah gibi halk hikâyelerinde

elma yediklerinde çocuk sahibi olan karakterler yer almaktadır” (Duymaz, 2001, s. 147).

“Öksüz Kız” masalında, masal kahramanımız su doldurmak için gittiği çeşmede ayağı taşa takılınca düşer ve testisi kırılır. Üvey annesinin hışmından korktuğu için ağlar ve oracıkta uyuyakalır. Uyandığında kendini elma bahçesinde bulur. Elma ağaçları kızla konuşurlar ve ona ‘biz olgunlaştık ama kimseler bizi toplamıyor. Sen bizi toplar mısın?’ diye sorarlar. Kız tüm ağaçların meyvelerini toplar, sepetlere doldurur ve sepetleri de ağaçların altına bırakır (Üçüncüoğlu, 2017, s. 76). Masalın sonunda yaptığı iyilikler karşılığında dünya güzeli bir kız olup padişahın oğluyla evlenen masal kahramanımızın üzüntü ve korkuyla uyuyup kendini elma bahçesinde bulması, elmaların dile gelip ondan ricacı olması, elma ağacına yüklenen olağanüstülüğü açıklamaktadır.

“Üç Kardeş” masalında, amcalarının kızıyla evlenmeye aday olan üç erkek kardeşi, amcaları birer kese altınla gurbete yollar ve parasını en güzel şekilde değerlendirene kızını vereceğini söyler. Büyük oğlan altınlarıyla uçan bir halı, ortanca oğlan uzakları görebilen sihirli bir ayna küçük oğlan ise bir tane elma alır ve geri dönerler. Küçük kardeşin elmasının marifeti ölüyü diriltmesidir. Döndüklerinde evlenmek istedikleri amca kızının ölüm döşeğinde olduğunu gören kardeşler hemen küçük oğlanın getirdiği elmayı kıza yedirirler ve kız iyileşir (Üçüncüoğlu, 2017, s. 78-79). Bu masalda elmanın sağaltıcı, iyileştirici özelliği karşımıza çıkmaktadır (Şimşek, 2008, s. 194).

“Dür-ü Şehvar Hanım” masalında, bir türlü çocuk sahibi olamayan hünkâr ve karısına uzun boylu, beyaz sakallı, yaşlı bir derviş bir elma verir ve yarısını hünkârın yarısını da karısının yemesini, doğacak çocuklarına da Dür-ü Şehvar adını vermelerini söyleyip ortadan kaybolur. Dervişin verdiği elmayı yiyen hünkâr ve karısı dokuz ay on gün sonra güzeller güzeli bir kız çocuk sahibi olurlar (Üçüncüoğlu, 2017, s. 20).

Manas’ın babası Yakup Han’ın kısır olan, ona bir evlat veremeyen karısına olan sitemini “elma altına gidip oynamadı” (Ögel, 2010, s. 506) cümlesiyle ifade etmesi, elmanın eski Türk inanç sisteminde doğurganlığın sembolü olarak kabul edildiğini göstermektedir.

Elma, çocuk sahibi olmanın yanı sıra muradına erme anlamında da masallarda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Masalların sonunda gökten düşen üç elmadan birinin masalın sonunda her zaman muradına eren masal kahramanının başına, biri masalı anlatanın diğeri de masalı dinleyenin başına düşmesi elma motifinin mutlu sonla biten anlatılarda dileklerin kabulü anlamında kullanıldığını göstermektedir (Üçüncüoğlu, 2017, s. 56).

“Ağlayınca Gözlerinden İnci Mercan Saçan Gülünce Yüzünde Güller Açan Kız” masalında ise elma, eş seçme amacıyla kullanılır. Masalda padişah, iki kızına da elma verir ve der ki: *“Kimin oğlu ile evlenmek istiyorsanız bu elmaları onun üzerine atın.”* (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 60).

Türk yaşam şeklinin, düşüncesinin, örf ve adetlerinin temelini oluşturan aile kurumunun oluşması için evlenip yuva kurma ve bu vesileyle soyunu sürdürme oldukça önemlidir. Bu bağlamda düşünülecek olursa eşini seçme hakkına sahip olan kadının bunu yaparken elmayı kullanması elmanın Türk kültüründe muradına erme, zürriyetini sürdürme işlevlerini bize tekrar göstermektedir (Üstünova, 2011, s. 90).

3.4. Mağara

Birçok inanç sisteminde ‘ana rahmi’ benzetmesiyle koruyucu bir unsur olarak kabul edilen mağara (Park, 2023, s. 508-517) Moğol toplumunda ‘ehin umay’ şeklinde tanımlanmakta ve mitolojide çocukların, kadınların koruyucusu kabul edilen Umay Ana benzetmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ana rahmiyle özdeşliği ve koruyuculuk işleviyle mağara, yeniden doğuşu simgelemektedir. Umay kelimesinin Tatarca’da kadın cinsel organı, Moğolcada ise mağara anlamına gelmesi de mağara ve kayaların ‘Yer Ana Kültüyle ilgili olduğunun ispatı niteliğindedir (Kalafat, 2014, s. 35).

Mağara kültü, Türk mitolojisinde önemli bir yere sahiptir ve Türklerin ilk ataları mağaralarda yaşadıkları için onların ruhlarının da burada olduğuna inanılmakta ve bu inanca bağlı olarak mağaralar kutsal kabul edilmektedir. Bahaeddin Ögel’in, Türklerdeki mağara inancı hakkında Çin kaynağından aktardığı bilgiler şu şekildedir:

“Büyük Hun Devleti’nde Kutsal Ata Mağarası vardır, bu kutsal mağaraya sadece Şamanlar ya da bireyler değil; tüm devlet kurumu saygı gösterir ve her yılın belirli bir ayında bu mağaraya gelerek büyük bir ibadet yapılırdı. Bu törende hükümdarın başkanlık etmesi çok önemli bir konudur. Göktürk Hakanı da yılın belirli günlerinde hükümetin ileri gelenleri ve boyların ileri gelenleri ile birlikte bu atalar mağarasına giderek orada kurban sunar ve saygı duruşunda bulunurlardı. Ancak bu mağaranın nerede ve hangi mağara olduğunu bilmediğini söyler.” (Ögel, 2014, s. 25).

Eski Türk kültür sistemi içinde ata hayvanın doğurduğu, nesiller boyunca hayatın oluştuğuna inanılan mağaralar, zamanla sözlü halk mahsullerinde ‘kovuk’ imgesinin de ortaya çıkmasına vesile olmuş ve ana rahmi benzetmesi burada da devam etmiştir (Roux, 2012, s. 95).

Başka bir aleme geçiş, erginliğe geçip kendinin farkına varma, imtihanlardan kendi iradesiyle geçebilme, olgunluğa ulaşma, hakikat bilgisine sahip olma vasıtası olarak adeta eşik kabul edilen mağara Türk edebiyatı sözlü geleneğine ait anlatılarda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bilinmezliğin, karanlığın mekânı olan mağara, Hz. Muhammed’e peygamberlik müjdesinin verildiği yerdir. Öte yandan Hz. Yusuf’la ilgili anlatılan anlatıda kuyu olarak karşımıza çıkar. Yusuf peygamber kardeşleri tarafından atıldığı kuyuda Allah tarafından rüya tabir edebilme ve okuma-yazma gibi özelliklere sahip olarak kurtulur (Bars, 2017, s. 52).

İlk inananların ve bazı Sufilerin mağaralara sığınması, inzivaya çekilmeleri ve oralarda hıfz olmaları (Güzel, 2021, s. 105), mağaraların manevi değişimin ana unsuru olduğunun bir göstergesi kabul edilebilir (Bayat, 2007, s. 33-34).

Dede Korkut hikayelerinde de mağara karşımıza çıkar. Basat ile Tepegöz’ün mücadelesi bir mağarada gerçekleşir ve Basat’ın Tepegöz karşısında kazandığı bu galibiyetle erginliğe ulaştığı gibi Oğuzların da ebedileşmesine vesile olur (Ergin, 1997, s. 211-215).

İslamiyet öncesi dönemdeki ‘ata mağara’ anlayışından, İslamiyet sonrası anlatılarda geçen mağara anlayışı, taşıdığı anlam bakımından benzerlikler göstermektedir. Yeniden doğuş, evrilme, kurtulma, erginliğe ulaşma anlamlarının bazı değişiklikler olmakla birlikte ifade ettiği manayı koruduğu görülmektedir. Masallarda da mağara motifi benzer özelliklerle karşımıza çıkmaktadır.

“İki Kardeşlik ile Tepegöz” masalında, para kazanma amacıyla gurbete çıkan iki yakın arkadaş bir gün çok şiddetli bir fırtınadan korunmak için mağaraya sığınır. Koyunlarıyla mağaraya gelip insan kokusu alan Tepegöz, mağaranın ağzını büyük bir kaya ile kapatır ve arkadaşlardan birini bulup yer. Diğer ise koyun kılığına girerek mağaradan çıkmayı başarır. Mağaraya korunma amacıyla, mecburen giren kahramanımız mağaradan ancak aklını kullanarak çıkabilmektedir (Üçüncüoğlu, 2017, s. 67-68). Dede Korkut’ta mağara, Basat’ın Tepegöz’ü öldürdüğü boyda geçmektedir. Hileyle Basat’ı kandırmaya çalışan Tepegöz’ü aklını kullanarak mağlup eden Basat, Tepegöz ile bir mağarada mücadele etmektedir (Ergin, 2011, s. 158-163). Bu hikâyede de mücadelenin mekânı olarak karşımıza çıkan mağaradan aklını kullanarak kurtulma ve kendini ispatlama fikri dikkat çekmektedir.

“Oğlan Olan Kız” masalında, oğlan kılığında gezen ama aslında kız olan masal kahramanımız devlerin sabır taşını almak için onların mağarasına girer. Sabır taşını alıp kaçarken devler ona “*Kız isen erkek, erkek isen kız olarsın.*” şeklinde beddua ederler ve aslında kız olan kahramanımız mağaradan çıkınca erkek olduğunu fark eder (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 150-151). Bu masalda mağara motifi değişimin bir sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır. Mağaranın ana rahmine olan benzerliğinden ve erginliğe geçiş bağlamında taşıdığı anlamdan yola çıkıldığında, bu masalda kahramanımızın kızlıktan erkeklığe geçiş yapması ve cinsel organının değiştiğini fark etmesi dikkat çekicidir.

Mağara motifini kuyu motifiyle beraber ele almak her ikisinin de taşıdığı boşluk, karanlık, bilinmezlik, sığınma ve korunma vasıtası olması noktasında yerinde olacaktır. Roux’un da belirttiği gibi mağara kavramının zaman içinde kovuk imgesinin çıkmasına vesile olması (Roux, 2012, s. 95) mağara ve kuyu motiflerini birlikte ele almamız gerektiğini düşündürmektedir.

İncelediğimiz masallarda kuyu motifi sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Hz. Yusuf kıssasında olduğu gibi büyük erkek kardeşleri tarafından kuyuya bırakılan küçük erkek kardeş bu kuyudan bazen kendi aklını kullanarak bazen de başka birinin yardımı ile çıkmayı başarır. “Altın Bülbül” ve “Kaf Dağının Ardındaki Bülbül” masallarında abileri tarafından hileyle kuyuya indirilip orada bırakılan küçük erkek kardeş motifi dikkat çekmektedir (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 16-108).

Trabzon masallarında mağara motifinin ağırlıklı olarak sığınak, değişim ve masal kahramanının elde etmeye çalıştığı sihirli bir eşyayı almak için kendini ispat etmesi gereken bir yer olarak kullanıldığı görülmektedir. Masal kahramanı bazen olumsuz bir durumdan kaçmak ya da saklanmak için mağaraya girer ve buradan zekasını kullanarak devin elinden kurtulur; bazen peri kızını kurtarmak için girdiği mağaradan cinsiyeti değişmiş olarak çıkar. Mağaranın, Trabzon masallarında farklı işlevleriyle yer alması; Türk kültüründe, inanışlarda, ritüellerde ve sözlü anlatı geleneğinde yaygın olarak yer almasının bir göstergesidir.

3.5. Sayılar

Geçmişten bugüne kültürü, gelenekleri, yaşam şekli, inanç sistemi, sanatı, edebiyatı ve kahramanlıkları ile varlık göstermiş olan Türk milleti, halk edebiyatının hem sözlü hem yazılı alanlarında çokça türün günümüze ulaşmasına vesile olmuştur. Türk yaşam tarzının, kültürel unsurlarının, örfünün, inancının, dil özelliklerinin yansımaları olan bu halk mahsullerinde çeşitli motifler bulunmaktadır ve bu motiflerden en yaygın olanlarından biri de sembolik anlamlara sahip belirli sayılardır. Temeli mitoloji ve dine dayanan sayılar, farklı anlam ve işlevlerle destanlarda, efsanelerde olduğu gibi masalarda da sıklıkla yer almaktadır.

Kırk sayısı, incelediğimiz masalarda daha çok masal sonlarında ceza yöntemleri bağlamında karşımıza çıkmaktadır. Kötülük yapan kişiye masalların sonunda “*Kırk katır mı kırk satır mı istersin?*” diye sorulur ve kişi kırk katır tercih eder. Kötü niyetli kişi kırk katıra bağlanır ve dağdan dağa koşturularak canından olur (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 73-141, Üçüncüoğlu, 2017, s. 41).

Masalarda kırk sayısı kötü ve tehlikeli olanın bir işareti olarak da karşımıza çıkmaktadır. “Dür-ü Şehvar Hanım” masalında, kırk mevlidi yapılan Dür-ü Şehvar bebek için kırk kadın iyi dileklerini, hayır dualarını söylemek için bir araya gelir. Otuz dokuz kadın güzel cümlelerle bebeği kucağına alıp dua eder. Kırkıncı kadına sıra geldiğinde bebeğin dadısı hızla müdahale eder ve bebeği bu kadının kucağına vermez. Çünkü bu kırkıncı kadın fitneci, dedikoducu, kötü niyetli bir kadındır (Üçüncüoğlu, 2017, s. 27).

“Ali Cengiz Oyunu” masalında, marifet öğrenmek için bir keşişin yanına giden masal kahramanına keşiş kırk anahtar verir ve: “*Bu anahtarla otuz dokuz odanın kapısını açıp gezebilirsin. Sakın ola kırkınıcı odayı açma.*” diye tembihler. Masal kahramanımız keşişin olmadığı bir gün kırkınıcı odayı açtığında bu odada otuz dokuz tane kuru kafa olduğunu görür ve kırkınıcı kurukafanın da kendisine ait olacağını anlar (Üçüncüoğlu, 2017, s. 81).

“Uçkursuz Fatış ile Donsuz Rabiş” masalında da ulu ağacın altında beliren kırk siyah güvercin havuzun içine daldığında kırk peri kızına dönüşmektedir (Üçüncüoğlu, 2017, s. 18). Kutadgu Bilig’de ‘*Kiming kırkta geçse tiriglik yılı esenleşti erke yiğitlik tili* (Kimin yaşı kırkı geçerse gençlik insana Allaha ısmarladık der.)’ şeklinde olgunluk yaşı olarak ifade edilen kırk, (Hacip, 2006, s. 65), dört sayısının on katı şeklinde değerlendirildiğinde tamlık, olgunluk, güç ve kuvvet şeklinde düşünülmektedir.

“Altın Kirpikli” masalında, evlenmek için kimseyi beğenmeyen padişah kızı kırk deve yükü unu hamur haline getirip kırk gün yoğurarak kendisine gönlüne göre bir eş adayı yapar, kırk gün boyunca da bu hamur adamın canlanması için Tanrıya dua eder ve hamur adam canlanır (Üçüncüoğlu, 2017, s. 20). Olgunluk, tamlık vurgusu yapılan kırk sayısı bu masalda açıkça kendini göstermektedir. Türklerdeki evren fikri dört köşe, dört yön üzeredir ve dört sayısı Türkler için dünyanın bir simgesi kabul edilmektedir (Çoruhlu, 2002, s. 195).

Masallarda olduğu kadar tasavvufta, deyim ve atasözlerinde, halk inançlarında çeşitli anlamlarla karşımıza çıkan kırk sayısı, günümüzde de canlı bir şekilde çeşitli ritüellerle yaşamaktadır. Yeni doğan çocuğun ve lohusa annenin kırkının çıkmasının beklenmesi ve bu süre içinde anne ve çocuğun kötü ruhlardan korunmaları maksadıyla evden çıkarılmaması, kırk günü dolan bebeğe kırk mevlidi yapılması, doğumlarda olduğu gibi ölümlerde de ölenin ardından geçen kırk günün ardından dualar okutulup kırk aşı verilmesi ve sadakalar dağıtılması, kırk defa söylenen bir şeyin gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması inancı, nazar değmemesi için söylenen kırk bir kere maşallah ifadesi günümüzde herkesin uygulamaya devam ettiği ritüeller arasında en yaygın olanlarıdır.

Kırk sayısı Kuran’da da sıklıkla geçmektedir. Bakara Suresi’nin 51. ayetinde Hz. Musa’nın Sina Dağı’nda kırk gün kaldığı söylenmektedir. Maide Suresi’nin 26.

ayetinde yoldan çıkan kavme kutsal yerlere girmeleri kırk yıl yasaklanır. Ahkaf Suresi'nin 15. Ayetinde kişinin kırk yaşına geldiğinde olgunluğa erişeceğine değinilir. Nitekim Hz. Muhammed'e peygamberlik kırk yaşında gelmekte, ona ilk inananlar da kırk kişiden oluşmaktadır.

Türk halklarının mitolojik inanışına göre sonsuza dek yaşayacağına inanılan varlıklar için de 'kırklar' ifadesi kullanılmaktadır. Şaman inancına göre ölen kişinin ruhu bedeninden kırk gün sonra ayrılmaktadır. Eski bir Türk inancı olan bu durum İslamiyet'le birlikte 'kırklara karışmak, kırk erenler' şeklinde varlığını sürdürmeye devam etmektedir (Beydili, 2005, s. 313).

Türk kozmolojisinde dünyanın gök-yeryüzü-yeraltı şeklinde üç kısımla ifade edilmesi (Çoruhlu, 1998, s. 100), üç sayısının önemi açısından önemlidir. Masallarda da sıklıkla karşımıza çıkan üç sayısı mitolojik bağlamda ele alınabilir. Kahramanların evlenecekleri kızı seçmek için attıkları oklarda üç hakka sahip olmaları (Üçüncüoğlu, 2017, s. 50), masal kahramanlarımızın genellikle üç erkek kardeşten en küçüğü olması, masal kahramanımızın amacına ulaşmak ve aradığını bulmak için çıktığı zorlu yolculuklarda vardığı Kaf Dağındaki periler ve devler tarafından esir edilen kızların üç kişi olması yine dikkat çekmektedir.

"Huri Kızı" masalında, rüyasında gördüğü huri kızı bulmak için yollara düşen masal kahramanımız kırk deve yüküyle giderken yolda bir ağaçla karşılaşır o ağaçtan üç elma koparmakta, kestiği ilk iki elmadan çıkan huri kızları kaçır giderken üçüncü elmadan çıkan huri kızı kahramanımıza, "*Ben senin nasibinim, kaçmayacağım.*" demektedir (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 89).

Tanrı'nın, evreni oluştururken 'üç balık' yaratması, şeytanın Tanrının isteğiyle toprak çıkarmak için denize üç defa dalması (Gökalp, 1963, s. 107; İnan, 1986, s. 13-21). Türklerin üç sayısına atfettikleri önemi anlatmaktadır.

Masalların bitiş formellerinde "gökten her zaman üç elma düşmesi de üç sayısının masallar için önemini gösteren bir durumdur.

Tanrı'nın tekliğini ifade eden bir sayısı ise masallarda daha çok 'tek hak' şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Masal kahramanımızın, Tepegöz ya da ejderha şeklinde karşısına çıkan düşmanı öldürmek için tek ok ya da kılıç hakkı bulunmakta, aksi takdirde yenilmekte ya da canından olma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. "Dört

Arkadaş ile Tepegöz” masalında bu durum dikkat çekmektedir (Üçüncüoğlu, 2017, s. 42).

Masallarda en çok karşımıza çıkan sayılardan biri de yedidir. Türklerin gök ve yer tasavvurunda yedi sayısı önemlidir. Altay Türklerine göre gök yedi kattan oluşur ve en üst katta Tanrı Bay Ülgen vardır. Yine yerin altını da yedi kat olarak tasavvur eden Altay Türklerinin (Eliade, 1993, s. 312) bu inancı masallarda da karşımıza çıkmaktadır. “Kurbağa Gelin” masalında kara koça binen masal kahramanımız koç tarafından yerin yedi kat dibine indirilmektedir (Üçüncüoğlu, 2017, s. 51).

Destanlarda ve mitolojilerde genellikle devler, canavarlar, ejderhalar yedi başlı olarak ifade edilmekte ve Altay Türklerinin inanışına göre ay tutulmasının sebebi olarak da yedi başlı dev gösterilmektedir (Ersoy, 2000, s. 31-35; Durbilmez, 2008, s. 347). Bu inanç, incelediğimiz masallarda da karşımıza çıkmaktadır. “Kaf Dağının Ardındaki Altın Bülbül” masalında yedi başlı devin evinde esir olan üç kız vardır. “Altın Bülbül” masalında da dağ başında bir evde yedi başlı canavarın esiri olan kızlar, masal kahramanımız tarafından canavarın başı tek hamleyle kesilerek kurtarılmaktadır (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 14).

Destan, efsane, mit, masal gibi Türk sözlü geleneğine ait anlatılarda, inanış ve adetlerde sıklıkla karşılaşılan bir, üç, yedi, kırk gibi sayılar Trabzon masallarında da özel anlam ve işlevleriyle karşımıza çıkmaktadır.

3.6. Renkler

Farklı sembolik anlam ve işlevlere sahip olan renkler, Türk kültürel yaşantısında her zaman ön planda olmuştur. Türkler için de renkler tüm sosyal hayatları içinde yer almakta ve inançları ve yaşadıkları coğrafyaya bağlı olarak farklı manalar taşımaktadır. Gök Tanrı dinine inanan Türkler için mavi renk olan gökyüzü, Tanrı ile ilişkilendirilmektedir. Ak renk duruluğun temsilidir ve devlet büyüklerinin savaşlarda giydikleri kıyafetlerde tercih ettikleri renklerin başında gelmekte aynı zamanda Ak Han, Ak Koyun, Ak Hazar şeklinde kişi ve devlet isimlerinde de kullanılmaktadır (Kafalı, 1996, s. 49-54). Bağımsızlığın ve birlik olmanın en önemli simgesi olan bayraklara bakıldığında da renklerin Türk milletleri için taşıdığı değeri

anlamak mümkündür. Şamanın ayin esnasında ak, kızıl ve gök olmak üzere üç adet bayrak kullandığı bilinmektedir (Ögel, 1991, s. 429).

Dede Korkut Hikâyelerinde, oğlu olanın ak otağa, kızı olanın kızıl otağa, oğlu ve kızı olmayanın kara otağa oturtulması renklerin Türk kültür dünyasındaki anlamı açısından en önemli örneklerdendir. “Yılan Oğlan” masalında da benzer bir durum karşımıza çıkmaktadır. Masalda, ülkenin hünkarı şehrin ileri gelenleri için bir toy düzenler. Oğulları olanları baş köşeye, kızları olanları dip köşeye, çocuksuzları ise farklı bir yere oturtur. Bunun üzerine orada olup çocuğu olmayan masal kahramanımız Allah’a dua eder ve “Bir oğlum olsun da yılandan olsun.” (Üçüncüoğlu, 2017, s. 31) der. Bu masalda Dede Korkut Hikayelerinden Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikayesine yapılan atıf dikkat çekmektedir.

Zıt renkleri incelediğimiz masallarda, kahramanımızın kurtuluşuna vesile olmak üzere karşısına koç çıkmaktadır. Kahramanımız saç tellerini ya da hayvan tüylerini sürttüğünde ortaya çıkan ak ve kara koçtan ak olana binerse kurtuluşa ermekte, kara olana binerse yeraltına inerek zorlukla karşılaşmaktadır. Bu bağlamda iki karşıt renk olan ak ve karadan ak iyiliği, kurtuluşu; kara ise kötülüğü, esareti, cezayı temsil etmektedir. “Kurbağa Gelin” masalında bu durum şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: Kurbağa Sultan başına gelecekleri sezer. Kocasına saçından iki tel saç verir. Sonra da “*Ne zaman başın sıkışırsa iki teli birbirine sür, ortaya biri ak biri kara iki koç çıkar. Sakın kara koça binme, ak koça bin.*” der. Kurtulmak için o da iki saç telini birbirine sürter, o anda biri ak biri kara, heybetli iki koç önünde belirir. Şehzade telaşla önünden geçen koçun üzerine atlar. Kara koç onu yerin yedi kat dibine indirir. (Üçüncüoğlu, 2017, s. 101).

Türk mitolojisinde evren; üst dünya, yeryüzü ve alt dünya olarak tasavvur edilir. Üst dünyada ulu Tanrı ve onun çocukları ile yardımcıları ‘ak ene’ler; alt dünyada ise Erlik ve yardımcıları ‘kara neme’lerin yaşadığı kabul edilir. Şamanlar da Türk Mitolojisinde ak ve kara olarak ikiye ayrılmakta, kara şamanlar yeraltı ruhlarıyla ilişkilendirilmektedir (Çoruhlu, 2002, s. 105).

“Öksüz Kız” masalında, uyuyup uyandıktan sonra kendini elma bahçesinde bulan, sonra da karşısına çıkan her canlıya yardım eden gün sonunda yaşlı bir kadına rastlayan masal kahramanımıza, bu yaşlı kadın yaptığı iyilikler karşılığında şu

tavsiyelerde bulunur: “Kızım ben altı aylık uykuma yatacağım. Sen şu havuzun başında bekle. Havuzun suyu önce fokurdar, kara kara köpükler oluşur, sonra da ak köpükler çıkar. Ak köpükler fokurdarken beni uyandır.” Kız ak köpükleri görünce ihtiyar uyandırır. İhtiyar, kıza: “Bu ak köpüğe gir yıkan.” der ve kız bu ak köpüklere girer girmez dünya güzeli biri olup çıkar.

Aynı masalda kötü yürekli üvey kardeş de aynı elma bahçesine gider fakat hiçbir canlıya iyi davranmaz. İhtiyar kadına yardım etmez ama onu da güzelleştirmesini ister. Bu kötü kıza kara köpüklere girip yıkanmasını söyleyen yaşlı kadının dediklerini yapan kız yüzüne bakılmayacak kadar çirkin biri olup çıkar (Üçüncüoğlu, 2017, s. 93). Bu masalda da ak ve kara renkleri zıtlığı temsil etmektedir. İyi olan ak köpükler vasıtasıyla daha güzel olurken kötü olan kara köpüklere girince daha da çirkin olur ve adeta içinin kötülüğü dışa vurur.

“Uçkursuz Fatış Donsuz Rabiş” masalında ise ak ve kara renkleri zıtlık teşkil etmemektedir. Rabiş ve Fatış isimli iki kardeş sığındıkları ağaçta enteresan şeylere şahit olurlar. Gece yarısı ağacın altında bir pınar belirir. Pınar havuz olur, bir anda kırk siyah güvercin etrafı sarar ve suya dalıp çıktıklarında kırk güzel peri kızına dönüşür. Sonra bir ak güvercin gelir, havuza girer ve çıkınca yakışıklı bir delikanlıya dönüşür (Üçüncüoğlu, 2017, s. 94). Bu masalda kara rengin güzel peri kızlarını ak güvercinin ise yakışıklı bir prensi temsil etmesi dikkat çekmektedir.

3.7. Ağaç

Ağaç motifi Türk mitolojisinde ve Türk anlatılarında en çok karşımıza çıkan unsurlardandır. Destanlarımızda, efsanelerimizde, masallarımızda olduğu kadar deyim ve atasözlerimizde de ağaç motifi yer alır. Manas Destanı’nda, Yakup Han, kısır olan karısına sitem ettiği bölümlerde: “Kutsal bir yere gidip adım atmadı / Kutsal pınara gidip yanında yatmadı / Elmanın altına gidip oynamadı.” der (Ögel, 2014, s. 506).

Yine Manas Destanı’nda Manas’ın karısı Kanıkey bir rüya görür ve bunu kayınbabasına anlatır. Rüyasında bir kavak ağacı görür. Bu ağacın dalları göklere değmekte, dallarından birini kayınbabası Yakup Han diğerini ise kaynanası tutmakta ve ikisi dallara tutunarak bulutlara yükselip kaybolmaktadır. Manas’ın oğlu

Semetey'in ölümü de karısı Ay Çörek'in rüyası vasıtasıyla malum olur ve orada da kavak ağacı dikkat çeker (Gülensoy, 2018, s. 71).

Oğuz'un ikinci karısını ağaç kovuğunda bulması, Kıpçak adının "ağaç kovuğu" anlamına gelmesi, Dede Korkut'ta Basat'ın Tepegöz'e "Atam adın sorarsan kaba ağaç" şeklinde cevap vermesi, Dede Korkut'un dualarını hep "*Gölgeli kaba ağacın kesilmesin*" şeklinde bitirmesi (Ergin, 2021, s. 200), ağaç motifinin Türkler arasında ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

İbrahim Suresi 23, 24 ve 25'inci ayetlerde güzel söz; kökü sağlam, dalları göğe uzanan ağaca benzetilir ve bu ağaç her zaman meyve verirken kötü söz ise yerinden koparılmış, ayakta duracak hali kalmayan bir ağaca benzetilir (Kur'an-ı Kerim).

Türk mitolojisinde gökyüzü, yeryüzü ve yeraltını birleştiren bir unsur olarak kabul edilen hayat ağacı motifi masallarda da karşımıza çıkmakta ve bazen kavak ağacı ile ilişkilendirilmektedir. Karakalpak, Kazak, Kırgız ve Altay Türklerinin 'pay terek', 'baytirik' isimlerini verdikleri kavak ağacı hayat ağacı olarak da kabul edilir göğün direği şeklinde tanımlanır (Ergun, 2010, s. 216).

Yukarıda yer verdiğimiz masallarda en çok rastladığımız ağaçların başında kavak gelmekte; elma, selvi ve defne ağaçları da bu masallarda karşımıza çıkmaktadır. Masallarda ana karakterlerin ağaçların yaprakları sayesinde gizlenerek tehlikelerden kurtulması, erkek kahramanların evleneceği kızı ağaçta bulması, ağaçların sahiplerinin sözünü dinleyip eğilip doğrulması gibi durumlar dikkat çekmektedir (Tekin, 1981, s. 101).

"Uçkursuz Fatış ile Donsuz Rabiş" masalında, gece vakti vahşi hayvanlardan korunmak için bir ağaca çıkan ve orada gecelemeğe karar veren iki kız kardeş gece yarısı olduğunda ağacın altında bir pınarın ortaya çıktığına, o pınardan kırk tane siyah güvercinin belirdiğine ve o kırk güvercinin her kanat çırtıklarında kırk adet güzel peri kızına dönüştüğüne şahit olurlar. Yine aynı masalda Fatış ve Rabiş kardeşlerin gece vakti ağaca sığınmasından bahsederken "*Ağaç, dallarına tırmanmalarına izin verdi*" cümlesi ağacın kişiselleştirilmesi ve kutsallığının ön plana çıkarılmak istenmesi açısından dikkat çekicidir. Buradan ağaç dilediğine izin verirken dilediğini kabul etmeyebilir anlamı çıkmaktadır (Üçüncüoğlu, 2017, s. 18).

“Kurbağa Gelin” masalında, peşindeki kötü adamlardan kaçarken elindeki iki saç telini birbirine sürten kahramanımız, ortaya çıkan ak ve kara koyunlardan yanlışlıkla kara koyuna biner ve yerin yedi kat dibine iner. İndiği yerde dalları altın, yaprakları zebercet, meyveleri değerli taşlardan olan bir ağaç vardır. Ağacın üzerinde Zümrüdüanka kuşunun yavruları ve gövdesinde ise o yavrulara musallat olmuş büyük bir ejderha vardır (Üçüncüoğlu, 2017, s. 51). Bu masalda tarifi yapılan ağaç, Türk mitolojisindeki ‘hayat ağacı’ kavramıyla uyuşmaktadır. Yer ve gök yaratıldığı zaman yaratıldığına inanılan, dalları gümüş yaprakları altından olan (Ergun, 2010, s. 153), gök-yeryüzü ve yeraltı şeklinde üç alemini birbirine bağladığına inanılan ve bütünlüğün sembolü kabul edilen ‘hayat ağacı’, “Kurbağa Gelin” masalında açıkça kendini göstermektedir.

Hayat ağacının canlıların sığınağı olması, gölgesinde canlıların dinlenmesi, dalları ve yaprakları arasında düşmandan ya da kötülüklerden saklanması özellikleri (Ergun, 2010, s. 152) de masallarda karşımıza sıklıkla çıkmaktadır. Üvey annesinin zulmünden kaçanların ya da gecenin şerrinden korunmak isteyenlerin hep ağaçlara sığınması Türk mitolojisindeki ‘hayat ağacı’ motifini akla getirmektedir.

“Abla ile Ceylan Çocuk” masalında, üvey annelerinin zulmünden kaçan abla kardeş ormanın derinliklerinde yol alırken küçük kardeş susuzluğuna yenilip ceylanların içtiği sudan içerek ceylana dönüşür. Abla-kardeş gündüzleri ormanda yürür, geceleri de abla ağaçta kardeş ağacın altında olacak şekilde uyurlar. Gündüz olunca ağaçtaki kızın sureti ağacın altındaki göl suyuna yansır. O esnada oradan geçen ve atına su içirmek isteyen genç hünkâr gölde kızın yüzünü görüp âşık olur (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 38).

“Huri Kızı” masalında, bir nine sürekli toprak testisini kırdığı için torununa “İnşallah bir huri kızına âşık olursun” diye beddua eder. Bu bedduanın ardından rüyasında bir huri kızına âşık olan torun aşkından perişan olur. Halinin çaresini bir hocaya sorar ve hoca ona kırk deveye yağ ve bal yüklemesini bir yere gidip oradaki büyük bir kayayı yerinden oynatmasını ve bunun üzerine kayadan çıkacak Arap’ı dinlemesini tembihler. Denileni yapan toruna Arap bir miktar yol gitmesini ve orada gördüğü elma ağacından bir elma koparmasını söyler. Kahramanımız elma ağacına ulaşır ancak bir değil üç elma koparır. Elmalarla birlikte bir nehir kenarına giden

kahramanımız ilk elmayı ikiye bölünce içinden çıplak bir huri kızı çıkar ve bu kız çıplaklığından utanıp nehre atlayarak ortadan kaybolur. İkinci elmayı da ikiye böler ve yine aynısı olur. Üçüncü elmayı bölünce ise huri kızı kaçmasın diye onu hızlıca yakalar. Kıza kendi ceketini verip gelinlik almak için oradan ayrılan kahramanımız huri kızını yalnız bırakır. Kız, nehrin kenarındaki kavak ağacına “eğil kavak eğil” der kavak eğilir ve kız ağaca biner; kız ağaca “doğrul kavak doğrul” der ağaç doğrulur ve kız nasibi olan kahramanımızı kavak ağacında beklemeye başlar. O esnada ağacın altına gelen Arap kızı huri kızının güzelliğini kıskanır ve kızı kandırıp saçlarını tararken başına iğne batırır ve huri kızı bir anca kuşa dönüşür (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 88-89).

“Emanet Kız” masalında, yalnız başına uzun süre yol giden kız akşam saati sığınmak için bir göl kenarındaki kavak ağacını seçmektedir (Üçüncüoğlu, 2017, s. 66).

Türk kültüründe ve Anadolu’da dağların tepelerinde bulunan ‘tek ağaç’ motifi önemlidir ve insanlar dağların, tepelerin üstündeki bu tek ağaçlara kutsallık atfedip saygı göstermektedir (Ögel, 2014, s. 600).

İncelediğimiz masalarda masal kahramanlarımızın kötü bir durumdan kurtulmak için atlarını dağlara sürmesi ve o dağlarda tek olan ağacın altında dinlenmeleri ya da o ağacın altında ona yardım edecek birine rastlamaları önemlidir.

“Helvacı Güzeli” masalında geçen, *“Gitmişler bir dağın üstüne şimdi kız çıkmış bir ağaca. Orda o gece kalmış.”*

“Hizmetçi kızı kesmek için almış bir dağın başına götürmüş. Bir derenin kenarına varınca kızım ben sana kıyamadım, seni öldürmeyeceğim en iyisi sen şu ağacın başına çık da orada kal demiş” (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 81) cümleleri dağın başındaki tek ağaç motifine örnek verilebilir.

Dağların tepelerin başındaki tek ağaç motifinin her zaman göl, nehir, çeşme gibi bir su kültürle beraber anılması da mitolojik bağlamda ele alınabilecek bir durumdur. Ögel, *Türk Mitolojisi* kitabının 2.cildinde, Kırgız-Kazak Türklerinde çocuğu olmayan kadınların sahradaki tek ağacın, kuyu, pınar ya da su yanında kurban kesip geceleyerek çocuk istemesi geleneğinden bahsetmektedir (Ögel, 2014, s. 616).

İncelediğimiz masallarda da iftira atılıp kardeşi ya da babasının hizmetçisi tarafından ölümle cezalandırılmak istenen kahramanlarımız önce dağ başına götürülmekte, burada öldürme görevini gerçekleştirecek kişinin merhamet göstermesi sonucu kız o dağın başındaki ya da göl kenarındaki ağaca çıkarılıp saklanmakta onun kanı yerine bir kuş ya da tavşan kurban edilerek kız öldürülmüş gibi yalan söylenmektedir (Örnek, 1971, s. 150). Tek ağaç altında kurban kesme motifi incelediğimiz masallarda bu şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Türk mitolojisinde özellikle Türk destanlarında kutlu kızlar Tanrı tarafından bir ağaç ile yeryüzüne inerler ve bu ağaç çoğunlukla kavaktır (Çobanoğlu, 2020, s. 221). Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz'un ikinci karısını göl kenarındaki bir ağacın kovuğunda bulup âşık olması (İnan, 1986, s. 110), incelediğimiz masallardaki ağaçta bulunan ve prens ya da şehzade tarafından bulunup âşık olunan kız motifi ile uyushmaktadır. Masallardaki ağaç motifi de genellikle bir göl ya da ırmak kenarında bulunan tek ve heybetli bir ağaç şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu ağaçların su unsuruyla karşımıza çıkması da mitolojik bağlamda ele alınabilecek bir durumdur. Anadolu'nun birçok şehrinde evlenme çağındaki kızların kavağa çıkma adeti halen uygulanmaktadır (Ögel, 2014, s. 620).

3.8. Yer Su Kültü

Türk mitolojisine göre evrendeki her şeyin bir ruhu vardır. Orhon Yazıtlarında 'Yukarıda Türk Tanrısı, Türk kutsal yer ve su ruhları' olarak bahsedilmesi bunu açıklamaktadır (Tekin, 1988, s. 11). Dağların eteklerinde, ırmakların kaynaklarında, denizlerde, göllerde, ormanlarda yaşayan yer-su ruhlarının (Çoruhlu, 2002, s. 33), insanlara yardımcı olan ve onların hayatlarını düzenleyen görevler üstlendiğine inanılır.

Göçebe bozkır kültüründe doğa ile iç içe bir hayat tarzını benimsemiş olan Türk toplulukları arasında doğadaki her şeyin ruhu olduğu ve onlara mutlak saygı duyulması gerektiği inancı hakimdir. Yer-su ruhlarının en önemlisi olan, yüksekliği münasebetiyle Tanrı ile özdeşleştirilen, kendisine kurbanlar sunulan dağlar, masallarda da sıklıkla karşımıza çıkan mekanların başında gelmektedir (İnan, 1986, s. 49-50).

Kötü durumdan kaçmak isteyen masal kahramanlarımız atlarını dağ başlarına sürmekte, devlerin ve canavarların evleri dağ başlarında olmakta, ihanete uğrayıp ölümle cezalandırılmak istenen kızlar dağ başına götürülmekte, gizlenmek isteyen masal kahramanlarımız dağlardaki ağaçlara sığınmaktadır (Örnek, 1971, s. 21).

Kutsal manasına gelen ‘ıduk’ kelimesi ile tanımlanan su da Türk inanç sisteminde ruhu olduğuna inanılan ve saygı duyulması gereken bir varlıktır. Buna bağlı olarak tüm su kaynakları barındırdıkları ruhlar dolayısıyla dikkatli olunması gereken yerlerdir (Kalafat, 2000, s. 25). Tabiata can veren suyun kutsallığı susuz bir hayatın mümkün olmamasından kaynaklı olarak gelişmiş ve su kaynaklarını kirletmek Türkler arasında uğursuz sayılmıştır (Gömeç, 2020, s. 89).

İncelediğimiz masallarda, doğadaki tabiat unsurlarına saygı duyulduğu ve iyi muamele edildiği tespit edilmiştir. “Altın Bülbül” masalında altın bülbülü bulup babalarına götürmek için yola çıkan üç erkek kardeşten en küçük olanı yaşlı bir adamla karşılaşır ve yaşlı adam küçük erkek kardeşe şöyle tembih eder: “*Giderken karşına bir dere çıkacak, bu derenin suları azgındır. Şimdiye kadar kimseye geçit vermemiştir. Eğer sen o dereye elini yıkar, suyundan içer ve canım dere ne güzel suyun var bana yol verir misin diye sorarsan sana yol verir...*” “*Bir süre gidince karşına balta girmemiş bir orman çıkacak. Ormanı geçmesi çok zordur ama sen o ormanın havasını teneffüs eder, yapraklarını çiçeklerini okşarsan dile gelir ve sana yol verir*” (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 13). Tüm bunları yapan masal kahramanımıza hem azgın dere hem de sık orman yol verir, yardımcı olur. Altın bülbülü almak için periler padişahının sarayına giden, altın bülbülü çalan ve kaçarken periler padişahının askerleri ile mücadele etmek zorunda kalan masal kahramanımız yine dere ve orman ruhları tarafından korunur ve arkasındaki kötü perilerden kurtulur. Periler padişahının askerleri ormana ve dereye emredip yol vermelerini istediklerinde ise orman ve derenin cevapları ise şu şekilde olur: “*Senelerdir beni hor görüp dallarımı kırdınız, size yol vermem. Halbuki insanoğlu bana iyi davrandı...*” “*Senelerdir benim suyumun hor gördünüz, suyumdan içmediniz. Ben size yol vermem. İnsanoğlu ise bana iyi davrandı, suyumdan içti, elini yüzünü benim suyumla yıkadı*” (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 14-16).

3.9. Eşyalar

Masallarda kullanılan bazı eşyalar masal kahramanının kurtuluşuna vesile olma, kötü bir durumdan kaçmak için zaman kazanma, şekil ve mekân değiştirme, ölüp dirilme gibi özellikleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bu eşyalardan en dikkat çekenleri tarak, sabun, iğne, ok-yay gibi eşyalardır.

3.9.1. Tarak

İncelenen Trabzon masallarında, tarak motifinin sıklıkla yer aldığı tespit edilmiştir. Üvey annesinin zulmünden, devden ya da kötülük gelebilecek herhangi bir kişiden kaçmak isteyen masal kahramanlarımız, yanlarına bir tarak ve bir sabun alırlar. Tarağı attıklarında sık bir ormana ya da dikenliğe, sabunu attıklarında ise büyük bir göle ya da denize dönüşür. Bu şekilde kötülük görebilecekleri kişi ile aralarına engel girmiş ve kurtulmuş olurlar (Üçüncüoğlu, 2017, s. 78).

Türk kültüründe ormanın kötülüğü, kargaşayı, tekinsizliği temsil ettiğini; masallarda da ormanların genellikle cin, peri, dev gibi varlıkların meskeni olarak karşımıza çıktıklarını ve bu yönüyle yeraltı aleminin adeta bir girişi gibi düşünülebilecek bir yer olduğunu ifade eden Ergun’a göre masal kahramanlarımız olumsuz bir durumdan kaçarken ellerindeki tarağı atarak sık bir ormanda izlerini kaybettirmektedir (Ergun, 2010, s. 87-121).

Dede Korkut Kitabı isimli eserinde Ergin, ormanları mitolojik gelin göçü motifi çerçevesinde ele alırken masallarda damadın kıza ulaşip onunla evlenmesi için tılsımlı ormanları geçip dev, ejderha, cin gibi kötülüğün temsili olan ormanların sahiplerini yenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır (Ergin, 2021, s. 125-186).

İncelediğimiz masallarda da ormanların kişinin geçmesine izin verebilmesi, yardımcı olması ormana gösterilen saygı ve sevgiye bağlanmaktadır. “Kaf Dağının Ardındaki Altın Bülbul” masalında Kaf Dağındaki altın bülbulü almaya giden küçük kardeş bir ihtiyara rastlar. İhtiyar, ona: *“Buraya giderken karşına oldukça bulanık suları olan bir nehir çıkacak. Sen o nehre senin ne güzel suların var, bana yol ver de geçeyim dersen o nehir sana yol verir. Nehirden sonra sık ağaçların olduğu vahşi bir ormanla karşılaşacaksın. O ormanı insanlar hor görürler ama sen ormana girip*

ağaçlarını okşarsan, senin havan, ağaçların ne kadar da güzel dersin orman sana yol verir.” der (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 105-106). Masal kahramanı, ihtiyarın dediklerini yapar ve Kaf Dağına ulaşır. Dönüşte de o nehir ve orman yine ona yardım eder ve kolaylıkla geçer. “Altın Bülbul” masalında da aynı durum söz konusudur. Burada Türk kültürü ve mitolojisindeki Yer-Su kültü anlayışı dikkat çekmektedir.

“Beyoğlu ile İki Kardeş” masalında, üvey annelerinden kaçmaları için iki kardeşe tavsiyede bulunan karga, kardeşlere: *“Evden çıkarken yanınıza bir tarak ve bir kalıp sabun alın. Yolda sizin peşinize düştüklerinde önce sabunu atın, köpüklü bir dere olacaktır. Onlar oradan geçerlerse biraz gittikten sonra tarağı atın. Çok büyük bir diken yığını olacaktır.”* der (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 110).

“Tak Tak Eden Kabacık” masalında, üvey annelerinin ısrarına dayanamayan babaları tarafından ormana bırakılan kardeşler bırakıldıkları ormanda iyi muamele görürler. Çiçekler bu çocukları selamlar ve gidecekleri doğru yolu gösterir. Bunun sebebini merak eden çocuklara da ormandaki bitkiler şöyle cevap verir: *“Babanız sizi çiçek toplamanız için ormana bıraktı ama siz çiçeklere kıyıp koparmadınız. Bu sebeple biz de size yoldaşlık ederiz ve sizi gideceğiniz yere sağ salım ulaştırırız”* (Üçüncüoğlu, 2017, s. 62).

“İki Kardeş” masalında, üvey annelerinin onları öldürmek istediğini, kaçmaları gerektiğini kardeşlere tembihleyen yine bir kargadır ve çocuklara yardımcı olmak için bir tarak ile bir sabun vermektedir. Çocuklar sabunu attıklarında dere, tarağı attıklarında ormana dönüşmektedir (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 92).

“Demir Kurt” masalında, bu sefer iki kardeşi kurttan kurtarmak için bir kömüş danası gelir ve çocuklara: *“Benim dediklerimi alın ben sizi kurtaracağım. Bir kalıp sabun bir tarak ve bir su kabağı alın.”* der. Çocuklar sabunu attıklarında *“orası bir kaypaklı, bir dalgalı arazi olmuş; tarağı attıklarında sıklık ormanlık olmuş.”* (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 49).

Trabzon masallarında ağırlıklı olarak üvey annelerinin ya da kötü niyetli bir varlığın zulmünden kaçarken masal kahramanlarına yardımcı olan bir eşya olarak karşımıza çıkan tarak, tehlikeli ve tekinsiz bir mekân olma özelliğine sahip orman ile birlikte anılmakta ve masal kahramanı tarafından yere atıldığında sık bir ağaçlığa ya

da geçit vermez bir dikenliğe dönüşmekte bu vesileyle de kahramanımız izini kaybettirerek kurtulmaktadır.

3.9.2. İğne

Masallarda sıklıkla karşımıza çıkan unsurlardan biri olan iğne; kötü kalpli, kıskanç cadının, üvey annenin ya da Arap kızının masaldaki güzel ve iyi niyetli kızları cezalandırması amacıyla kullanılmaktadır. “Dr- şehvar Hanım” masalında Dr- şehvar Hanım’ın gelin hamamında kötü kalpli vezir karısı, gelinin sabunlu saçlarına tepesi topuzlu uzun bir iğne batırır ve bir anda hem gelin hanım hem de vezirin karısı ortadan kaybolur (Üçüncüoğlu, 2017, s. 28).

“Huri Kızı” masalında, elmanın içinden çıkan huri güzeli nasibi olan evleneceği erkeğin gelmesini bir kavak ağacının üstünde beklerken yanına gelen Arap kızı onun güzelliğini kıskanır ve onu kandırıp yanına gider. Saçlarını tarama bahanesiyle huri kızının saçlarına toplu iğne batırır ve huri kızı bir anda kuşa dönüşür (elik ve Gökşen, 2022, s. 89). Bu masalda iğne, don değiştirme motifiyle birlikte karşımıza çıkmaktadır.

3.9.3. Ok ve Yay

İncelediğimiz masallarda, ok ve yayın iki şekilde karşımıza çıktığı tespit edilmiştir. Bunlardan biri eş seçme; diğeri dev, cin ve ejderhayı öldürmek amacıyla ok kullanma şeklindedir.

Dede Korkut Hikayelerinde ok ve yay, bir savaş aleti olmanın yanı sıra kişinin kahramanlık yapması, avlanıp kendini ispat etmesi, evlenmek istediği kızla yaptığı mücadelede galip gelip sevdiği kıza sahip olabilmesi adına kullanılan en önemli aletler arasındadır (Duymaz, 2000, s. 112). Türk kültüründe kız ya da erkek evlenmek için karar vereceği kişiye seçerken onun kahramanlık göstermesini ve karşılıklı olarak yapacakları mücadelede galip olmasını beklemektedir. “Bamsı Beyrek” hikayesinde beşik kurtmesi olduğunu bilmediği Beyrek’i tanımak için ona müsabaka yapmayı teklif eden Selcen, Beyrek’e şu şekilde seslenir: “*Gel imdi senün ile ava ıkalum, eger senün atun menm atum kier ise onun atını dahi kiersin. Hem senün ile oh atalum,*

meni kiçer isen, anı dahi, kiçersin ve hem senün ile güreşelüm, meni basar isen anı dahi basarsın.” (Ergin, 2004, s. 123).

Oğuz Kağan Destanı’nda da ok ve yay rüya motifiyle karşımıza çıkmaktadır. Oğuz Kağan’ın veziri Uluğ Türk bir gün rüyasında bir altın yay ile üç gümüş ok görür. Altın yay gün doğusundan gün batısına dek uzanırken; gümüş oklar ise kuzeye gitmektedir. Rühayı öğrenen Oğuz da çocuklarını yanına çağırır oğullarından üçünü doğu üçünü batı yönüne gönderir. Oğuz’un oğullarından Gün, Ay ve Yıldız doğu yönünde ilerlerken altın bir yay bulup babalarına getirir ve Oğuz da bu yayı üçe bölerek oğullarına paylaştırır ve okları da göğe doğru atmalarını söyler (Banarlı, 2004, s. 20). Buradan anlaşıldığı üzere yay ve ok Türk kültüründe devlet hakimiyetinin bir sembolü olarak kabul edilmektedir.

“Dört Arkadaş ile Tepegöz” masalında, Tepegöz’ün kuleye kapattığı kral kızını kurtarmak için yollara düşen masal kahramanımıza kızın yerini ve durumunu anlatan gezgin, bir ok ve yay verir ve der ki: *“Bu ok ve yayı Tepegöz’e karşı sadece bir defa kullanacaksın, eğer isabetli kullanamazsan ok ve yay sahibine geri döner.”* (Üçüncüoğlu, 2017, s. 42).

“Kurbağa Gelin” masalında, ise padişah evlilik yaşına gelen oğullarına birer ok ve yay verir ve onlara: *“İşte size birer ok. Her biriniz oklarınızı çekeceksiniz ve okun düştüğü yerdeki kızla evleneceksiniz.”* der (Üçüncüoğlu, 2017, s. 50). Büyük ve ortanca kardeş vezirin evine ok atarak vezir kızlarıyla evlilik yaparken küçük oğlan kurbağaya ok atar ve onunla evlenir.

“Kaplumbağa Gelin” masalında da aynı şekilde padişah oğulları ok atarak okun isabet ettiği kişi ile evlenmektedirler bu sefer en küçük kardeşin oku bir kaplumbağaya isabet etmektedir (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 100).

3.10. Hayvanlar

Bozkır kültürünün ifade ettiği anlam ‘*atlı göçebelik*’ olarak ifade edilmekte ve bunun temelinde de at yetiştiriciliği ve çobanlık yer almaktadır (Kafesoğlu, 2004, s. 216). Coğrafyanın ve buna bağlı olarak benimsenen yaşam şeklinin inançlar ve ritüeller üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda atlı göçebe hayat tarzının

temelinde başta at olmak üzere birçok hayvan vardır. ‘Hayvan yetiştiricisi’ olarak tanımlanan Türkler için hayvanlar hem yoldaş hem beslenme kaynağı hem de geçimlerini sağladıkları en önemli unsurlar konumundadır (Ögel, 2001, s. 37).

Türk yaşayışında, inanış ve geleneklerinde bu denli önemli bir konuma sahip olan hayvanlar Türk halk anlatılarında da farklı işlevlerle yer alırlar. Ejderha, geyik, at, karga, güvercin, koç/ koyun, kurt Trabzon masallarında yer alan başlıca hayvanlardır.

3.10.1. Ejderha

Farsça kökenli bir kelime olan ejderha, Türkçe metinlerde ‘Ajdahak’ ya da ‘Ajdaha’ şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Boratav, 2012, s. 66). İngilizcede ‘Dragon’, Yunancada ‘Drakon’ isimleriyle anılan ejderha (Black, Green, 2003, s. 69), eski Türkçe metinlerde ‘Büke, Luu, Nek, Kök-Luu, Acırğa, İndel-Endek’ gibi adlarla ifade edilirken (Paşayeva ve Paşayev, 2015, s. 102), Divanü Lügati’t Türk’te Kaşgarlı Mahmut ejderha yerine ‘Yelbüke’ kelimesini kullanmaktadır (Bayat, 2009, s. 75). ‘Yel’ eski Türkçe metinlerde ‘cin’ manasında kullanılmaktadır (Ögel, 2014, s. 718).

Masallarda, efsanelerde ve destanlarda karşımıza çıkan ejderha motifinin iyi ve kötü olarak ikiye ayrıldığı dikkat çekmektedir. Yusuf Has Hacib *Kutadgu Bilig*’de, gök çığrısı olarak tanımladığı zaman çarkını bir ejderhanın çevirdiğini belirtmektedir (Hacip, 2006, s. 25). Burada iyi ejderha motifi ifade edilirken Türkçe Budist metinlerinde yeraltındaki kötü ejderha ise günah işleyenleri ortadan kaldıran ve ölüm getiren bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır (Koçak ve Gürçay, 2017, s. 41).

Ejderhanın Türklere çok eski çağlarda Çin’den geldiği fikrinden hareketle (Ögel, 2014, s. 717), ilk zamanlarda iyiyi temsil ettiği belirtilmektedir. Kafesoğlu, Mete’nin soyunun ejdere dayandığını düşüncesine vurgu yaparken (Kafesoğlu, 1980, s. 13), Altay Türklerinin erken dönem eserlerinde de ejderha ‘bereket, güç ve refah’ sembolü olarak karşımıza çıkmakta ancak zaman içerisinde bu iyi algı kötü ile yer değiştirmektedir (Korkmaz, 2003, s. 61).

Altay Türklerinin inanç sisteminde kötü ruhlu olarak anılan ‘Yelbegen’; yedi başlı, yeraltının hâkimi olan Erlik Han’ın kötülüğe sevk ettiği, doğruluktan ayırdığı

insanları yakalayıp yeraltına götüren bir nevi kötülüğün timsali Erlik Han'ın en önemli yardımcısı şeklinde tasvir edilmektedir (Türker, 2012, s. 82). Türk mitolojisinde dünyanın bir ya da daha fazla ejderha tarafından döndürüldüğü inancından dolayı ejderhalara 'eviren' yani döndüren manasında 'evren' adının verildiği dikkat çekmektedir. Suret değiştirebilen, büyük kulaklı bir yılan olarak ifade edilen 'evren' (Ögel, 2014, s. 719), masallarda ise insanların su kaynaklarının önünü kesen ve onlardan suya ulaşabilmeleri karşılığında kurban isteyen kötü bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayatın ana unsurlarından olan suya hâkim olma ve bu şekilde gücü elinde tutarak dünyada karmaşa çıkarma ve sonunda insanlara ölüm getirme, masallarda karşımıza çıkan ejderha motifinin en belirgin özellikleridir (Uslu, 2016, s. 231).

İncelediğimiz masallarda da ejderha motifi suyun başını tutan, insanlara kurban karşılığı su veren kötü bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. “Mahmut ile Ejderha” masalında kimsenin beğenmediği, herkesin küçümsediği, zayıf biri olan masal kahramanımız Mahmut, gurbete çıkıp yolda susar ve su istediği yaşlı kadın ona: *“Bizim burada bir ezderha var. Suyun önünü keseyi ve biz ona her gün birini kurban veriyoruk. Ancak o zaman bize biraz su vereyi.”* der. Kahramanın köye gittiği gün kurban sırası padişah kızıdır ve Mahmut, padişah kızını ejderhanın zulmünden ve ölmekten kurtarır. Cılız, bakımsız ve fakir bir genç olan Mahmut, hileyle, aklını kullanarak ejderhayı yok eder ve bu şekilde hem padişahın takdirini kazanır ve hayatının sonuna kadar rahat bir hayat sürer hem de halkın gözüne girerek işe yaramaz imajından kurtulmuş olur (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 137).

“Ejderhayı Öldüren Yiğit” masalında, besmelesiz dışarı çıktığı için cinler tarafından yerin yedi kat altına götürülen ve orada bir ağacın altında yatarken yanına gelen ejderha ile mücadele eden kahramanımız, her gün bir peri kızını yiyen ejderha ile mücadeleyi kazanır ve bunun mükafatı olarak yerin yedi kat altından kendi dünyasına gitmeyi başarır (Masal Masal Türkiye, 2024).

“Altın Bülbul” masalında, ise padişahın en küçük oğlu altın bülbulü bulup babasına getirmek için çıktığı zorlu yolda bir dağın eteğinde üç tane kıza denk gelir. Bu kızlar padişahın küçük oğlunu yedirir içirir misafir ederler. Padişahın küçük oğlu, kızlara niçin dağın eteğinde yalnız yaşadıklarını sorduğunda ona: *“Biz buraya*

gelenleri önce besler sonra öldürürüz. Ölülerini de yedi başlı canavara veririz. O canavar kanla beslenir. Eğer biz ona kurban vermezsek bu sefer bizi öldürür.” derler. Bu masalda ejderha, ‘canavar’ kelimesi şeklinde karşımıza çıkmakta ve masal kahramanı tarafından tek hamleyle öldürülmektedir (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 14). “Altın Bülbul” masalında, yedi başlı olarak tasvir edilen canavar, Altay Türklerinin ‘Yelbegen’ dedikleri ejderha tanımına uymaktadır.

Ejderha motifi, Zümrüdüanka kuşu ile ilişkilendirilmiş olarak da karşımıza çıkmaktadır. “Kurbağa Gelin” masalında küçük şehzade, peşindeki kötü adamlardan kaçarken karısının ona verdiği saç tellerini birbirine sürter. O esnada biri ak diğeri kara iki koç ortaya çıkar. Telaşla kara koça binince yerin yedi kat dibine iner. Orada dalları altın, meyveleri mücevherlerden olan büyük bir ağaç, ağacın üstünde de kuş yuvası vardır. Bu ağacın dallarına sarılmış olan büyük bir ejderha o kuş yavrularını yemek için hareket etmektedir. Şehzade kılıcıyla o ejderhayı öldürür ve kuş yavrularını kurtarır. Tam o esnada Zümrüdüanka şehzadenin yavrularına zarar verdiğini düşünerek harekete geçer ama yavruları ona şehzadenin kendilerini ejderhadan kurtardığını söylerler. Bunun üzerine Zümrüdüanka kuşu mükafat olarak şehzadeyi yerin yedi kat altından alır ve yeryüzüne geri götürür (Üçüncüoğlu, 2017, s. 51-52).

“Padişahın Oğlu ile Kralın Kızı” masalında, kralın kızını almak için silahlanıp yola çıkan padişah oğlu sarp bir yerde bir ejderha ile karşılaşır. Oku ile ejderhayı öldürüp karnını yarar ve ejderhanın içinden bir peri kızı çıkar (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 162).

3.10.2. Geyik

Orta Asya bozkırlarında hayvancılık ve avcılık yaparak geçinen Türkler için bazı hayvanlar kutsal kabul edilmiştir. Bu hayvanların başında önce kurt gelmekte, kurttan sonra ise sırayı geyik almaktadır. Karınlarını doyurmak için ava çıkan Türklerin en çok avladıkları hayvan geyiktir. Tonyukuk Abidesi’nin güney cephesinde geçen; “*Geyik yiyerek, tavşan yiyerek oturuyorduk*” (Ergin, 2008, s. 53) cümlesi de bunu açıklamaktadır. Türkler için geyik, yaşamları için önemli besin kaynağı olmak dışında mitolojik bir değer de taşımaktadır.

Divan-ı Lügat’it Türk’te “ıwık” kelimesi ile dişi geyik tanımlaması yapılırken “keyik” kelimesi için ‘herhangi bir şeyin vahşisi, geyik ailesine mensup, eti yenilebilen hayvanlar’ tanımlaması yapılmaktadır (DLT, 2005, s. 283). Bilge Kağan Abidesi’nin batı cephesinde: *“Dağda yabani geyik gürllese, öylece mateme gark oluyorum.”* (Ergin, 2008, s. 51) ifadesi, geyiğin dağlarda yaşayan yabani bir hayvan olduğuna işaret etmektedir. Ögel, geyiği; *“dağların, vadilerin ve sarp kayaların bir görünüp bir kaybolan, sihirli, en güzel hayvanı ve yerlerin ruhu”* şeklinde ifade etmektedir (Ögel, 2014, s. 129).

Pek çok halk anlatısında olduğu gibi Türk masallarında da geyik sıklıkla yer alır. Örneğin, “Tak Tak Eden Kabacık” masalında, üvey annelerinin baskısı sonucu babaları tarafından ormanda terk edilen, sonra bir dev ailesinin evine sığınan, oradaki dev anasının yardımıyla kaçıp kendilerine ormanın içinde güzel bir hayat kuran kardeşlerin kapısına, yoğun bir şekilde karın yağdığı bir kış günü görkemli boynuzları olan bir geyik gelir. Bu geyik, çocuklara babalarından haber getirmektedir. Çocuklara onların öz anne ve babasını iyi tanıdığından, geçmişte babalarının onu avcılarının elinden kurtardığından, annelerinin de yaralarını tedavi ettiğinden bahseder. Geyik, çocukları babaları ormana terk ettiği andan bu zamana kadar izlediğini, başlarına nelerin geldiğini bildiğini söyler. Çocukların ölüm döşeginde ve yaptıklarından dolayı çok pişman olan babalarından haber getiren geyik çocuklara babalarını affetmeleri için ricacı olur. Geyiğin ricasını kabul eden çocuklar havanın aşırı karlı ve soğuk olmasından çekindiklerini söyleyince geyik onlara: *“Hazırlanın, sırtıma binin ve gözlerinizi kapatın.”* der. Çocuklar geyiğin talimatlarını yapar ve bir anda kendilerini babalarının yanında bulurlar (Üçüncüoğlu, 2017, s. 63). Bu masalda geçen geyik boynuzlarıyla dikkat çekmektedir.

“Padişah” masalında, dönemin padişahı oğluna şehirdeki tüm ışıkların kapalı olduğundan emin olmasını söyler. Oğlu şehri kontrol eder ve bakar ki bir ev dışında tüm evlerin ışıkları kapalı. O eve gider. Evde üç tane kız kardeş yaşamaktadır. Bu kızlar padişahın oğlu ile evlenmek isterler ve ona vaatlerde bulunurlar. En küçük kız kardeş beni alırsan sana biri kız biri erkek iki çocuk yaparım der ve bunun üzerine oğlan bu kızı alır. Bir süre sonra bu kız hamile kalır ve biri kız ve biri erkek iki çocuk doğurur. Kızı kıskanan ablaları ise cadı kadının yardımıyla oyun yaparlar ve kız kardeşlerinin çocuklarını alıp onların yerine iki yavru köpek koyarlar. Çocukları ise

dereye atarlar. Bir kadın bu iki çocuğu dere kenarında bulur, onlara bakar. Bir süre sonra bu kadın rüyasında çocukları aldığı yere geri bırakması gerektiğini söyleyen birini görür. Ayrıca rüyasında bacadan gelen bir geyik kadına süt verir ve kadın bu sütle iki çocuğu da doyurur. Ertesi gün kadının kocası da aynı rüyayı görür ve çift korkarak çocukları buldukları yere geri bırakmak zorunda kalırlar (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 157).

İncelediğimiz masalların bir kısmında geyik, şekil değiştirme (don değiştirme) özelliği ile karşımıza çıkmaktadır (Duman, 2011, s. 20). Bu masallarda ormandaki hayvanların su içtiği yerlerden su içen masal kahramanımız o hayvanın suretine geçmektedir. “İki Kardeş” “Büyülü Geyik” ve “Abla ile Ceylan Çocuk” masallarında geyiğin içtiği sudan içen masal kahramanları geyiğe dönüşmektedir. Geyik donuna giren bu kişiler gündüzleri ormanda dolaşıp oynamakta; geceleri ise göl, dere ya bir çeşme kenarındaki büyük bir ağacın altında uyumaktadır (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 92; Üçüncüoğlu, 2017, s. 37).

Bu masallarda geyik motifinin su ve ağaç unsurlarıyla birlikte karşımıza çıkması dikkat çekmektedir. Şaman giysilerinin ‘hayvan ata’ inanisından yola çıkılarak hazırlandığı, şamanın üzerinde taşıdığı ‘manyak’ adı verilen elbise hangi hayvana benziyorsa şamanın da o hayvanın özelliklerine sahip olduğu, o hayvanın gücünden destek aldığı ve şaman giysilerinde en çok tercih edilen hayvanların başında da kuş, geyik, ayı gibi hayvanların geldiği bilinmektedir (Ögel, 1998, s. 37). Altay mitolojik anlatılarında geyik, su kökenli ve koruyucu bir hayvan olarak kabul edilmektedir (Çoruhlu, 2002, s. 70). Şamanlığın temelinde insan ve doğa olduğu fikrinden yola çıkıldığında, tüm evren ve o evrende bulunan her türlü canlı türü ayrılmaz bir bütün kabul edilmektedir (Bayat, 2017, s. 21).

3.10.3. At

Türklerin ilk evcilleştirdiği hayvan olan at, geçmişten bugüne onun en yakın arkadaşı ve sırdaşı olmuştur. Türk’ün hayalinde konuşan, düşünen, sahibine yardımcı olan, onu her türlü sıkıntıdan kurtarmaya çalışan, sezgileri ile sahibine yol gösteren ve ona olan bağlılığını asla yitirmeyen atlar tüm Türk anlatılarında karşımıza çıkmaktadır (Elçin, 1963, s. 107).

At aynı zamanda Şamanların dini törenlerini icra ettikleri sırada öteki dünyaya geçerken gerek üzerinde taşıdığı sembollerde gerekse de elinde tuttuğu sopasında ona yardımcı olacak olan kutsal hayvan figürlerinden biridir (Seyidoğlu, 1995, s. 91).

Türk destanlarında bahsi geçen atları gök menşeli, rüzgâr menşeli, mağara-toprak menşeli ve su menşeli olarak dört gruba ayıran Elçin; Türk anlatılarında atların dünyaya gelişi, sahip oldukları özellikler ve üstlendikleri roller hakkında bilgi vermektedir (Elçin, 1963, s. 47).

Masallarımızda da at ve ata ait orijinal motifler mevcuttur. Bunlardan en belirginini, evlat sahibi olmayan ana ve baba, dervişin verdiği bir elma sayesinde zürriyet sahibi olurken aynı elmanın kabuklarını da ata vermek suretiyle kahramanın atı meydana gelmiş olur. Ayrıca Çukurova dolaylarından derlenen bir masalda da bataklıktan çıkan bir at, kahramana yapması gerekenleri söyler, ona çeşitli öğütler verir ve kahraman atın sayesinde bazı zorlukları aşar (Elçin, 1982, s. 182; Şimşek, 1990, s. 150).

“Oğlan Olan Kız” masalında, aslında kız olarak dünyaya gelen masal kahramanımız, annesinin ve dadısının oyunuyla erkek olarak tanıtılıp büyütülür. Çünkü babası doğan çocuk kız olursa onu da annesini de keseceğini söylemiştir. Yıllarca erkek olarak bilinen ama aslında kız olan kahramanımız sünnet olma vakti geldiğinde annesiyle helalleşip yurdundan ayrılmaya karar verir. Kaçmak için atının yanına gider, atını okşar, ona: “*Sevgili atım sen ne kadar güzel bir atsin.*” diye hitap eder ve bir anda at dile gelir. Atın konuşup sahibine cevap vermesi, masalda “*At Allah’tan dile geliyor.*” şeklinde ifade edilmektedir. Atına derdini anlatan masal kahramanımıza at kollarından üç adet kıl koparmasını ve bu kılları saklamasını söyler ve devam eder: “*Sırtıma bindiğin zaman kendini kuvvetli tut. Ben rüzgâr gibi uçarım*” (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 146). Bu cümlelerden yola çıkarak bu masaldaki atın, Şükrü Elçin’in ifade ettiği rüzgâr menşeli atlardan olduğu kanısına varmaktayız (Elçin, 1982, s. 208). Masalda geçen “*At çocuğu sırtına bindirdiği gibi rüzgâr gibi uçar ve altı aylık yolu bir günde gider.*” cümlesi de yine bu düşüncüyü desteklemektedir. Baş her sıkıştığında cebinde sakladığı kılları birbirine sürten kahramanımızın yanında bir anda sadık atı belirmekte ve onu her türlü zorluktan kurtarmaktadır. At ile sahibi arasındaki

önemli bir iletişim şekli olan kılların birbirine sürtülmesi motifi, masallarda sıklıkla karşımıza çıkan motiflerdendir.

Somut olarak ortamda bulunmasa bile şamanın ruhsal yolculuğu esnasında at kıllarını yakması ya da şamanın bir at postunun üzerine oturarak ruhsal yolculuğa çıkması, bazen de bu yolculuk sırasında at başından bir değnek kullanması Eliade'nin *Şamanizm* kitabında da belirtilmektedir. Eliade'ye göre şamanın ruhsal yolculuğa çıkmadan önce at kıllarını ateşe atması ritüeli, onu gideceği ruhsal seyahatte oraya ulaştıracak olan atı çağırması anlamına gelmektedir (Eliade, 1993, s. 511).

“Padişah” masalında, hiç kimsenin giremediği, girenin sağ çıkamadığı bir kayaya gitmek isteyen masal kahramanımızın yanında yine atı vardır ve bu at da sahibiyle konuşan bir attır. “*Buraya girerken beni kuvvetle zengile, bir defa bağır, iki defa bağır ama sakın üçüncüye bağırma.*” (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 158) şeklinde sahibini uyaran atın, o tehlikeli kayalıktan çıkarken kuyruğunun kopması ve kısa süre içinde kuyruğunun tekrar tamamlanması da dikkat çekmektedir.

Türk Şamanizm inancında şamanın yaptığı ruhani yolculukta şamana destek olan baş ruhlardan birinin at olduğu bilinmektedir (Eliade, 1993, s. 116-117).

İncelediğimiz masallarda at; göl, dağ, ağaç, mağara gibi motiflerle birlikte karşımıza çıkmaktadır. Olumsuz bir durumdan kaçmak, kurtulmak isteyen masal kahramanlarımız ata binerek yüksek bir dağa ulaşırlar. Devlerin, perilerin mekanları olarak karşımıza çıkan mağaralardan devlere ait bir eşyayı alıp mutlu sona ulaşmak isteyen kahramanımızın yanında yine atı vardır. Masallarda prensler ya da şehzadeler âşık olup evlenme kararı alacakları kızları genellikle atları sayesinde bulurlar. Bu kızlar, Oğuz Kağan Destanı'nda olduğu gibi göl ya da ırmak kenarındaki büyük bir ağaçta gizlenmiş vaziyette beklemektedir. Şehzadenin sahibi olduğu atlar o gölden su içmek için gittiğinde suda ağaçtaki kızın yansımasını görüp korkar ve su içemez. Bunun üzerine şehzade, kızı fark edip âşık olur (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 26-92).

3.10.4. Karga

“*Kaz ve kuğu gibi kuşlar, Türklerde özellikle uzun hayatın simgesi olmuş, kut ve beylik sembolü sayılmıştır. Türk ongunları arasında kuğu ve turnaların yer aldığı*

gibi Göktürk (Kök-Türk / Türk) sülale ongunlarından birinin de büyük olasılıkla karga olduğu” araştırmacılar tarafından ileri sürülmektedir. “Karga, Göktürk devrinde Gök Tanrı’nın sembolü olarak görülmüştür” (Çoruhlu, 1998, s. 20; Çoruhlu, 2019, s. 297).

Kut kavramı ile ‘uçmak’, ‘konmak’ eylemlerinden yola çıkarak kuş ile ilişkilendiren Eskeeva, kut ve kuş kelimelerinin ilk kökünün ‘ku’ olduğunu zaman içinde ‘t ve ş’ eklerini alarak ayrı anlamlar kazandığını belirtmektedir (2014, s. 25). Kut kavramı içinde ele alınan, kurtarıcı bir kuş görevi üstlenen karga, Hunlar ve Wusunlar arasında geçen savaş sonucu Wusun kralının oğlunun karga tarafından beslenmesi efsanesinde görülmektedir. Wu-sunlara ait hikâyede Hunların batısında küçük bir ülke kurmuş olan Wusunlarla Hunlar savaşır ve Wusun kralı bu savaşta öldürülür. Wusun kralının oğlu Kunmo babası öldüğünde küçüktür ve Hun imparatoru bu küçük çocuğa merhamet eder ve onu çölde kendi kaderine terk eder. Bu küçük çocuk çölde tek başına emeklerken tepesinde dolaşan bir karga gagasındaki eti çocuğa verir ve oradan uzaklaşır. Sonra bir dişi kurt gelir, çocuğu emzirir. Çocuğun akıbetini merak eden Hun hükümdarı tüm olan bitene şahit olunca çocuğun kutsal bir çocuk olduğu kanaatine vararak onu himayesi altına alır, yetiştirir, büyütür. Zaman sonra yiğit bir delikanlı olan çocuğa babasının devleti, Wusun devletini geri verir ve çocuğu da Wu-sun kralı ilan eder (Ögel, 1998, s. 14)

Dede Korkut Hikâyeleri arasında yer alan Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikayesinde de babası tarafından öldürülmek istenen Boğaç Han av merasiminde tuzağa düşürülür. Annesi oğlunun yokluğundan endişe edip av yerine doğru oğlu Boğaç Han’ı aramak üzere yola çıkar. Kazılı Dağı’na geldiğinde bir derenin içine kargaların inip yükseldiğini Boğaç Han’ın iki köpeğinin ise kargaların Boğaç’ı yememesi için oradan ayrılmadıklarını görür (Ergin, 2021, s. 30).

Maide Suresi 27-32. ayetlerde Habil ile Kabil kardeşlerin hikâyesinde de karga karşımıza çıkmaktadır. Kabil, kardeşi Habil’i öldürdükten sonra ne yapacağını bilemez. O esnada yanına bir karga gelir. Karga toprağı eşeleyerek başka bir kargayı toprağa gömer ve bu şekilde Kabil’e yol göstermiş olur (Kur’an-ı Kerim). Burada da ‘ilk cinayet’ olarak adlandırılan bir olayda kardeş katili olan birine Allah’ın kargayı yol gösterici olarak göndermesi önemlidir. Karga, leş yiyen kötü bir hayvan olarak tanımlanmaktadır. İlk cinayeti işleyen kişi de kana susamış, hırslı ve kıskançtır.

İncelediğimiz Trabzon masallarında karga, daha çok haber veren, yol gösteren, kötü bir durumdan kurtaran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Kunos, 2018, s. 35).

“Beyoğlu ile İki Kardeş” ve “İki Kardeş” masallarında, çocuklarını kesip yeme planı yapan üvey anne ve babayı ağacın tepesinde tünemiş olan karga duyar. Çocukların yanına gidip onlara anne babalarının planlarını anlatır. Çocuklara kaçmalarını ve kaçarken de yanlarına bir sabun ve bir tarak almalarını tembihler (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 24-25).

Nuh tufanında da bazı kuş türlerinin adı geçmektedir. Tufan efsanesinde içinde her türden canlı ile yola çıkan gemi karaya oturduğunda bulundukları yerdeki suyun derinliğini öğrenmek için kuzgun, saksagan, karga ve güvercin görevlendirilir ve bu kuşlardan sadece güvercin görevini yapıp ağzında bir ağaç dalı ile geri döner (Aça, 1999, s. 54).

İncelediğimiz masalarda güvercin motifi, don değiştirme kavramı içerisinde karşımıza çıkmaktadır. “Uçkursuz Fatış ile Donsuz Rabiş” masalında, gecenin şerrinden korunmak amacıyla çıktıkları ağaçta bir anda esrarengiz olaylara şahit olan iki kız kardeşe yer verilir. Saat gece yarısı olduğunda sığındıkları ağacın altından bir pınar çıkar. Etrafı bir anda kanat sesleri kaplar. Kırk siyah güvercin havuzun kenarına konar, suya dalıp çıkarlar ve silkinip güzeller güzeli peri kızlarına dönüşürler. Sonra bir ak güvercin gelir ve o da suya girip çıktığında yakışıklı bir prene dönüşür (Üçüncüoğlu, 2017, s. 18).

3.10.5. Güvercin

Hayvanların ata olarak kutsal sayılması, hatta tanrısallaştırılması, ilk insanın doğa karşısında savunmasız ve aciz kalmasının bir göstergesi olabilir. Bu bağlamda kuşların önemli bir işlevi vardır. Kuşlar kimi zaman tanrı ile insan arasında bir iletişim vasıtası olarak kimi zaman ise ruhun biçimsel tasavvuru şeklinde birçok konumda anlamlandırılmıştır (Gezgin, 2022, s. 56-58). Türk kültürü çerçevesinde kuş, halk anlatılarından inançlara kadar birçok folklor ürünü içinde farklı işlevlerle yer almıştır.

Türk mitolojik inanç ve düşünce sisteminde, kuşlar farklı işlevlerle karşımıza çıkmaktadır. Türk boylarının yaratılış mitlerinde çeşitli kuşlar yer almaktadır. Örneğin Yakutların, Yenisey veya Altaylıların yaratılış mitlerinde kaz, kuğu ve kırlangıç gibi kuşlar yer almaktadır. Şamanların davullarında kaz, kartal gibi kuşlar yer alır. Şamanizm inanışında, ölen kişilerin ruhunun kuş suretine dönüştüğü bilinmektedir. Ölen kişilerin ruhlarının bir kuş olarak göğe uçmaları, Türklerde oldukça yaygın bir düşüncedir (Eliade, 1993, s. 60).

“Uçkursuz Fatiş ile Donsuz Rabiş” masalında, güvercin, don değiştirme motifi ile karşımıza çıkmaktadır. *“Gece yarısı olduğunda ağacın altında birdenbire bir pınar belirir. Fışkıran su büyük bir havuzu doldurur. O anda etrafı kanat sesleri kaplar; kırk siyah güvercin ‘pırr’ diye gelip havuzun kenarına konar. Sırayla suya dalıp çıkarlar. Sularını silkindiklerinde kırk da birbirinden güzel peri kızları olurlar.”* (Üçüncüoğlu, 2017, s. 18).

Masalda güvercinlerin ağaç ve su unsurlarıyla birlikte anılması önemlidir. Yaratılış destanında başlangıçta her yer sudur ve bu destanların bazı varyantlarında Tanrı, denizin dibinden toprak getirmesi için kırlangıç kuşunu ya da kazı görevlendirir. Önce su vardır sonra toprak gelir (Akçam ve Köse, 2022, s. 40).

Masalda peri kızlarına dönüşen güvercinlerin ‘kara’ olması da dikkat çekicidir. Yaratılış destanının Radloff tarafından derlenen nüshasında başlangıçta uçsuz bucaksız bir suyun üzerinde Tanrı, kara kaz şeklinde kişi ile birlikte uçmaktadır (Ögel, 2014, s. 451-452).

Aynı masalda kırk kara güvercinin kırk peri kızına dönüşmesinin ardından havuzun kenarına bu sefer ‘ak güvercin’ gelerek suya dalıp çıkar ve silkinince dünyalar güzeli bir delikanlı olur (Üçüncüoğlu, 2017, s. 18). Ak güvercinin erkek, kara güvercinin dişi şeklinde tasvir edilmesi Türk mitolojisindeki ‘Ak Ene’ motifiyle ters düşmektedir. Ancak Altay mitolojisinde Altaylıların ilk tanrısının adı Kara Han, Erlik Han’ın iyilik yapan oğulları ise Kara Tös’tür (Uraz, 1994, s. 84).

“Oğlan Olan Kız” masalında da kralın peri padişahının oğluyla aşk yaşayan kızı odasına gittiğinde penceresinin önüne bir leğen su koyar. Pencerenin kenarında bekleyen güvercin o leğendeki suya girip çıkar ve bir anda paşa gibi bir oğlan olup

çıkar (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 150). Bu masalda da don değıştirme motifi ile karşımıza çıkan güvercin erkek olarak verilmektedir.

3.10.6. Koç ve Koyun

İslamiyet öncesi dönemde Gök Tanrı'ya en çok kurban edilen hayvanların başında koç ve koyun gelmektedir. Tanrıya kurban verilecek hayvanın kıymetli ve Tanrı tarafından kabul görebilecek bir hayvan olması gerektiğı fikri düşünöldüğünde koç ve koyunun Türk költürü ve inancı içinde kutsal sayılabilecek hayvanlar arasında olduğı söylenebilir. Balkanlarda 12. ve 13. yüzyıllara ait mezar taşlarında koç, koyun ve at resimlerine rastlanması da bu fikri desteklemektedir (Türkmen, 2008, s. 505).

Masallarda koç ve koyun tüyleri ile birlikte anılmakta ve kurtarıcı, bir yerden bir yere ulaştırıcı rol üstlenmektedir (Çay, 1999, s. 68; Graç, 2008, s. 92). “Kurbağa Gelin” masasında kurbağa iken güzeller güzeli bir kıza dönüşen kız, sevdiğini korumak için saçından iki tel koparıp verir ve zorda kaldığında bu iki tel saçını birbirine sürtmesini söyler. Sürtünce biri ak biri kara iki koçun ortaya çıkacağını ama onun mutlaka ak koyuna binmesi gerektiğini tembihler. Saçını birbirine sürtüp yardım için gelen koçlardan telaşla kara olanına binen masal kahramanımızı kara koç yerin yedi kat dibine götürür (Üçüncüoğlu, 2017, s. 51). Türk Mitolojisinde kötü ruhların başında olan, hastalık ve ölüm getiren Erlik, yerin yedi ya da dokuz kat altında demir çatılı bir sarayda ve gümüşten bir tahtta oturmaktadır ve insanlar onun istediklerini yapmadıklarında onları alıp yerin yedi kat altına götürüp esir etmektedir (Çoruhlu, 2010, s. 212).

“Fakir Oğlan” masasında, masal kahramanımız ihtiyar ve kör bir çobana yardım etmek amacıyla koyunlarına çobanlık etmeye başlar. İhtiyar çobanın tüm ikazlarına rağmen kötü kalpli kocakarının dağına gider ve onu hileyle ağaca bağlar. İhtiyar çobanın gözlerini kör eden kişinin bu kocakarı olduğunu öğrenen kahramanımız, kocakarıya ancak ihtiyar çobanın gözlerini nasıl açacağını söylerse onu indireceğini söyler ve kocakarı da ona: “*Siyah koyunun karnındaki tüyü ihtiyarın gözlerine sürersen iyileşir*” der ve kötü kocakarının söylediklerini yapıp siyah koyunun karnındaki tüyü ihtiyarın gözlerine sürünce ihtiyarın gözleri açılır (Çelik ve

Gökşen, 2022, s. 75). Bu masalda koyun, kötü bir durumdan kurtaran, tedavi eden rolüyle karşımıza çıkmaktadır.

Koyun ve koçla bağlantılı olarak çoban da masallarda yer alan bir unsurdur. Kötü bir durumdan kaçıp kurtulmak isteyen masal kahramanı genellikle bir dağın başında ya da yüksekçe bir düzlükte koyunlarını güden bir çobana rastlar. Kendi kıyafetlerini çobanın kıyafetleri ile değiştirerek saklanır ve kurtulur.

“Ata bastı kamçıyı geçip gitmiş. Bir şeye rastlamış. Bir koyun çobanı, bir şeyin düzlüğün içinde, koyun çadırı açmış. O çoban demiş kıza ki ‘Benimle evlenir misin?’. Maden Allah’ın emriyle dedin seninle evleneceğim demiş kız ve evlenmişler. Kadın gitti ağaca bağlayarak şeridi, kaçırmaya koyuldu.. Az gitti çok gitti. Bu sefer çatti bir ırmağın kenarında bir koyun sürüsüne. Koyunun çobanı yanında. ‘Çoban kardeş sen üstünü soyun da benim giysimi giyin, ben de senin giysini giyineyim, ben kaçacağım’ dedi” (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 67).

Trabzon masallarında koç ve koyun, masal kahramanlarımızın kurtuluşu için “ak ve kara” renk motifleriyle karşımıza çıkmaktadır. Olumsuz bir durumdan kaçmak isteyen masal kahramanımız elindeki saç tellerini, at kılını ya da tüyleri birbirine sürttüğünde karşısına çıkan ak koyuna bindiğinde kurtulurken kara koça bindiğinde yer altına inerek esir olmaktadır. Buradan yola çıkarak koç ve koyunun Trabzon masallarında yer ve yeraltı kültleriyle birlikte ele alındığı dikkat çekmektedir.

3.10.7. Kurt

Türk mitolojisinde Gök Tanrının yeryüzündeki hayvan hali kabul edilen, ‘gök börü, bozkurt’ isimleriyle anılmasının da yine renk sembolizmi ile onun Tanrısal tarafını ifade ettiğine inanılan kurt, her zaman kutsal kabul edilmekte ve yol gösteren, liderlik eden, koruyan, büyüten, doyuran sıfatlarıyla anılmaktadır (Bayat, 2017, s. 50).

İncelediğimiz masalların birinde kurt yer almaktadır. “Demir Kurt” masalında geçen kurt; insanları vahşice yiyen, acımasız, nefesinin gücüyle üç gün mesafedeki şeyleri bile yanına getirebilen, yatınca üç gün üç gece uyuyan, don değiştirebilen, konuşabilen, öldükten sonra dirilebilen bir varlıktır (Akgün, 2000, s. 60; Çelik ve Gökşen, 2022, s. 50-52). Bu özellikleriyle kurt, masallardaki dev motifi ile benzer

özellikler taşımaktadır. Masaldaki kurdun nefesiyle kartalı çekerek yanına kadar getirmesi ve parçalayıp öldürmesi, Bahaeddin Ögel'in *Türk Mitolojisi 2* kitabında Türkolog Vasili Radlov'un *Türk Boylarının Halk Edebiyatından Örnekler* eserinden aktardığı han kızıyla ilişkiye girip kızla evlenemeyen kurdun büyülu nefesiyle üfleyip her şeyin şeklini değiştirebilmesi ve istediklerini yanına getirmesi ile oldukça benzemektedir (Ögel, 2014, s. 144). Masalda kurt, masal kahramanının kız kardeşini kandırarak kendine aşık eder ve kızın abisi geldiğinde yaka iğnesi şekline girerek saklanır. "*Kardeşin geldiği zaman ben bir yaka iğnesi olurum yakana takarsın, kardeşin gittiği zaman yine kocan olurum.*" (Çelik ve Gökşen, 2022, s. 49).

Kutsal, koruyucu, ata kabul edilen kurdun bu masalda kötü ve uğursuz gösterilmesi dikkat çekmektedir. Karadeniz Bölgesi coğrafyası düşünüldüğünde yüksek dağlarda yaylacılık, hayvancılık yapan Karadeniz insanı için kurt, domuz, ayı, çakal gibi vahşi hayvanlar her zaman tehlikeli, kaçınılması ve hatta mecbur kalınırsa öldürülmesi gereken hayvanlar arasındadır (Gediklioğlu, 1998, s. 75). Bu hayvanları korkutup kaçırmak için evlerin ve özellikle hayvanların bulunduğu ahırların kapılarında tenekelerle yapılmış ses düzenekleri yapılmakta ve geceleyin bu tenekeler birbirine vurularak ses çıkarıp ev hayvanlarını vahşi hayvanlardan korumaya çalışılmaktadır (Gediklioğlu, 2008, s. 60). Bu açıdan bakıldığında mitolojik bağlamda kutsallığı olan kurdun, Trabzon masallarında olumsuz bir unsur olarak yer aldığı görülmektedir.

Trabzon'da kurt ile ilgili yerleşik bir inanış bulunmaktadır. Bu da bölgede '*kurt dede*' kavramının varlığıdır. Bölgede arazi koşullarına bağlı olarak insanların aile mezarlıkları evlerinin etrafındadır. Aile kabristanlarında '*kurt dede*' şeklinde tanımlanan mezarlar dikkat çekmekte ve insanlar ailenin en yaşlı erkek üyesine ait olan kişiler için bu kavramı kullanmaktadır.

SONUÇ

Trabzon masallarında yer alan mitolojik unsurları incelemenin ve değerlendirme yapmanın amaçlandığı bu çalışmada; Trabzon'da anlatılan ve yazıya geçirilmiş olan masalların mitolojik unsurlar bakımından zengin olduğu ve buna bağlı olarak İslâmiyet öncesi Türk yaşayışını, inanç sistemini ve dolayısıyla Türk kültürünü yansıttığı tespit edilmiştir.

Tez çalışması süresince hem Trabzon'a ait olan masallar hem de masal türünde yaptıkları çalışmaları ile edebiyat araştırmacılarına öncülük eden Saim Sakaoğlu, Bilge Seyidoğlu, Umay Günay, Ali Berat Alptekin, Metin Ergun, Mehmet Aça, Mehmet Yardımcı gibi yazarlarımızın Türkiye'nin farklı bölgelerine ait yaptıkları yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiş; Trabzon masallarının motif ve tip açısından Anadolu'nun farklı şehirlerinden derlenen birçok masalla benzer özellikler gösterdiği görülmüştür.

Masallardaki mitolojik unsurlar; devler, don değiştirme, elma, mağara, sayılar, renkler, ağaç, yer-su kültü, eşyalar ve hayvanlar başlıklarıyla ele alınmış ve bu incelemenin sonucunda bölge iklimi, coğrafi özellikleri ve kültürünün yörede anlatılan masallarda etkisini gösterdiği saptanmıştır.

Devler, Trabzon masallarında kadın ve erkek devler şeklinde karşımıza çıkmakta ve kadın devlerin iyi karakterde olduğu dikkat çekmektedir. Devlerle birlikte anılan mekanların mağara, ormanın derinliklerindeki kulübe, Kaf Dağı'nın etekleri ya da bir ırmağın başı gibi yerler olduğu görülmüş; bu devlerin masal kahramanının akıyla mağlup edilen varlıklar olduğuna yer verilmiştir.

Don değiştirme motifinin Trabzon masallarında ağırlıklı olarak insanın hayvana, hayvanın insana dönüşmesi şeklinde yer aldığı, bunun yanı sıra öldükten sonra dirilme olarak da masallarda işlendiği tespit edilmiştir.

Bölgede en çok yetiştirilen meyvelerden olan elmanın masallarda da kullanıldığı görülmektedir. Evlat sahibi olma, hastalıktan kurtulma, eş seçme aracı olarak karşımıza çıkan elmanın, masallarda işlenen bu özellikleri açısından Türk mitolojisi motifleri içerdiği görülmüştür.

Türk mitolojisinde ve kültüründe erginliğin, olgunluğa ulaşmanın, hakikat bilgisine sahip olmanın sembolik bir mekânı olarak kabul edilen mağaranın, aynı özelliklerle Trabzon masallarında en çok kullanılan yerlerden biri olduğu tespit edilmiştir.

Türk inanç sisteminde oldukça önemli bir yere sahip olan sayıların Trabzon masallarında da sıklıkla kullanıldığı; bunlardan 3, 7 ve 40 sayılarının en çok yer aldığı saptanmıştır.

Trabzon masallarında renklerin siyah ve beyaz gibi zıtlıklarla kendini gösterdiği; siyahın kötüyle, beyazın iyiyle ilişkilendirildiği görülmüştür.

Her mevsim yağış alan bir iklime sahip olması dolayısıyla geniş ormanlara ve çeşitli ağaç türlerine ev sahipliği yapan Trabzon'da anlatılan masallarda da ağaçların varlığı kendini göstermektedir. Masallarda ulu ağaç, kavak, selvi gibi ağaçların taşıdığı anlamın, Türk mitolojisi açısından ağaçların ifade ettiği mana ile örtüştüğü tespit edilmiştir.

Trabzon masallarında sembolik anlamlarıyla yer alan adı geçen eşyaların ok, yay, iğne, tarak ve sabun olduğu ifade edilmiş ve bu eşyaların Türk kültür ve mitolojisi çerçevesinde benzer özelliklerle ele alındığına dikkat çekilmiştir.

İklim koşullarına bağlı olarak geniş ormanların ve dağların eteklerinde yeşil çayırların, çeşit çeşit bitki türlerinin, meyve ve sebzelerin bol olduğu Trabzon'da, geçmişten bugüne hayvancılık da önemli geçim kaynakları arasında olmuştur. Coğrafi şartlar düşünüldüğünde hem vahşi hem de geçim kaynağı olan hayvanlarla iç içe yaşayan yöre insanının masallarda kullandığı hayvanlarda da bu durumu ortaya koydukları görülmüştür. Masallarda en çok karşımıza çıkan hayvanlar at, koç-koyun, geyik, kurt, güvercin, karga olmuştur.

Trabzon'un tarihi, geçmişte bu bölgede yaşamış topluluklar, o toplulukların bölge halkı üzerindeki kültürel etkileri, şehrin coğrafi şartları, iklimi ve iklimin yöre halkı üzerindeki etkisi düşünüldüğünde masal türünün; hızlılığı, aceleciliği ve hazırcevaplığı ile bilinen Trabzon halkı arasında çok yaygın olan bir tür olmadığı görülmektedir. Yöre insanı arasında halen canlılığını koruyan, her fırsatta kadın-erkek herkes tarafından icra edilen atma türküsü, mâni, fıkra gibi türlerin karşısında masal geri planda kalmıştır. Trabzon kültürü alanında yapılmış çalışmaların da ağırlıklı olarak

mâni, türkü, fıkra gibi alanlarda olması ve Trabzon masallarıyla ilgili günümüze ulaşmış ilk çalışmanın 2000 yılında Yılmaz Akgün tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış bir derleme çalışması olması dikkat çekmektedir.

Geçmişin hafızası rolünü üstlenen masalların ülkemizde kıymetinin geç anlaşılması da masal alanında yapılan çalışmaların geçmişten bugüne sayıca az olmasının nedenlerindendir.

Trabzon masallarının mitolojik bağlamda incelendiği bu çalışmada, Esin Üçüncüoğlu'nun 'Anlat Trabzon' ile Ali Çelik ve Cengiz Gökşen'in 'Trabzon'da Anlatılan Masallar' kitaplarında topladıkları masallar ele alınmış ve mitolojik unsur barındıran yirmi sekiz masal tez çalışmasına dahil edilmiştir.

Bulunduğu coğrafi şartlar ve sahip olduğu iklim düşünüldüğünde doğa ile iç içe yaşayan; zor koşullarda hayatını idame ettirmenin verdiği güce, mücadelecî ruha, kıvrak zekaya sahip olan Trabzon insanı doğaya karşı oldukça saygılı ve kültürüne de sıkı sıkıya bağlıdır. Gerek günlük yaşamda gerek insanlar arasında anlatılan sözlü kültür öğelerinde, geçmişten getirilip bugüne uyarlanan tüm inanç ve yaşayış unsurlarını görmek mümkündür. Masallarda da İslamiyet öncesi kültür unsurları canlı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Trabzon masalları daha önce derleme çalışması olarak hazırlanmış ancak mitolojik açıdan incelenmemiştir. Bu tez, Trabzon masallarının mitolojik unsurlar açısından ele alan ilk araştırma olacak ve gelecekte yapılacak çalışmalara da fayda sağlayacaktır.

Tez çalışması süresince karşılaştığımız en büyük kısıtlılık, masal türünün Trabzon yöresinde yeterince yaygın olmamasıdır. Genellikle ailenin en yaşlı kadın üyesi tarafından anlatılarak günümüze ulaşan masalların gerek geniş aile yapısının değişmesi gerek teknolojinin hızla gelişmesi neticesinde adeta yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Trabzon masallarının bilimsel metotlarla derlenmesi ve kayıt altına alınarak tasnif edilmesi, gelecek nesillerin bu sözlü kültür öğeleri hakkında fikir sahibi olması noktasında önemlidir. Fuat Köprülü'nün '*İlmi, nesiller tamamlar*' sözünden hareketle, derlenip kayıt altına alınmış Trabzon masallarının mitolojik bağlamda incelenmesinin amaçlandığı tez çalışmasının, ortaya çıkmayı bekleyen başka Trabzon masalları için öncü bir adım olması ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aça, M. (1999). Tufan'ın kuşları ve kozı körpeş-bayan sulu destanındaki bazı kuşlar. *Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 11(42), 53-57.
- Akçam, H. ve Köse, S. (2022). Mitolojik ana tasavvuru bağlamında toprak. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 15(38), 389-396.
- Akgün, Y. (2000). *Trabzon masalları üzerine bir araştırma*. [Yüksek lisans tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Aliyev, R. (2020). *Türk mitolojisi*. Astana Yayınları.
- Alşan, M. ve Bölükbaşı, A. (2014). *Akçaabat'ın epik tarihi: destanlar, söylenceler, efsaneler*. Kurtuba Kitap.
- Anohin, A. (2006). *Altay şamanlığına ait materyaller*. (Çev. Z. Karadavut ve J. Meyermanova). Kömen Yayınları.
- Arıcı, A. F. (2010). Tür özellikleri ve tarihlerine göre Türk ve dünya masalları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11(26), 161.
- Artun, E. (2006). *Anonim Türk halk edebiyatı nesri*. Karahan Kitabevi
- Bars, M. E. (2017). Türk destanlarında mağara kültü üzerine bir değerlendirme. *Journal of International Social Research*, 10(52), 52.
- Bayat, F. (2005). *Mitolojiye giriş*. Kavram Yayınları.
- Bayat, F. (2007). *Türk mitolojik sistemi-2*. Ötüken Neşriyat.
- Bayat, F. (2017). *Türk mitolojik sistemi-1*. Ötüken Neşriyat.
- Beydili, C. (2005). *Türk mitolojisi ansiklopedik sözlük*. Yurt-Kitap Yayın.
- Bilkan, A. F. (2020). *Masal estetiği*. Akçağ Yayınları.
- Black, J. ve Green, A. (2003). *Mezopotamya mitolojisi sözlüğü*. Aram Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (1992). *Zaman zaman içinde*. Adam Yayınları
- Boratav, P. N. (1969). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. Gerçek Yayınevi.

- Boratav, P. N. (1994). *100 soruda Türk folkloru*. Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2012). *Türk mitolojisi*. (Çev. R. Özbay). Bilgesu Yayınları.
- Boratav, P. N. (2023). *Az gittik uz gittik*. İmge Yayınları.
- Can, Ş. (1970). *Klasik Yunan mitolojisi*. İnkılap Kitabevi.
- Çay, A. M. (1999). *Türk milli kültürüne hayvan motifler 1: koyun ve keçi etrafında oluşan gelenekler*. Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Çelik, A. ve Gökşen, C. (2022). *Trabzon'da anlatılan masallar*. Akademisyen Kitabevi.
- Çobanoğlu, Ö. (2002). *Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2019). Mit, mitoloji ve edebiyat. Ö. Ceylan ve A. Koç (Ed.), *Türk edebiyatının mitolojik kaynakları* (s. 2-122). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (Mayıs 2020). Türk mitolojisinde anaerkil dönem. T. Kocaoğlu (Başkan), *Türk söz ile kültür varlıklarının izinde*, İstanbul
- Çoruhlu, Y. (1998). *Türk mitolojisinin ABC'si*. Kabalcı Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk mitolojisinin anahatları*. Kabalcı Yayınevi.
- Çoruhlu, Y. (2019). *Türk sanatında hayvan sembolizmi*. Ötüken Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2013). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Aydın Kitabevi.
- Doğanay, S. (2006). Trabzon'da çay tarımının coğrafi esasları. *Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi*, 11(16), 89-111.
- Duman, M. (2011). *Trabzon halk kültürü*. Heyamola Yayınları.
- Duranlı, M. (2010). *Saha (Yakut) büyü masalları*. Kömen Yayınları.
- Durbilmez, B. (2008). Nahçıvan Türk halk inanışlarında mitolojik sayılar. *Turkish Studies*, (3), 340-352.
- Duymaz, A. (2001). *Kerem ile aslı hikâyesi üzerinde mukayeseli bir araştırma*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Ekici, M. (1999). Halk bilimi çalışmalarında metin (text), doku (texture), sosyal evre ve şartlar (konteks) ilişkisinin önemi. *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 10(39), 25-34.
- Ekici, M. (2005). Türk sözlü geleneğinde anlatıcılar ve anlatmalar arasındaki ilişkiye art zamanlı (diyakronik) ve eş zamanlı (senkronik) bir bakış. G. Gülsevin ve M. Arıkan (Ed.), *Prof. Dr. Fikret Türkmen armağanı* (s. 225-229). Kanyılmaz Matbaası.
- Elçin, Ş. (1963). Atların doğuşları ile ilgili efsaneler. *Türk Folklor Araştırmaları*, 25(162), 25.
- Elçin, Ş. (1982). Türk destan masal ve hikâyelerinde atla ilgili inanışlar. *Türk Kültürü Dergisi*, 22(182), 182.
- Eliade, M. (1993). *Mitlerin özellikleri*. (ev. S. Rıfat). Simavi Yayınları.
- Ergin, M. (2008). *Orhun abideleri*. Boğaziçi Yayınları.
- Ergin, M. (2021). *Dede korkut kitabı 1-2. Cilt*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergun, P. (2010). Türk kültüründe ruhlar ve orman kültü. *Millî Folklor - Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*. 11(87), 113 -121
- Erhat, A. (2015). *Mitoloji sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Ersoy, N. (2000). *Semboller ve yorumları*. Dönence Yayınları.
- Eskeeva M.K. (2014). Köne türki cazba muralarının lingvofilosofiyalik negizi. *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 71.
- Fromm, E. (1990). *Rüyalar, masallar, mitoslar*. Arıtan Yayınları.
- Gediklioğlu, H. (1998). *Trabzon efsaneleri ve halk hikayeleri*. Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Gediklioğlu, H. (2008). *Doğu Karadeniz masalları, öyküler, söylenceler, destanlar*. Serander Yayınları.
- Gezgin, İ. (2022). *Homo narrans: insan niçin anlatır? Mit, masal ve hikâyenin arkeolojisi*. Redingot Kitap.
- Gökalp, Z. (1963). *Türk töresi*. Akın Yayınları.

- Gökyay, O. Ş. (2002). *Diyanet İslam ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gömeç, S. Y. (2020). *Şamanizm ve eski Türk dini*. Berikan Yayınevi.
- Graç, A. D. (2008). Eski Türk dönemine ait dağ keçisi damgalarının tarihlendirilmesi ve anlamlandırılması üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 15(37), 209-230.
- Grimm, W. ve Grimm, J. (1856). *Kinder Und Hausharhen*, Berlin: G. Reimer.
- Gülensoy, T. (2018). *Manas destanı (Türkiye Türkçesi ile)*. Akçağ Yayınları.
- Günay, U. (1975). *Elâzığ masalları*. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Günay, U. (1983). Türk masallarında geleneksel ve efsanevi yaratıklar. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2(3-4), 101.
- Güzel, A. (2021). *Dini-tasavvufi / Türk edebiyatı*. Akçağ Yayınları.
- Güzel, A. ve Torun, A. (2004). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Akçağ Yayınları.
- Hacip, Y. H. (2006). *Kutadgu Bilig*. (Çev. R. R. Arat). Kabalcı Yayınevi.
- Haldun, İ. (2004). *Mukaddime (Cilt 1)*. (Çev. H. Kendir). Yeni Şafak Kültür Armağanı.
- İnan, A. (1986). *Tarihte ve bugün Şamanizm - materyaller ve araştırmalar*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnan, A. (2020). *Makaleler ve incelemeler 1-2*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kafalı, M. (1996). Türk kültüründe renkler. S. Tural ve E. Kılıç (Ed.), *Nevruz ve renkler* (s. 49-54). Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1980). *Eski Türk dini*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kalafat, Y. (1999). *Doğu Anadolu'da eski Türk inançlarının izleri*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Kalafat, Y. (2000). *Güney Kafkasya sosyal antropoloji araştırmaları*. Asam Yayınları.
- Kalafat, Y. (2012, Kasım). Kazan ve çevresi izleri ile Türk mitolojisinde umay. İ. Nasrattınoğlu (Başkan), *I. Uluslararası Ankara-Kazan ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu*, Kazan Belediyesi, Ankara.

- Kaya, D. (2001). Trabzon yöresi türküleri. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2(596), 212-214.
- Kırca, Ç. ve Kuş, A. (2020). Alman doktor Koch'un kayıtları ışığında Trabzon ve yakın çevresi. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 15(29), 149-178.
- Koçak, A. ve Gürçay, S. (2017). Alevi-Bektaşî velayetnamelerinde ejderha motifi. *Journal Of Analitic Divinity Center*, 1(1), 34-64.
- Korkmaz, E. (2003). *Ansiklopedik eski Türk inançları ve Şamanizm terimleri sözlüğü*. Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Ksenophon. (2015). *Anabasis - onbinlerin dönüşü*. (Çev. O. Yarlığaş). Alfa Yayınları.
- Kunos, I. (2018). *Türk masalları* (Çev. E. N. Akbaş). Maya Kitap.
- Kunos, I. (2019). *Türk halk edebiyatı*. Akçağ Yayınları.
- Kunos, I. (2020). *44 Türk peri masalı*. (Çev. İ. K. Yalçındağ). Tefrika Yayınları.
- Kur'ân-ı kerim ve muhtasar meâli*. Hayrat Neşriyat.
- Lowry, H. W. ve Emecen, F. (2012). *İslam ansiklopedisi*. Ankara: TDV.
- Mahmud, K. (2005). *Divan-ü lügati't Türk*. (Çev. S. Erdive ve S. Yurteser). Kabalcı Yayınevi.
- Meeker, M. E. (1977). *Başarının oluşumu ve Trabzonlular*. (Çev. Y. Alpay). Kültürel Dayanışma Yayınları.
- Melikoff, I. (2008). *Destandan masala Türkoloji yolculuklarım*. Demos Yayınları.
- Meriç, C. (1994). *Bir dünyanın eşiğinde*. İletişim Yayınları.
- Mircea Eliade. (1999). *Şamanizm*. (Çev. İ. Birkan). İmge Kitabevi.
- Naci, M. (2009). *Lügat-i Naci*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ozan, M. (2011). Geçiş ritüelleri ve halk masalları. *Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 12(91), 75-84.
- Ögel, B. (1991). *Türk kültür tarihine giriş*. Kültür Bakanlığı Yay.
- Ögel, B. (1998). *Türk mitolojisi 1 (kaynakları ve açıklamaları ile destanlar)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Ögel, B. (2001). *Dünden bugüne Türk kültürünün gelişme çağları*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Ögel, B. (2014). *Türk mitolojisi 2*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Örnek, S. V. (1971). *Anadolu folklorunda ölüm*. Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Özhan, M. (1997). *Türkiye'deki dramatik köy seyirlik oyunları üzerine bir atlas denemesi* [Bildiri sunumu]. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Ankara.
- Öztürk, A. (1985). *Türk anonim edebiyatı*. Bayrak Yayıncılık
- Park, H. (2023). Türk ve Kore kültüründe mağara ve mitolojik ana ilişkilendirmesi üzerine bir inceleme. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(36), 508-517.
- Paşayeva, V. ve Paşayev, N. (2006). Ejderha desenli Azerbaycan halıları. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (15), 101-122.
- Propp, V. (2018). *Masalın biçimbilimi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Roux, J.-P. (2012). *Eski Türk mitolojisi*. (Çev. M. Y. Sağlam). Bilgesu Yayıncılık.
- Sakaoğlu, S. (1973). *Gümüşhane masalları*. Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1995). Türk masallarında at motifi. E. Naskali (Başkan), *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık Sempozyumu*, Türkiye Jokey Kulübü, İstanbul
- Sakaoğlu, S. (1998). *Dede korkut kitabı incelemeler - derlemeler - aktarmalar*. Çizgi Kitabevi.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt masalları*. Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2011). *Halk masalları*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2016). *Masal araştırmaları*. Akçağ Yayınları.
- Sami, Ş. (2019). *Kâmûs-ı Türkî*. İdeal Kültür Yayıncılık.
- Sarpkaya, S. (2018). *Türklerin şeytani masalları - Türk masal ve efsanelerinde demonik varlıklar*. Karakum Yayınları.

- Seyidoğlu, B. (1995). Mitolojik dönemde at. E. Naskali (Başkan), *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık Sempozyumu*, Türkiye Jokey Kulübü, İstanbul
- Seyidoğlu, B. (2019). *Mitoloji üzerine araştırmalar: metinler ve tahliller*. Dergâh Yayınları.
- Şenocak, E. (2015). *Basat'ın tepegöz'ü öldürdüğü destana arketipsel bir yaklaşım* [Bildiri sunumu]. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi, İzmir.
- Şimşek, E. (1990). *Yukarıçukurova masallarında motif ve tip araştırması*. [Doktora Tezi]. Elâzığ Fırat Üniversitesi.
- Şimşek, E. (2008). Ölümsüzlük ilacı elma. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Uluslararası Türk Dili Edebiyatı ve Tarihi Dergisi*, 3(5), 193-205.
- Tekin, T. (1988). *Orhon yazıtları*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Türker, F. (2012). Altay Türklerinin anlatımlarında mitik bir varlık celbegen. *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 24(94), 81-90.
- Uraz, M. (1994). *Türk mitolojisi*. Düşünen Adam Yayınları.
- Uslu, B. (2016). *Türk mitolojisi*. Kamer Yayınları.
- Üçüncüoğlu, E. (2017). *Anlat Trabzon*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Üçüncüoğlu, E. (2017). *Anlat Trabzon*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Üstünova, K. (2011). Erzurum düşünlerinde elma atma geleneği. *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 23(90), 146-155.
- Yılmaz, Ö. (2014). Victor Fontanier'nin 1831'de Trabzon'dan Batum'a seyahati. *Mavi Atlas Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (2), 118-134.
- Sakaoğlu, S. (2010). Türk masal tipleri kataloğu taslağı üzerine. *Millî Folklor-Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 22(86), 43-49.
- Tekin, G. A. (1981). Beş Trabzon masalı ve bir tahlil denemesi. *Journal Of Turkish Studies - Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi*, c.5, 99-130.

İnternet Kaynakları

Kimler Trabzonlu (2024, 24 Şubat). *Trabzonlu ünlüler*. 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://kimlertrabzonlu.wordpress.com/category/unluler/edebiyatcilar/> adresinden edinilmiştir.

Masal (2024, 24 Şubat). *Masal tanımı*. 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden edinilmiştir.

Masal Masal Türkiye (2024, 24 Şubat). *Ejderhayı öldüren yiğit*. 1 Temmuz 2024 tarihinde masal.gov.tr: <https://masal.gov.tr/?t=4272> adresinden edinilmiştir.

Masal Masal Türkiye. (2024, 24 Şubat). *Sevgiyle akan gözyaşları*. 1 Temmuz 2024 tarihinde masal.gov.tr: <https://masal.gov.tr/?t=2765> adresinden edinilmiştir.

Mitoloji. (2024, 24 Şubat). *Mitoloji*. 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.

Sümela Manastırı (2024, 24 Şubat). *Trabzon tarihçesi*. 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.sumela.gov.tr/trabzon-tarihcesi/trabzon-tarihcesi> adresinden edinilmiştir.

Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası (2024, 24 Şubat). *Trabzon'un ekonomik yapısı*. 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.ttso.org.tr/icerik/70/ekonomik-yapi/#:~:text=Trabzon%20k%C3%BClt%C3%BCrel%20ve%20sosyal%20y%C3%B6nden,elde%20edilen%20gelirlerle%20ge%C3%A7imini%20sa%C4%9Flamaktad%C4%B1r.> adresinden edinilmiştir.

Trabzon Valiliği (2024, 24 Şubat). *Yaylalarımız ve folklor*. 1 Temmuz 2024 tarihinde <http://www.trabzon.gov.tr/yaylalarimiz> adresinden edinilmiştir.

Trabzon Valiliği (2024, 24 Şubat). *Trabzon'da el sanatları*. 1 Temmuz 2024 tarihinde <http://www.trabzon.gov.tr/el-sanatlari> adresinden edinilmiştir.

Trabzon Valiliği (2024, 24 Şubat). *Trabzon'da kültür-sanat ve turizm*. 1 Temmuz 2024 tarihinde <http://www.trabzon.gov.tr/kultur-sanat-ve-turizm> adresinden edinilmiştir.

Trabzon Valiliği (2024, 24 Şubat). *Trabzon'un coğrafi özellikleri*. 1 Temmuz 2024 tarihinde <http://www.trabzon.gov.tr/cografi-ozellikleri> adresinden edinilmiştir.

Trabzon Valiliği (2024, 24 Şubat). Trabzon'un Geçmişı. 1 Temmuz 2024 tarihinde <http://www.trabzon.gov.tr/tarihce-cografya> adresinden edinilmiştir.

Unibilgi (2024, 24 Şubat). *Üniversite öğrenci sayıları*. 1 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.unibilgi.net/universite-ogrenci-sayilari/> adresinden edinilmiştir.

Wikipedia (2024, 24 Şubat). *Trabzon doğumlu yazarlar*. 1 Temmuz 2024 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/Kategori:Trabzon_d%C4%9Fumlu_yazarlar adresinden edinilmiştir.

EKLER

EK-1: MASALLARIN MOTİF SIRALAMASI

Uçkursuz Fatış ile Donsuz Rabiş

EB: 93, AaTh: 432, 434

a. Padişah kızı ve peri padişahının oğlu bahar eğlencesinde birbirlerini görürler ve âşık olurlar.

b. Sadece gece karanlığında görüşmeye başlarlar ve peri padişahının oğlu padişah kızından onun yüzünü asla ışıktta görmeyeceğine dair söz alır.

c. Padişah kızı nefesine yenik düşer ve bir gece mum ışığında peri padişahının oğlunun yüzünü görür ve o günden sonra onu kaybeder.

d. Padişah kızı büyük pişmanlıkla hastalanır ve kimse derdine çare olamaz.

e. Padişah kızı derdini hafifletmek ve sevdiğinden haber alabilmek umuduyla kervanların güzergahındaki bir yol ağzında büyük bir hamam yaptırır.

f. Hamama gelenlerden para yerine hikâye ister. Bu şekilde sevdiğinden haber almayı umar.

g. Uçkursuz Fatış ve Donsuz Rabiş adında iki uyuşuk kız kardeş de bu hamama gitmek ister.

h. İki kardeş hamama giderken gece vakti konaklamak için bir ağaca sığınır.

i. Ağacın dallarında dinlenirken olağanüstü olaylara şahitlik ederler.

j. Şahit oldukları olağanüstü olayların baş kahramanı da peri padişahının oğludur. Peri padişahını oğlu padişahın kızına olan aşkını anlatır ve nasıl peri kimliğinden kurtulup insan olabileceğinin tek çaresini söyler.

k. Uçkursuz Fatış ve Donsuz Rabiş hamam ücretini ödemek için padişah kızına gece ağaç dallarında dinlenirken şahit oldukları olayları anlatmaya karar verir.

l. Olan biteni dikkatlice dinleyen padişah kızı sevdiğine ulaşmış üstelik onu nasıl insana dönüştürebileceğini de öğrenmiş olur.

m. Peri padişahının oğlu padişah kızı sayesinde peri kimliğinden kurtulur, insan olur. İki aşık evlenirler ve bir ömür mutlu yaşarlar.

Kurbağa Gelin

EB. 86, AaTh. 402.

- a. Ülkenin padişahının iyi yürekli karısı ölür ve üç tane şehzade annesiz kalır.
- b. Padişah karısı öldükten sonra onun kötü kalpli kız kardeşi ile evlenir.
- c. Üç şehzade büyür, evlilik yaşına gelir.
- d. Padişah oğullarına birer ok verir ve onlara okunuz isabet ettiği yerdeki kızla evleneceksiniz der.
- e. Büyük oğlunun oku baş vezirin evine, ortanca oğlunun oku ikinci vezirin evine, küçük oğlunun oku ise bataklıktaki kurbağanın gözüne isabet eder.
- f. Küçük şehzade üç defa ok atar ve her seferinde kurbağanın gözüne isabet eder.
- g. Küçük şehzade bu durumu kabullenir ve kurbağa ile evlenir.
- h. Düğün gecesini odasına girince yatağında dünya güzeli bir kız görür.
- i. Kız aslında kendisinin kral kızı olduğunu, küçük şehzadenin kötü kalpli üvey annesinin onu kurbağaya dönüştürdüğünü ve ancak bir şehzadenin bu büyüü bozabileceğini anlatır.
- j. Padişah küçük oğlunu teselli etmek için odasına gider. Dünya güzeli kızı görünce aklı başından gider ve bu kıza kendisi sahip olmak ister.
- k. Kurbağa Sultan her şeyi anlayınca tedirgin olur ve saçından iki teli kocasına verir. Zorlukla karşılaşınca bu iki saç telini birbirine sürmesini söyler. Onu saçları sürtüncə biri ak biri kara iki koçun ortaya çıkacağını ve mutlaka ak koyuna binmesini söyleyerek kocasını uyarır.
- l. Padişah kötü kalpli karısının da kışkırtmasıyla küçük oğlunu öldürmeye karar verir.
- m. Babasının onu öldürmek için görevlendirdiği adamlarla karşılaşınca iki saç telini birbirine sürter ve telaşla ilk gördüğü koçun sırtına biner.

- n. Bindiği koç kara koç olduğu için küçük şehzade yerin yedi kat dibine iner.
- o. Yerin yedi kat dibinde bir ejderha öldürür ve Zümrüdüanka'nın yavrularının hayatlarını kurtarır.
- p. Zümrüdüanka küçük şehzadeyi sırtında taşıyarak eşinin yanına getirir. Derviş kılığında gizlice saraya girer.
- q. Gelininde gözü olan padişah da oğlunu öldü zannederek Kurbağa Gelin'e evlilik teklif eder. Kurbağa Gelin ona bazı zor şartlar sunar.
- r. Padişah bu şartları yerine getiremez ama derviş kılığında saraya giren küçük şehzade cebindeki saçları birbirine sürterek Kurbağa Gelin'in tüm şartlarını gerçekleştirir.
- s. Padişah be kötü kalpli karısı sarayı terk eder; küçük şehzade ve dünya güzeli karısı mutlu mesut yaşarlar.

Altın Kirpikli

EB. -, AaTh. -

- a. Bir kral ve kralın dünya güzeli ve kimseleri beğenmeyen bir kızı vardır.
- b. Bir gün babasından bir saray yaptırmasını ve ona kırk deve yükü un, altın elek, bir deve yükü altın ve gümüş isteyerek evleneceği adamı kendisinin yapmak istediğini söyler.
- c. Kır gün boyunca altın eleklerle elediği unla kırk gün hamur yoğurup hamuruna şekil verir ve bir erkek yapar.
- d. Kirpikleri altından, tırnakları gümüşten olan bu hamurdan erkeğe deliler gibi âşık olur.
- e. Kral kızı 40 gün boyunca hamurdan sevgilisinin canlanması için tanrıya dua eder.
- f. 40. Gün kral kızı uyuyakalır ve o esnada hamur adam canlanır.
- g. Hamur adam gözünü açınca karşısında ilk olarak kral kızının hizmetçisini görür ve onu canlandırmanın bu hizmetçi olduğunu düşünür.

h. Hizmetçi de bu kadar yakışıklı birine kayıtsız kalamaz ve yalan söyleyerek kendisini onu yapan ve canlandıran kişi olarak anlatır.

i. Kral kızı hamurdan sevgilisi ve hizmetçisini sarılırken görür.

j. Hamurdan sevgilisine henüz takmadığı altından kalbi yanına alarak sarayı terk eder.

k. Erkek kılığında yollara düşen kral kızı günler sonra bir kuleye varır ve orada saçları yerlere kadar uzun, tırnakları bir arşın, pislik içinde bir kız görür.

l. Bu kızı temizler, saçlarını ve tırnaklarını keser. Ortaya güzeller güzeli bir kız çıkar.

m. Kuledeki kıza yemek getiren dadısı ondaki değişimi görünce şaşırır ve onun nasıl bu hale geldiğini sorar.

n. Kral kızı da sadece onu yedi defa uzun uzun yıkadığını söyler.

o. Bu iki kral kızı arkadaş olur ve aylar sonra beraber yollara düşerler.

p. Uzun bir süre yürüdükten sonra içinde Gün Kız, Ay Kız ve Can Kız adlarında üç kız kardeşin olduğu bir yere gelirler.

q. Gün Kız sürekli beyaz iplik, Ay Kız kara iplik sararken Can Kız da bir ipi koparıp elindeki yıldıza takar.

r. Gün Kız ben gündüzü, Ay Kız ben geceyi sararım derken Can Kız da ben de gökteki yıldızları toprağa düşürürüm der.

s. Hizmetçiyle birlikte yaşayan hamur adam kendisinde bir şeyin eksik olduğunu hisseder ve o esnada kral kızının papağanı konuşmaya başlar. Hamur adama her şeyi anlatır ve onda kalbin eksik olduğunu söyler.

t. Kral kızları kervansarayların güzergahında bir hamam yaptırır ve hamama gelenlerden para yerine hikâye ister.

u. Altın Kirpikli hamur adam da buraya gelir. Başından geçenleri anlatır. Her şeyi öğrenen kral kızı bir kafeste muhafaza ettiği altın kalbi uzatıp Altın Kirpikli hamur adama verir.

v. Altın Kirpikli hamur adam ve kral kızı uzun zaman mutlu yaşarlar.

Öksüz Kız

EB. -, AaTh. -

a. Bir kadın biri üvey olan iki kızıyla birlikte yaşar ve üvey kızına kötü davranır.

b. Öksüz kız bir gün çeşmeye su doldurmaya giderken testisi kırılır. Çok üzülen öksüz kız ağlamaktan uyuyakalır ve uyanınca kendisini kırmızı, güzel elmalarla dolu bir bahçede bulur.

c. Elmalar dile gelip öksüz kıza onları toplamasını söyler. Öksüz kız elmaları toplar, sepetlere koyar ve ağaçların dibine topladığı tüm elma sepetlerini bırakır.

d. Kız giderken bu sefer de bir fırın görür. Fırın dile gelir ve ekmekleri çıkarmasını ister.

e. Öksüz kız ekmekleri çıkarıp fırın tezgahına dizer ve yoluna devam eder.

f. Öksüz kız yolda yaşlı bir kadın görür. Kadının yükünü alıp ona yardım eder. Yaşlı kadını evine götürür ve onun evini temizler, bütün işlerini yapar.

g. Yaşlı kadın kıza gitmek için acele etmemesini söyler. Ona evin önündeki havuzun başında beklemesini, havuzdan önce kara sonra ak köpükler çıkacağını ve ak köpükler çıkınca ona haber vermesini tembihler.

h. Ak köpükler çıkınca öksüz kız yaşlı kadını çağırır. Yaşlı kadın ona havuza girip yıkanmasını söyler.

i. Kız havuzdaki ak köpüklerin içinde yıkanınca dünya güzeli biri olur. Yaşlı kadın öksüz kıza bir değnek verir ve başı sıkışınca bu değneği yere vurup onun yanına gelmesini söyler.

j. Kız evine geri döner. Üvey annesine ve kız kardeşine başından geçenleri tek tek anlatır.

k. Üvey anne bu sefer kendi kızını çeşmeye gönderir. Aynı hadiseler onun da başına gelir ama kötü kalpli kız ne elmaları toplar ne ekmekleri fırından çıkarır ne de yaşlı kadına yardımcı olur.

l. Yaşlı kadından kendisini de dünya güzeli bir kız yapmasını isteyen kötü kalpli kıza yaşlı kadın kara köpüklü havuzda yıkanmasını söyler.

- m. Kara köpüklerin içinde yıkanan kız dünya çirkini biri olarak havuzdan çıkar.
- n. Kötü kalpli anne ve kızı ortadan kaybolur. İyi yürekli, güzeller güzeli öksüz kız ise padişahın oğluyla evlenerek bir ömür mesut olur.

Tak Tak Eden Kabacık

EB. -, AaTh. -

- a. Bir ormanda fakir bir ormancı, karısı, bir oğlu ve iki kızı birlikte yaşarlar.
- b. Evin kadını ölür ve çocuklar üvey anneleri ile yaşamaya başlarlar.
- c. Üvey anne çocukları evde istemez ve kocasını çocukları ormanda terk etmeye ikna eder.
- d. Ormancı çocuklarını yanına alıp ormana gider. Çocuklarına dolaşmalarını, çiçek toplamalarını, kendisinin ağaç keseceğinin söyler.
- e. Baba, bir ağaca su kabakları bağlar. Çocuklar su kabaklarının birbirine çarparak çıkardığı “tak tak” seslerini babalarının ağaç kesme sesi zanneder ve ormanda ilerlemeye devam ederler.
- f. Çocuklar babalarını ararlar ama bulamazlar. Olan biteni anlayıp “tak tak kabacık; bizi bırakıp giden babacık” diye ağlarlar.
- g. Üç kardeş gece vakti ormanda bir kulübeye rastlarlar. Kulübedeki dev anasının iki memesinden de emerler ve bu şekilde dev anasının gazabından kurtulurlar.
- h. Dev anası üç kardeşi sabah olup da dev çocukları evden çıkınca serbest bırakır ve üç kardeşe gidecekleri yolu gösterir.
- i. Dev anasının gösterdiği yoldan giden kardeşler yol üzerinde çok güzel çiçekler görürler.
- j. Çiçekler dile gelip üç kardeşe babaları onları ormana getirip çiçek toplamalarını söylediği halde hiçbir çiçeğe zarar vermedikleri için teşekkür ederler ve gidecekleri kulübeye kadar üç kardeşe yol gösterirler.
- k. Bir kış günü üç kardeşin kapısı çalar. Büyük boynuzlu bir geyik kapıda çocuklara babalarının pişmanlıktan dolayı hasta olduğunu af dilediğini söyler.

1. Üç kardeş geyiğin sırtında babalarının yanına gider. Babalarını affederler. O günden sonra birlikte mutlu bir hayat sürerler.

Ali Cengiz Oyunu

EB. -, AaTh. -

- a. Fakir köylünün oğlu pazarda padişahın kızını görüp âşık olur.
- b. Babasına kendisi için padişah kızını istemesini söyler.
- c. Padişah, kızı ile evlenebilmesi için sarayının tam karşısına daha büyük bir saray yapmasını söyler.
- d. Oğlan babasına marifet öğrenebileceği bir kişinin yanına gitmek istediğini söyler.
- e. Baba oğul yola düşerler ve bir çeşme başında keşiş den gelirler.
- f. Keşiş adama oğlunu üç yıl onun yanında bırakmasını ama asla arayıp sormamasını söyler.
- g. Keşiş oğlana kırk anahtar verir. Anahtarlarla 39 kapıyı açabileceğini ama 40. kapıyı açmaması gerektiğini tembih eder.
- h. Bir gün keşişin kızı ile oğlan 40. Kapıyı gizlice açarlar ve orada 39 tane kurukafa bulurlar.
- i. Oğlan her şeyi anlayınca babasına haber ulaştırır ve onu yanına çağırmasını söyler.
- j. Baba yine aynı çeşme başına gelir. Keşişle konuşur. Oğlunu almak istediğini söyler. Keşiş kabul etmeyince yalan söyleyerek oğlu için bir haftalık izin alır.
- k. Oğlan babasıyla evine dönerken keşişten öğrendiği tüm marifetleri dener.
- l. Keşiş durumu fark eder ve oğlanın peşine düşer.
- m. Keşiş ve oğlan bin bir dalavereyle birbirini alt etmeye çalışırlar ve en sonunda oğlan galip gelip keşişi öldürür.
- n. Oğlan hem padişahın kızını hem de keşişin kızını kendisine eş yapar ve kendi sarayında mutlu mesut yaşarlar.

Dür-ü Şehvar Hanım

EB.247, AaTH.-

- a. Bir padişah ve karısı vardır ve bu çiftin bir türlü çocukları olmaz.
- b. Bir derviş gelir ve sultana kırmızı bir elma uzatarak bu elmanın yarısını padişahın yarısını da kendisinin yemesini, doğacak çocuklarına da Dür-ü Şehvar adını vermelerini söyler.
- c. 9 ay on gün sonra çiftin kızları olur ve adını Dür-ü Şehvar verirler.
- d. Dür-ü Şehvar bebek için sarayda bebek görme merasimi yaparlar.
- e. 40 adet davetlinin otuz dokuzu iyi dileklerde bulunur ama 40. davetli iyi dileklerde bulunmaz.
- f. Dür-ü Şehvar büyür evlenme yaşına gelir. Üç gün üst üste rüyasına giren prenze âşık olur.
- g. Dür-ü Şehvar-ın rüyasına giren prens de üç gün üst üste rüyasında Dür-ü Şhvar'ı görür ve onu bulmak için yollara düşer.
- h. İki genç karşılaşıncı âşık olurlar ve düğün hazırlıkları başlar.
- i. Dür-ü Şehvar hanımı gelin hamamına götürürler ve yıllar önce ona kötü dilekte bulunan kadın da oradadır.
- j. Hamamda kötü niyetli kadın Dür-ü Şehvar'ın başına iğne batırır ve bir anda Dür-ü Şehvar ortadan kaybolur.
- k. Dür-ü Şehvar hafızasını unutup bir anda kendini bilmediği bir kulübede bulur.
- l. Kulübedeki yaşlı karı koca Dür-ü Şehvar'ı sahiplenir, evlat kabul ederler.
- m. Dür-ü Şehvar bu yaşlı karıkocaya şans getirir, bereket getirir.
- n. Dür-ü Şehvar ağladığında gözünden akan incileri yaşlı babasına verir ve pazarda satmasını söyler.
- o. Kucak dolusu incilerle dolaşan yaşlı adamı gören zaptiyeler adamı genç hünkarın karşısına çıkarır.

- p. Genç hünkâr olan biteni dinleyince hemen Dür-ü Şehvar'ın yanına gider.
- q. Dür-ü Şehvar'ın başındaki iğneyi fark eden genç hünkâr iğneyi çıkarır ve bir anda Dür-ü Şehvar kendisini, geçmişini hatırlar.
- r. Genç hünkâr ve Dür-ü Şehvar evlenirler. Kulübedeki yaşlı çifti de sarayda yanlarına alırlar.

Yılan Oğlan

EB. 106, AaTh. -

- a. Bir ülkede çocuğu olmayan bir karı koca vardır.
- b. Ülkenin hünkarı vatandaşları için bir toy düzenler ve oğlu olanları baş köşeye kızı olanları dip köşeye, çocuğu olmayanları ise farklı bir yere oturtur.
- c. Çocuğu olmayan adama bu duruma çok üzülür ve yılan bile olsa bir çocuğu olması için dua eder.
- d. Dokuz ay on gün sonra bu çiftin yılan oğlu olur.
- e. Yıllar geçer yılan oğlan evlenmek ister ama kimle evlenirse onu yatakta sokup öldürür.
- f. Anne babası yılan oğlanı evlenmemeye ikna edemez ve uzak bir diyardan öksüz yetim bir kızı gelin alırlar.
- g. Kız bu duruma ağlarken yanına bir pir gelir ve kıza akıl verir. Kayınpederinden 70 katır yükü kütük ve yedi kat kıyafet istemesini tembihler. Gerdek gecesinde bu kütükleri yakmasını ve kıyafetleri de üst üste giymesini ve yılan oğlan ona 'soyun' dediğinde üzerindikileri tek tek çıkarmasını, yılanın üzerinden çıkan deriyi de ateşe atıp yakmasını söyler.
- h. Gelin kız pirin söylediklerinin hepsini yapar.
- i. Gerdek gecesinin sabahında ev halkı korkuyla ölü gelinle karşılaşmayı beklerken yatakta güzeller güzeli bir gelin ve dünya yakışıklısı bir damat görürler.
- j. O günden sonra yılan oğlan ile güzel gelin mutlu mesut yaşarlar.

İki Kardeşlik ile Tepegöz

EB. -, AaTh. -

- a. Bir ülkede yaşayan iki kardeş para kazanmak için yıllarca doğup yaşadıkları şehirlerinden ayrılırlar.
- b. Yolda giderken fırtınaya yakalanıp bir mağaraya sığınır.
- c. Bir süre sonra mağaranın ağzında koyun sürüsü ve bir Tepegöz'ü görürler.
- d. Dev mağaraya girince insan kokusu alır fakat yorgunluktan uyuyakalır. Uyumadan önce de mağaranın ağzını büyük bir kayayla kapatır.
- e. Kardeşler anlaşıp ocağın içinden kor odunu alıp Tepegöz'ün tek gözüne saplar.
- f. Tepegöz can havliyle ne yaptığından habersiz bir kardeşi tek lokmada yutar.
- g. Diğer kardeş koyunların arasına girip saklanır.
- h. Sabah olunca Tepegöz mağaranın önündeki taşı tek koyun geçecek kadar aralık bırakır ve tüm koyunları tek tek yoklar.
- i. Sırtına koyun postu alan kardeşlerden sağ kalan kişi bu şekilde Tepegöz'ü kandırır ve dışarı çıkmayı başarır.
- j. Sağ kalan kardeş koyun sürüsünü e alıp köyüne geri döner.
- k. Tepegöz, gözü görmediği için uçurumdan düşüp ölür.

Dört Arkadaş ile Tepegöz

EB. -, AaTh. -

- a. Bir ülkede çok fakir bir anne oğul vardır.
- b. Bir gün yoldan geçen bir seyyah fakir oğlandan su ister. Oğlan ona su yerine ayran ikram eder.
- c. Seyyah bu oğlana bir şehirdeki dünya güzeli kral kızının Tepegöz adında bir dev tarafından Kaf Dağı'na hapsedilmesinden bahseder.
- d. Oğlan hiç görmediği bu kral kızına âşık olur ve onu bulmak için yollara düşmek ister. Seyyah da ona bir ok ve yay verir. Bu ok sihirlidir ve yalnız bir defa kullanılabilir. Hedefe isabet edilmezse oku atana geri dönüp onu öldürür.

e. Kral kızı için yola çıkan oğlan bir gün büyük bir kayanın üzerinde küçük bir adama rastlar. Adı Parlak Göz olan küçük adam ona boyunun küçük olduğunu ama çok uzak bir yeri bile apaçık görebilme yeteneğinin olduğunu söyler. Birlikte yola devam ederler.

f. Bir süre daha gittikten sonra Uzak Kulak adında biriyle tanışır. Bu kişi de her türlü fısıltıyı duyma yeteneğine sahip olduğunu anlatır ve yola üç kişi birlikte devam ederler.

g. Üç arkadaş bir süre yol gittikten sonra ateş başında yemek pişiren Yel Ayak ile tanışır. Yel Ayak, onlara hızlı ve usta bir hırsız olduğunu anlatır ve birlikte daha başarılı olabileceklerini söyler.

h. Dört arkadaş kralın karşısına çıkarlar ve kral, kızını kim kurtarırsa onu damadı yapacağını söyler.

i. Dört arkadaş kral kızını kurtarmak için tekrar yola çıkarlar ve Kaf Dağı'nın tepesindeki Tepegöz'ün kulesine varırlar.

j. Parlak Göz kuleyi tüm detayıyla görür, Uzak Kulak kulenin nasıl açılacağını duyar, Yel Ayak hızlıca gidip Uzak Kulak'ın duyduklarını uygular, prensesi ata atıp arkadaşlarının yanına gelir.

k. Tepegöz sesleri duyar ve prensesin kaçırıldığını anlar ve çok sinirlenir.

l. Oğlan Tepegöz'ü yanındaki ok ve yayı kullanarak öldürür.

m. Tepegöz'ün hazinelerini kendi aralarında paylaşırlar.

n. Fakir oğlan kralın kızıyla evlenir ve bir ömür mutlu olur.

Sevgiyle Akan Göz Yaşları

EB. 125, AaTh. 930.

a. Uzak ülkelerden birinde bir padişah ve onun güzel kızı vardır.

b. Padişahın kızı kimseyi istemez fakir çobanı sever.

c. Bir gün kötü şehzade gelir, padişahı tehdit eder

d. Kötü Şehzade ve güzel prenses evlenir,

e. Çoban kahrından perişan olur ve yaşadığı yeri terk eder.

- f. Fakir çoban bir ormana yerleşir ve odunculuk yapar.
- g. Bir gün ormanda ağaç keserken ağaç dile gelir ve çobana beni kesme der.
- h. Çoban ağaca başından geçenleri anlatır ve ağlamaya başlar.
- i. Çobanın gözyaşları ağacın toprağına düşer ve ağaç bir anda prene dönüşür.
- j. Ağaçtan prene dönüşen kişi kötü yürekli prensin amca oğludur.
- k. İyi prens padişahın kızı ile fakir çobanı bir araya getirir.
- l. Fakir çoban ile güzel prenses evlenirler. Bir ömür mutlu yaşarlar.

Ejderhayı Öldüren Yiğit

EB. 72, AaTh. 301 A-B.

- a. Bir gece bir adam besmelesiz dışarı çıkar ve cinler onu yerin yedi kat dibine götürür.
- b. Yerin yedi kat altında bir ağaç vardır.
- c. Mübarek zat bu ağacın altında uyurken bir ejderha gelir yanına.
- d. Bu ejderha oradaki peri kızlarından birini her gün yer.
- e. Adam bu ejderhayı öldürür ve peri kızını kurtarır.
- f. Kurtardığı kız oranın padişahının kızıdır.
- g. Padişah bu adama teşekkür etmek ister.
- h. Adam padişahı kendi yurduna gitmek istediğini söyler.
- i. Padişah bu adama bir kuş bir de koyun verir.
- j. Adam koyunu parçalar, kuş üstünde yurduna giderken kuşa lak deyince et lok deyince su verir.
- k. Koyun eti bitince adam kendi burnunu kesip kuşa verir.
- l. Kuş adamı kendi yurduna bırakır ve kuş ortadan kaybolur.

Demir Kurt

EB. - , AaTH. -

- a. Bir adamın bir kız bir erkek iki çocuğı vardır.

b. O ÷lkede de demir kurt vardır. Bu demir kurt herkesi yer insanlara rahat vermez.

c. Adam çocuklarını demir kurttan saklama ister ama başaramaz. Demir kurt çocukları bulur.

d. Demir kurt uyurken çocukların yanına kartal gelir ve çocukları kurtarmak için kaçıır ama demir kurt onları havada yakalar, kartalı parçalar ve çocukları tekrar eve getirir.

e. Bir zaman sonra bu sefer çocukların yanına bir kömüş gelir ve çocukları kurtarmak ister.

f. Kömüş çocuklara bir kalıp sabun, bir tarak ve bir su kabağı verir ve çocukları demir kurdun yanından kaçıır.

g. Demir kurt onları bulur. Kömüş danasını nefesi ile başına kadar toprağı gömer. Çocuklar toprağı kazıp danayı çıkarırlar.

h. Demir kurt yine onları yakalar. Bu sefer çocuklar ellerindeki sabunu yere atar ve orası engebeli, kaygan bir arazi olur.

i. Demir kurt yine onları yakalar bu sefer ellerindeki tarağı yere atarlar ve orası bir anda sıklık bir ormana dönüşür.

j. Demir kurt tekrar çocukları yakalar ve çocuklar en son su kabağını yere atarlar ve orası nehir olur. Demir kurt nehirden geçemez.

k. Kömüş çocuklardan onu kesmelerini, etini yemelerini kemiklerini de de çadırın eşiğine gömmelerini söyler.

l. Çocuklar denileni yapar ve o esnada oradan iki köpek çıkar. Köpeklerden birinin adı aslan birinin adı ise kaplandır. Bu iki köpek çocukları korur ve çocuklar birlikte mutlu yaşarlar.

m. Demir kurt bir zaman sonra kız çocuğunu kandırıp nehri geçer. Erkek kardeş eve geldiğinde demir kurt yaka iğnesine dönüşür ve bu şekilde günler geçer.

n. Demir kurt kızı kandırır ve erkek kardeşi öldürmeden rahat edemeyeceklerine onu inandırır. Kız kardeş türlü hilelerle erkek kardeşi öldürmek için devlerin diyarına gönderir ama her defasında erkek kardeş başarılı olup geri gelir.

o. Bir akşam çadıra girer ve demir kurt ile kız kardeşini sarmaş dolaş görür. Demir kurdu öldürür ve kardeşini de cezalandırır ve kendisi de aslan ve kaplan ile yollara düşer.

p. Yolda bir eşek ve maymuna rastlarlar. Onları da yanlarına alıp bir padişahın ülkesine varırlar.

q. O ülkede erkek kardeş padişahın kızıyla evlenir ve bir zaman sonra kız kardeşinin de yanına almak ister.

r. Demir kurt kız kardeşe büyülu iki kemik verir ve bu kemikleri kardeşinin yatağının altına koymasını ister. Bu şekilde o yatağı yatan kardeşi ölür ve demir kurt ise dirilir.

s. Erkek kardeş ölünce aslan, kaplan, eşek ve maymun mezarı başında göz yaşı dökerler.

t. Ağalarken üzüntüden önce aslan ölür ve toprağı düşer. Aslan ölünce erkek kardeş dirilir. Kaplan ölür bu sefer aslan dirilir, eşek ölür kaplan dirilir, maymun da ölmek için eşegin üzerine bir odun atar ve bu şekilde eşek de dirilir maymun da ölmekten kurtulur.

u. Erkek kardeş dirilince demir kurt ve kız kardeşini öldürür; hayvan arkadaşlarıyla mutlu mesut yaşarlar.

Emanet Kızın Başına Gelenler

EB. 245, AaTh. 883 A.

a. Bir padişahın bir oğlu bir kızı vardır. Bir gün padişah karısıyla birlikte hacca gitmek ister ve oğlunu yanına alır kızını da köyün hocasına emanet eder.

b. Hoca, bu kıza sahip olmak ister ve bunun için de cadı karısından yardım ister.

c. Cadı karısı kızı kandırıp hocaların yanına getirir ama kız kendini kurtarır.

d. Hoca hırsıdan kızın babasına yalan bir mektup yazar ve mektupta kızının kötü yola düştüğünü yazar.

e. Kızın babası kızını öldürmesi için oğlunu köye yollar ama oğlan olan biteni öğrenince kız kardeşini öldürmek istemez. Kardeşini bir dağın başındaki ağacın yanına

getirir ve kız o ağaca çıkar. Oğlan da tavşan öldürüp tavşanın kanını kızın gömleğine sürer ve o gömleği babasına götürür.

f. Kız ağaçta bir gece kalır ve sabah olunca ağacın altında bir at kervanı görür. Kervanda bir padişahın oğlu da vardır. Kızı gören padişah oğlu ona âşık olur.

g. Kız atlardan birini alıp kaçar ve bir çobana rastlar. Çoban da kızı beğenir ve onunla evlenmek ister.

h. Kız ve çoban evlenirler ve iki çocukları olur. Yıllar sonra kız ailesini özler ve onların yanına gitmek ister. Çoban da tamam der ve yardımcısını da yanlarına verip karısı ile çocuklarını uğurlar.

i. Yolda çobanın yardımcısı kıza sahip olmak ister. İki çocuğunu da öldürür. Kız kaçıp kurtulur.

j. Çobanın yardımcısı geri döner ve çobana karısının çocukları da alıp kaçtığı yalanını söyler.

k. Kız kaçarken bir dağın başında yine bir çobana rastlar ve onun kıyafetlerini giyip erkek kılığında bir eve gelir.

l. O evin sahibi kızı çoban olarak yanına alır. O köyde kızın babası da yaşamaktadır. Kız, babasını ve köylerinin hocasını görür, tanır ama onlar kızı tanımazlar.

m. Oradaki herkes bir masal anlatır ve sıra bu kıza gelir. Kız başından geçenleri masal gibi anlatır ve tüm gerçekler ortaya çıkar.

n. Kız ve çoban tekrar bir araya gelirler ve mutlu olurlar.

Fakir Oğlan

EB. - , AaTH. -

a. Fakir bir çocuk padişahın kızına âşık olur. Padişahın kızını ister ama padişah onu azarlayıp yanından kovar.

b. Çocuk üzüntü içinde dağa gider, orada yaşlı ve kör bir çobanla karşılaşır ve ona yardım etmeye başlar.

c. Çoban bu çocuğa davulcunun kızına, zurnacının oğluna ve kocakarının dağına gitmemesini tembih eder.

d. Bir gün bu çocuk davulcuyla karşılaşır ve hileyle onu öldürüp koyunlarını kendi sürüsüne katar.

e. Ertesi gün merak edip zurnacının dağına gider ve yine bir kurnazlıkla zurnacıyı da öldürür ve onun koyunlarını da kendi sürüsüne katar.

f. Kör çoban fazla koyunlardan şüphelenir ama çocuğun söylediği yalanlara da inanır.

g. Başka bir gün oğlan kocakarının dağına gider. Kocakarı ona başının kaşındığını yardım etmesini söyler. Çocuk da ben yere oturamam deyince kocakarı oradaki ağaçlardan birine “eğil ağaç” der ve ağaç eğilir, ağacın üzerine otururlar.

h. Çocuk kocakarının onu öldüreceğini anlar ve kocakarının saçlarını bir bir ağacın dallarına bağlar.

i. Çocuk, sahibi olan çobanın gözlerini bu kocakarının kör ettiğini öğrenir ve ancak bunun çaresini söylerse kocakarıyı kurtaracağını söyler.

j. Kocakarı siyah bir koyunun karnın içindeki tüyü ihtiyar çobanın gözlerine sürünce iyileşeceğini söyler.

k. Çocuk söylenenleri yapar ve çobanın gözleri açılır. Gözleri açılan çobanın gizli bir odası vardır. Çoban bu kilitli odayı açar ve odadan biri altından biri gümüşten biri de baldan üç ırmak akar.

l. Çocuk altın ırmağa girer ve her yeri altın olur.

m. Dikkat çekmemek için üzerine eski kıyafetler giyinen çocuk tekrar padişahın sarayına gider.

n. Padişah kızını evlendirmek için bir yarışma düzenler ve büyük bir uçurumdan kim atlarsa ona kızını vereceğini söyler.

o. Oğlan bu uçurumu geçer ve padişahın kızını alıp mutlu olur.

Hizmetçi Güzeli

EB. 244-189, AaTh. 510 B.

a. Bir adamın bir kızı ve bir karısı vardır. Karısı ölürken kocasına bir yüzük verir ve bu yüzük kimin parmağına olursa onunla evlenmesini söyler.

b. Yüzük adamın öz kızının parmağına olunca adam kızını almak ister ama kızı istemez ve kaçır.

c. Kız kaçarken bir kocakarının evine gider, orada misafir olduktan sonra hizmetçi olarak çalışmaya başlar.

d. Kocakarının da evlenmek isteyen ama bir türlü evlenemeyen bir oğlu vardır.

e. Bir adam 99 kişiyi öldürür ve affolunmak için hocaya gider ne yapması gerektiğini sorar.

f. Hoca ona yolun ortasına bir kahve yatırmasını orada insanların karnını doyurmasını söyler.

g. Adam kahveyi yaptırır, yemekler hazırlar ve herkese yemek verir bir de ortaya büyük bir kazık çakar ve onun dibini ateşe verir.

h. Hoca bu adama ateşe verilen ağaç çiçek açarsa günahlarının affolunacağını söyler.

i. Günahlarının affolunmasını isteyen adam kızıyla evlenmek isteyen adama da yemek vermek ister ama adam kabul etmez.

j. Bunun üzerine adamı öldürür ve bu şekilde o kızın hayatını kurtardığı için 99 kişiyi öldüren katil sevap kazanmış olur.

k. Kız babası ölünce rahat nefes alır ve hizmetçilik yaptığı evin oğluyla evlenir, mutlu olur.

Huri Kızı

EB. 89, AaTh.408

a. Bir ninenin bir torunu vardır. Torun ninesinin toprak testisinin kırınca ninesi ona huri kızına âşık olması için beddua eder.

b. Çocuk büyüyünce rüyasında huri kızını görüp âşık olur ve bu aşktan dolayı yemeden içmeden kesilir.

c. Çocuk aşkını bulabilmek için hocaya gider. Hoca ona 40 deveye yağ ve bal yükleyerek bir yere gitmesini oradaki büyük kayayı yerinden oynatmasını ve kayanın altından çıkacak Arap'ın ona yol göstereceğini söyler.

d. Söylenenleri yapan çocuk Arap ile karşı karşıya kalır ve Arap ona bir elma ağacını tarif eder, o elma ağacından bir tane elma yiyip yoluna yalnız devam etmesini söyler.

e. Çocuk elma ağacını bulur ama bir tane değil üç tane elma koparır. Elmalardan birini böler içinden çıplak huri çıkar ve bu huri dereye atlayıp kaybolur. İkinci elmadan da aynı şekilde çıplak huri çıkar o da dereye atlayıp kaybolur. En son elmadan da çıplak huri kızı çıkar ama o kaçmaz ve oğlana ben senin nasibinim der.

f. Oğlan bu huri kızına gelinlik alıp onunla evlenmek için kızı bir kavak ağacının altına bırakır beklemesini söyler. Bu kavak ağacı eğil deyince eğilir doğrul deyince doğrulur.

g. Kız kavak ağacında beklerken oraya Arap kızı gelir. Arap kız Huri kızı kıskanır ve onun başına iğne batırarak huri kızını kuşa dönüştürür.

h. Oğlan elinde gelinlikle gelir ve bakar ki kavak ağacında Arap kızı var. Şaşırır ama kız onu kandırır ve ikisi evlenirler.

i. Kuşa dönüşen huri kızı Arap kızı ve oğlanın yanından bir an olsun ayrılmaz.

j. Kötü Arap kızı bu kızı kıskanır kesip yemek ister.

k. Oğlan, kuşu kesince kuştan toprağa kan damlar ve orada bir kavak ağacı çıkar. Arap kızı bu ağacı da kıskanır oğlan ağacı da keser ve yakar.

l. Bir gün padişah masal yarışması düzenler. Huri kız da bu yarışmaya Keloğlan kılığında katılır ve başından geçenleri anlatır.

m. Tüm gerçekler ortaya çıkar ve orada olan çocuk Arap kızını bırakıp huri kızını alır, ömür boyu mesut olurlar.

Mahmut ile Ejderha

EB.162, AaTh.1640

a. Fakir bir kadın ile onun Mahmut adında çirkin bir oğlu vardır.

- b. Mahmut para kazanmak için gurbete çıkar.
- c. Giderken bir köyde yaşlı bir kocakarıya rastlar ve ondan su ister.
- d. Kocakarı ona o köyde bir ejderha olduğunu ve her gün ona bir insan kurban verip ancak öyle su alabildiklerini söyler.
- e. O gün padişahın kızını ejderhaya kurban vereceklerdir. Mahmut bu sorunu çözeceğini söyler ve ejderhanın karşısına çıkar.
- f. Ejderhanın gözlerini kör edip padişahın kızını oradan kaçıır.
- g. Mahmut ejderhadan kaçmak için oradaki kavak ağacına çıkar.
- h. Ejderha onu fark eder ve Mahmut hile ile ejderhayı kandırır. Birlikte kavak ağacını kesip ondan bir tabut yaparlar.
- i. Mahmut ejderhayı yine hile ile bu tabuta sokup her yerini çiviler.
- j. Ejderhayı padişaha teslim eden Mahmut padişahın kızıyla evlenir ve bir ömür mesut olur.

Padişah

EB. 223-239, AaTh. 707.

- a. Bir ülkenin padişahı oğluna şehrin tüm ışıklarını kapatmasını söyler.
- b. Oğlan bir ev hariç tüm ışıkları söndürür.
- c. O evde üç kız kardeş vardır. Bu kızlar padişahın oğluyla evlenmek için ona bazı vaatler verirler.
- d. En küçük kız kardeş ben sana bir kız bir erkek çocuk yaparım deyince oğlan onunla evlenir.
- e. Küçük kız kardeşlerini kıskanan diğer kardeşler doğum yapan kız kardeşlerinin biri kız biri oğlan iki evladını köpek yavrularıyla değiştirir ve çocukları da nehre atarlar.
- f. Padişah, karısının köpek yavrusu dünyaya getirdiğini görüp onu cezalandırır.

g. Nehirdeki çocukları bir kadın bulur, alır evine götürür ama bir gün rüyasında bir geyik görür. Bu geyik çocukları emzirip bu kadına da süt veriyordur. Kadın bu rüyadan korkup çocukları bulduğu nehre geri bırakır.

h. İki kardeş yürürken birine rastlar ve o kişi kardeşlere tuz verir. Bu tuzu her ne isteyerek yere atsalar o dilek gerçekleşir. Bu şekilde her muradına eren iki kardeş birlikte mutlu yaşarlar.

i. Bir gün cadı karı gelip kıza abisinden gürgen ağacı dalları istemesini o dalların kız arkadaş olup ona yarenlik edeceğini söyler. Abisi kız kardeşinin istediğini yapar.

j. Cadı karısı tekrar gelir bu sefer kıza bir yerde bir kaya olduğunu ve açıldığında içinden huri çıktığını söyler.

k. Kız abisine bunu da söyler ve abisi atıyla gidip huri kızını bulur ve evine getirir.

l. Cadı karısı tekrar gelir kızın yanına, onu kandırmak ister ama bu sefer huri kız cadı karısını öldürür.

m. Günler sonra tüm gerçekler ortaya çıkar. Huri kız padişahın oğluyla evlenir. Kıskanç teyzeler cezalandırılır, anneleri de cezasından kurtulur.

Beyoğlu ile İki Kardeş

EB. 168, AaTh. 450

a. Karısı ölünce iki çocuğu ile yalnız kalan adam tekrar evlenir ve bu karısından da bir çocuğu olur.

b. Adam bir gün bahçede çalışırken bir kuş vurur ve bu kuşu karısına vererek pişirmesini söyler.

c. Kadın kuş etini pişirirken hepsini yer ve kocasına kendi göğsünü pişirip verir.

d. Adam bu eti beğenince kadın gerçekleri anlatır ve bu karı koca insan eti bu kadar güzelse biz çocukları kesip yiyelim diye plan yaparlar.

e. Onların konuştuklarını duyan karga çocuklara haber verir ve yanlarına bir tarakla sabun alıp kaçmalarını tembihler.

f. Abla kardeş üvey annelerinden ve babalarından kaçmayı başarırlar ama erkek kardeş ormanda keçi izinden su içip keçiye dönüşür.

g. Kız selvi ağacının tepesinde kardeşini beklerken beyin oğlu gelir, atını çeşmeden su içtirmeye çalışır ama at bir türlü sudan içmez.

h. Bey oğlu ağacın tepesindeki güzel kızı fark eder ve onu aşağı çağırır ama kız asla inmez.

i. Cadı karısını çağırırlar ve bu kadın hileyle kızı ağaçtan indirir.

j. Bey oğlu ile bu kız evlenir ve kız hamile kalır ama beyin ilk karısı bu durumu hazmedemez.

k. Kumasını hileyle göle götürüp atar. Gölde hamile kızı büyük bir balık yutar.

l. Kız balığın karnında çocuğunu doğurur ve sürekli balığın karnında olduğunu söyler. Bir kişi gölden geçerken kızın sesini duyar ve Beye haber verir.

m. Köylüler ve Bey oğlu balığın karnından çocuğu ve kadını çıkarırlar ve olan biten tüm gerçekler ortaya çıkar.

n. Beyin ilk karısı öldürülür ve ikinci karısı ve çocuğuyla beraber mutlu mesut yaşarlar.

Büyülü Geyik II

EB. 168, AaTh. 450

a. Üvey annelerinin öldürmek istediği iki kardeşi yaşlı bir nine uyarır ve çocuklara bir sabunla iki tarak verip kaçmalarını söyler.

b. Üvey annelerinden kaçmayı başarırlar ama ormanda giderken küçük kardeş geyik izinden su içip geyiğe dönüşür.

c. Kız ağacın tepesinde geyik olan kardeşini beklerken bir nine gelir kızı ağaçtan indirir ve kızı kedi derisi verip onu kedi kılığına sokar.

d. Kedi kılığına giren kız, bir eve gider. Bu evde yaşayan anne oğul her evden çıktığında kız insan suretine geçip evin tüm işlerini yapar sonra tekrar kedi olur.

e. O köyde bir düğün olur ve düğüne bu kız da gider. Evin oğlu bu kıza âşık olur ve onunla evlenmek için yollara düşer.

f. Yola çıkmadan önce kedi kılığındaki kız oğlanın anlaması için ekmeğin içine kendi yüzüğünü koyar.

g. Yolda acıkıp ekmeği yiyen oğlan kızın yüzüğünü görünce âşık olduğu kızın evde olduğunu anlar.

h. Oğlan eve dönüp bir yerde gizlenir ve kedinin içinden güzel bir kız çıktığını görür. Kızı sıkıştırır ve her şeyi öğrenir. Mutlu mesut yaşarlar.

Oğlan Olan Kız

EB.81, AaTh.551

a. Bir padişahın bir türlü erkek çocuğu olmaz ve hamile karısına bu da kız olursa hem karısını hem çocuğu öldüreceğini söyler.

b. Kadın yine kız doğurunca padişahı kandırıp çocuğun erkek olduğunu söyler.

c. Yıllarca kızını erkek sanan padişah oğluna sünnet töreni yapmak isteyince anne çocuğuna her şeyi anlatır ve kız atını alıp babasının yurdundan kaçar.

d. Atı dile gelen çocuğa atı kendi kılından verir ve yardıma ihtiyacı olduğunda bunları sürtmesini söyler.

e. Çocuğu bir şehre bırakan at kaybolur gider ve çocuk bu şehirde çalışıp yaşarken şehre bir dev gelir.

f. Şehrin padişahını yiyecek olan devi çocuk atının yardımıyla yener ve padişahı kurtarır.

g. Padişah oğlan sandığı kıza mükafat olarak kızını vermek ister ama kızın zaten bir sevgilisi vardır.

h. Devi öldüren oğlanla evlenmek istemeyen padişahın kızı türlü şartlar koşarak oğlanı zorlamak ister ama kız oğlan hepsini atının da yardımıyla halleder.

i. En son devlerin olduğu mağaraya giren kız oğlan mağaradan çıkınca gerçekten erkek olduğunu fark eder.

j. Padişahın küçük kızını alıp babasının yurduna dönen oğlan orada evlenir ve mutlu olur.

Helvacı Güzeli

EB.245, AaTh.883

- a. Bir ağa hacca giderken evini ve evdeki kızını köylüsüne emanet eder.
- b. Kıza göz koyup cadı karısıyla beraber hileyle sahip olmak isteyen köylü adamı kız döver ve elinden kurtulur.
- c. Köylü hırsından deliye döner ve kızın babasına mektup yazıp kızının hamile olduğunu söyler.
- d. Kızın babası mektubu okuyunca hizmetçisine kızını öldürmesini söyler ama hizmetçi kıza kıyamaz ve kızını bir dağın başındaki ağacın tepesinde bırakır.
- e. O ağacın altına iki atlı gelir kızını fark ederler. Atlılardan biri kızını alıp evine götürür.
- f. Kız bu atlı ile evlenir ve iki çocukları olur.
- g. Kız annesini babasını görmek ister ve adam karısını kahyasıyla birlikte yollar.
- h. Yolda kâhya kadına göz koyar ve kadının çocuklarını öldürür.
- i. Kâhyadan kaçan kadın erkek kılığında bir helvacının yanına sığınır.
- j. Kızın helvaları burada meşhur olur ve bir gün bu kadının babası, kocası, kocasının kahyası bu helvadan yemek için o köye giderler.
- k. Kız olan biten her şeyi anlatır ve kocasıyla tekrar birlikte yaşarlar.

Ağlayınca Gözlerinden İnci Mercan Saçan Gülünce Yüzünde Güller Açan Kız

EB.291, AaTh.653

- a. Padişahın oğlu rüyasında gülünce yanaklarından gül açan ağlayınca gözünden inci mercan dökülen bir kız görür ve âşık olur.
- b. Padişah oğlu annesiyle birlikte rüyasında gördüğü kızını istemeye kızın evine gider ve anlaşırlar.

- c. Durumu kıskanan cadı karısı kızı ve kızın annesini kandırır ve kızı alıp yola çıkar.
- d. Kızın gözlerini ve güllerini alıp kendi kızına takan cadı karısı kızı da kayalıklara atar.
- e. Padişahın oğlu yanına gelen kızı beğenmez ama yine de evlenirler.
- f. Gerçek inci mercanlı kızı ormanda bir yaşlı adam bulur. Gözünden düşen mercanları satıp zengin olur.
- g. Kız ormanda gezerken cadı karısı yine gelip kızın kolundaki tılsımlı bileziği alır ve kız ölür.
- h. Padişahın oğlu ölen kızı görür, gömer ve yanında dolaşan küçük çocuğu da alıp saraya götürür.
- i. Bir türlü susmayan çocuğa en sonunda cadı karısının hileyle kızın kolundan aldığı bileziği verirler ve çocuk hem susar hem de bileziğin annesinin olduğunu söyler.
- j. Mezarı kazıp bileziği kızın koluna tekrar takarlar ve kız canlanır.
- k. Olan biten her şey ortaya çıkar ve padişah karısıyla onun cadı annesini cezalandırır.

Gençlikte mi Gocalıkta mı?

EB: 136, AaTh: 398 B

- a. Fakir bir adam başına kuş konan kişinin padişah yapıldığı bir yere gider ve adamın başına kuş konar oraya padişah olur.
- b. Zengin bir adama bir gün gaipten bir ses “Gençlikte mi gocalıkta mı?” diye sorar.
- c. Adam karısına danışıp soruya gençlikte gelsin diye cevap verir.
- d. Adam kısa süre sonra selde malını mülkünü kaybeder; karısını ve iki çocuğunu alıp bir ağaya çoban olur.
- e. Ağa bu adamın karısına göz koyar ve onu sahiplenir.
- f. Adam çaresiz iki çocuğunu alıp ağanın evini terk eder.

g. Dereden geçerken adamın çocuklarından birini kurt kapar diğerini dere alır götürür.

h. Bir çocuğu kurdun ağzından çoban alır kurtarır diğer çocuğu dere kenarında bulan değirmenci alır kurtarır.

i. Adam üzüntüyle yıllarca çocuklarını arar, olanı biteni bir toplulukta anlatır.

j. O toplulukta olan çocukları babalarını tanır ve sonunda kavuşurlar.

Kaf Dağının Ardındaki Altın Bülbül

EB. - , AaTH. -

a. Ülkesinde çok sevilen bir kral kendisi adına bir cami yaptırır ama krala bu caminin altın bülbülünün eksik olduğunu söylerler.

b. Kral üç oğlunu altın bülbülü bulmaları için görevlendirir.

c. Yolda bir ihtiyara rastlayan oğullar üç ayrı yoldan altın bülbülün peşine giderler.

d. En küçük kardeş gittiği yolda yine bir ihtiyara denk gelir ve ihtiyar ona yolda karşılaşacağı engelleri nasıl aşacağını bir bir anlatır.

e. İhtiyarın tavsiyelerine uyarak Kaf Dağının eteklerinde bir eve ve evde de üç kızı rastlar. Bu evde kızların misafiri olan kahramanımız oranın yedi başlı devin evi olduğunu ve kızların da devin esiri olduğunu öğrenir.

f. Yedi başlı devin tek başını keserek devi öldürerek kızları da kurtaran küçük kardeş periler padişahının evine gidip altın bülbülü alır.

g. Üç kızdan büyüğü ile büyük erkek kardeş, ortanca kız ile ortanca erkek kardeş, en küçük kız ile de küçük erkek kardeş evlenmek ister.

h. Yolda hileyle küçük kardeşlerini kuyuya atıp babalarına da altın bülbülü kendilerinin bulduğunu söyleyen büyük kardeşler buldukları kızlarla evlenirler.

i. Kuyuya atılan küçük erkek kardeş kuyudan kurtulur, babasına gidip her şeyi anlatır ve yedi başlı devin evinde bulunduğu en küçük kızla evlenerek mutlu olur.

Sihirli Elma

EB.291, AaTH.653

- a. Üç erkek kardeş güzeller güzeli padişah kızına âşık olup evlenmek isterler.
- b. Padişah kızıyla evlenmek isteyen bu gençlere içinizde en ilginç icadı getirene kızımı vereceğini söyler.
- c. Büyük kardeş bakınca her şeyin görülebildiği sihirli bir ayna, ortanca kardeş istediğin yere gidebilen uçan bir halı, küçük kardeş ise tüm dertlere deva olan bir elma ile geri gelir.
- d. Her şeyi görebilen aynaya bakan kardeşler padişah kızının çok hasta olduğunu görürler.
- e. Uçan halıya binip padişah kızının yanına giderler. Yalnızca bir defa kullanılabilen sihirli elmayı padişah kızının dudaklarına değdirirler ve kız bir anda iyileşir.
- f. Padişah, kızını en küçük kardeşe vermeye karar verir, hemen düğünlerini yapar.

Cirdik

EB.162,365, AaTH.1640

- a. Cirdik adında zayıf ve beceriksiz bir oğlan vardır. Annesi ondan kurtulmak için Cirdik'i devlerin sahibi olduğu değirmene gönderir.
- b. Devlere hileyle kendini onlardan daha güçlü gösteren Cirdik devler tarafından yenilmekten kurtulur.
- c. Cirdik'ten kurtulmak için bir çuval altınla onu göndermek isteyen devleri yine kandıran Cirdik hem altınlarla evine ulaşır hem de devden kurtulur.

EK-2: MASAL ÖZETLERİ

Uçkursuz Fatış ile Donsuz Rabiş

Güzel bir ülkenin sultanının kızı ile peri padişahının oğlu bir bahar eğlencesinde karşılaşmış ve birbirlerine âşık olmuşlar. Biri insanoğlu diğeri bir peri olduğundan bir araya gelmeleri imkânsız olan iki âşık ancak gece karanlığında görüşebiliyormuş; eğer aydınlıkta sultan kızı peri padişahının oğlunu görmeye kalkarsa peri şehzadeyi sonsuza dek kaybedecekmiş. Aylarca gece karanlığında buluşup aşk yaşayan bu iki âşık sultan kızının merakı yüzünden ayrılmış. Mum ışığında peri şehzadeyi görmek isteyen sultan kızının bu merakı peri şehzadeyi kaybetmesine sebep olmuş. Hatasından sonra ayrılık acısına dayanamayıp yemeden içmeden kesilen sultan kızı, peri şehzadeyi bulmak ümidiyle kervanların uğrak yeri olan yol ağzına bir hamam yaptırmış ve o hamamda yıkananlardan para yerine ilginç hikayeler anlatmasını istemiş. Uçkursuz Fatış ve Donsuz Rabiş diye anılan iki saf kardeş de bir gün o hamamda yıkanmak için yola çıkmışlar ve yolda beyaz bir güvercinin büyük bir ağaç altındaki havuza girip çıktıktan sonra yakışıklı bir şehzadeye dönüştüğüne şahit olmuşlar. O şehzade, sevdiği kızla kavuşmasının tek çaresini de yüksek sesle söylemiş ve bu iki kardeş kimsenin bilmediği bu sırrı bu vesileyle öğrenmiş. Hamamda yıkandıktan sonra başlarından geçen bu ilginç hikâyeyi sultan kızına anlatan iki saf kardeş anlamadan iki âşığın kavuşmasına vesile olmuş.

Kurbağa Gelin

Hanımını genç yaşta kaybedip üç oğluyla yalnız kalan padişah bir gün evlilik yaşına gelen çocuklarına birer ok vermiş ve oku attıkları yerdeki kızla evleneceklerini söylemiş. Büyük oğlu okunu baş vezirin evine, ortanca oğlu ikinci vezirin evine, küçük oğlu da bir kurbağanın yuvasına atmış. Küçük oğlu birkaç defa üst üste kurbağanın yuvasına okunu atınca durumu kabullenip kurbağa ile evlenmiş. Düğün gecesi gelin odasına giren küçük şehzade odada güzeller güzeli bir gelinle karşılaşınca şaşırmış ve gerçekte bir kral kızı olan gelinin kötü kalpli analığı yüzünden kurbağaya dönüştüğünü öğrenmiş. Güzel gelin, küçük şehzadeye bu gerçeği kimseye söylememesi gerektiğini söylemiş ama üvey anne her şeyi duymuş ve padişahı küçük oğluyla ilgili kışkırtarak küçük oğlunun tahtta gözü olduğunu söylemiş.

Kurbağa gelin kocasına saçından iki tel vererek zorda kalınca bu iki teli birbirine sürtüp karşısına çıkan ak koça binmesini tembih etmiş. Bir gün babasının muhafızları tarafından öldürölmek için sıkıştırılan küçük şehzade, bu iki saç telini sürtmüş ama telaşla ak koça değil de kara koça binmiş. Kara koç şehzadeyi yerin yedi kat dibine indirmiş. Burada dalları altın, yaprakları değerli taştan bir ağacın üstünde kuş yuvası varmış. Ağacın gövdesinde kuşları öldürmek için bekleyen ejderhayı kılıcıyla öldüren şehzade kuşların anneleri olan Zümrüdüanka kuşu tarafından ödöl olarak yeryüzüne çıkarılmış. Her şey ortaya çıkıp kurbağa gelin ve küçük şehzade kavuşmuş ve kötü niyetli üvey anne ile kral da ülkeden kovulmuşlar.

Altın Kirpikli

Bir ülkede kral ve güzeller güzeli bir kızı yaşarmış ve bu kız evlenmek için ona talip olan kimseyi beğenmezmiş. Günler aylar böyle geçmiş ve kız babasına evleneceği adamı kendisinin yapacağını söylemiş. Kırk deve yükü un, altın elek ve bir deve yükü altınla hamurdan bir erkek yapan kral kızı, bu erkeğin kirpiklerini altından, tırnaklarını ise gümüştten yapmış. Her gün hamurdan erkeğinin canlanması için dua eden kral kızı kırkınıc gün uykuya yenik düşmüş ve o uyurken canlanan hamur erkek, yanında hileyle yatan hizmetçi kıza âşık olmuş. Kendi elleriyle yaptığı erkeğın bir hizmetçiye âşık olduğunu gören kral kızı, hamur erkeğe takmak için beklettiği altından kalbi yanına alıp oraları terk etmiş. Altın Kirpikli ise bu süre içinde onu yaptığını düşündüğü hizmetçiye karşı hiçbir şey hissedemediği için kendindeki eksiği arar dururmuş. Altın Kirpikli bu şekilde hayatındaki eksiği ararken bir kuş ona tüm olan biteni anlatarak eksik olanın kalbi olduğunu söylemiş. Gerçekler ortaya çıkmış ve Altın Kirpikli ile kral kızı kavuşmuşlar.

Öksüz Kız

Biri üvey biri öz iki kızıyla birlikte yaşayan bir kadın üvey kızına fazlaca eziyet eder öz kızını ise kayırmış. Öksüz kız bir gün çeşmeye su doldurmaya giderken ayağı takılmış ve testisi kırılmış. Üvey annesinin korkusuyla ağlarken de uyuyakalmış. Uyandığında kendini bir elma bahçesinde bulmuş. Elmalar dile gelip kızıdan onları toplamasını istemişler. Kız elmaları toplamış ve ağaçların diplerine bırakmış. Sonra bir fırına rastlamış ve fırından ekmekleri alıp tezgâha yerleştirmiş. En son yaşlı bir kadına denk gelmiş ve kadının yükünü gideceği yere kadar taşımış. Kimi kimsesi

olmayan kadının evini temizleyip tüm ihtiyaçlarını görmüş. Yaşlı kadın da kıza evin önündeki havuzu göstererek orada ak köpükler olduğunda yıkanmasını söylemiş. Ak köpüklerde yıkanan kız, dünyalar güzeli bir kız olmuş. Evine giden öksüz kızı gören üvey annesi ve kardeşi çok kıskanmışlar ve aynı şeyleri yaşamak ve güzelleşmek için üvey kardeşi de aynı çeşmeye gitmiş. Elmaları toplamayı, ekmekleri fırından çıkarıp yerleştirmeyi ve yaşlı kadının yükünü taşımayı reddeden kızı ceza olarak yaşlı kadın kara köpüklerde yıkamış ve kız olduğundan daha çirkin bir kız olmuş. İçinin kötülüğü dışına vurmuş.

Tak Tak Eden Kabacık

İki kızı bir oğluyla yalnız kalıp başka kadınla evlenen bir oduncu varmış. Üvey anneleri, çocukları istemez ve her gün şikâyet edermiş. Karısının dırdırına dayanamayan oduncu, bir gün çocuklarını ormana gezmeye gidelim diye kandırarak ormanın derinliklerine götürmüş. Çocuklarını odun kesiyormuş gibi kandırmak için ağaca su kabakları bağlayan baba tek başına eve geri dönmüş. Gece saatlerinde babalarının ormanda olmadığını anlayan çocuklar korkuyla ilk gördükleri eve sığınmışlar. Evde, memeleri omuzlarından aşağı sarkan bir dev anası gören çocuklar dev anasının memelerinden emmiş ve bu sayede ölmekten kurtulmuşlar. Dev anası, çocukların yanına yiyecek bir şeyler verip onları ormanın diğer ucuna yollamış. Yol boyu tüm çiçekler, ağaçlar, hayvanlar çocuklara yardımcı olmuşlar ve çocuklar bir kulübeye yerleşip orada yaşamaya başlamışlar. Yaptıklarına pişman olup kötü kalpli karısını evden kovan baba üzüntüden yaşlanıp hastalanmış. Soğuk bir kış gecesi çocukların kapısına bir geyik gelmiş ve babalarının pişmanlığını çocuklara anlatmış. Geyiğin sırtında babalarının yanına giden çocuklar birbirlerine sarılmış ve bir ömür mutlu yaşamışlar.

Ali Cengiz Oyunu

Bir köylü ve onun akıllı bir oğlu varmış. Oğlan padişahın kızına âşık olmuş ama padişah kızını bu fakir oğlana vermek istememiş. Oğlan marifet öğreneceği birinin yanına yerleşip bu vesileyle padişahın gözüne girmek istemiş.

Oğlan ve babası bir gün yolda giderken çeşme başında dinlenmek için durduklarında bir anda karşılarında bir keşiş çıkmış ve oğlana marifet öğretecek doğru kişinin kendisi olduğunu söylemiş. Çocuğu yanına almış ancak babasına da üç yıl

oğlunu asla arayıp sormamasını söylemiş. Keşiş oğlana ırk anahtar vermiş ve bu anahtarlarla kırkuncı kapı hariç tüm kapıları açabileceğini tembih etmiş.

Keşişin bir kızı varmış ve bu kız oğlana kırkuncı odaya götürmüş. Bu odada otuz dokuz tane kafatası varmış. Kafataslarının keşişin eskiden ders verdiği kişilere ait olduğunu, kendi akıbetinin de böyle olacağını anlayan oğlan babasına gizlice haber yollamış ve onu almasını söylemiş. Oğlanın babası hanımının hasta olduğunu, illa oğlunu görmek istediğini bahane ederek oğlunu alıp götürmüş.

Oğlan keşişten öğrendiği tüm Ali Cengiz oyunlarını oynayarak zengin olmuş ve bu şekilde padişahın dikkatini çekmeyi başarmış. Padişah kızını bu oğlana vermiş ve sonsuza kadar mutlu yaşamışlar.

Dür-ü Şehvar Hanım

Hünkâr ve eşinin çocukları olmuyormuş. Bir kış günü sultan beyaz tenli, kırmızı yanaklı güzel bir kızı olması için dua etmiş. Kısa süre sonra beyaz sakallı bir derviş gelmiş ve elindeki kırmızı elmayı sultana uzatmış ve yarısını kendisinin diğer yarısını hünkarın yemesini, bu şekilde sağlıklı bir kız çocukları olacağını ve doğacak çocuklarına da Dür-ü Şehvar adını vermelerini tembih etmiş. Elmayı yarı yarıya yiyen hünkâr ve sultan eşinin dokuz ay on gün sonra güzel bir kızları olmuş. Kızlarının kırk çıkarma gününde misafir kadınların hepsi bebeği kucağına alıp iyi dualar etmiş ama orada bulunan kötü niyetli baş vezirin hanımı hasetlik etmiş.

Evlenme yaşına gelen Dür-ü Şehvar Hanım günlerce üst üste rüyasına giren yakışıklı şehzadeyle anne babasına vaktiyle kırmızı elma veren derviş vasıtasıyla karşılaşmış ve birbirlerine âşık olmuşlar. Düğün hazırlıkları başlamış ve gelin hamamı esnasında kötü niyetli baş vezirin karısı elindeki iğneyi Dür-ü Şehvar'a batırmış ve kız ortadan kaybolmuş.

Kendisini yarı çıplak vaziyette yaşlı bir karı kocanın kaldığı eski bir kulübede bulan Dür-ü Şehvar Hanım'a bu yaşlı çift anne babalık yapmış. O da iyiliklerine karşılık onların her türlü işlerini görmüş. Hafızasını kaybettiği için eski hayatına dair hiçbir şey hatırlamayan Dür-ü Şehvar Hanım, bir gün ağlarken gözünden gözyaşı yerine inciler akmış. Bu incileri pazarda satmak isteyen yaşlı babası zaptiyelerin dikkatini çekmiş. Olan biteni öğrenen zaptiyeler her şeyi genç hünkara da anlatmışlar. Sevgilisinin hasretiyle perişan olan genç hünkâr eski kulübeye gidip Dür-ü Şehvar'ı

bulmuş ama sevgilisi onu tanımamış. Dür-ü Şehvar'ın saçlarını okşamak isterken başına batırılmış olan iğneyi fark eden genç hünkâr bu iğneyi çıkarmış ve bir anda Dür-ü Şehvar her şeyi hatırlamış. Gerçekler ortaya çıkıp kavuşan sevgililer evlenmiş ve bir ömür mutlu yaşamışlar.

Yılan Oğlan

Her şeye sahip olan ama evlatları olmayan bir karı koca varmış. Bir gün adam Allah'a dua etmiş ve "Bir oğlum olsun da yılan olsun." demiş. Allah bu duayı kabul etmiş ve çiftin yılan şeklinde bir oğulları olmuş. Bu oğlan evlenme çağına gelmiş ama kiminle evlendiyse onu sokup öldürmüş. Bir gün öksüz ve yetin olan bir kızı yılan oğlana gelin diye almışlar. Kız akıbetinden çok korkarak ağlarken yanına bir derviş gelmiş ve kıza yılan oğlandan nasıl korunacağını anlatmış. Dervişin söylediklerini yapan kız yılan oğlanın yakışıklı bir erkeğe dönüşmesine vesile olmuş.

İki Kardaşlık ile Tepegöz

Para kazanmak için gurbete çıkan iki yakın arkadaş yolda fırtınaya yakalanıp bir mağaraya sığınmış. Sığındıkları mağara Tepegöz'ün mağarasıymış. Mağaraya girip insan kokusu alan Tepegöz mağaranın kapısını kapatıp uykuya dalmış. Ocaktan aldıkları ateşle Tepegöz'ün tek gözünü kör eden arkadaşlardan birini Tepegöz yemiş. Diğer arkadaş koyun postuna bürünerek mağaradan çıkmayı başarmış ve Tepegöz'ün sürüsünü alarak köyüne zengin bir adam olarak dönmüş.

Dört Arkadaş ile Tepegöz

Çok fakir bir anne oğul varmış. Bir gün bir derviş gelmiş ve bu oğlana uzak memleketlerden birinde dünyalar güzeli bir kral kızı olduğunu, bu kızın Tepegöz tarafından bir kuleye hapsedildiğini ve oraya kimselerin gidemediğini anlatmış. Dervişin anlattığı kral kızına âşık olan oğlan onu kurtarmak için yola çıkmak istemiş. Derviş ona bir ok ve yay vermiş ve oku sadece bir defa kullanma hakkı olduğunu eğer başarılı olmazsa okun geri dönüp kendisini vuracağını söylemiş.

Oku ve yayı yanına alıp yollara düşen oğlan yol boyunca sırasıyla en uzakları bile görebilen Parlak Göz, tüm sesleri duyan Uzak Kulak, tüm mesafeleri kısa sürede aşan Yel Ayak isimli kişilerle karşılaşmış ve yoluna bu onlarla devam etmiş. Bu dört arkadaş önce kralın yanına gitmişler ve kızını kurtarmak istediklerini söylemişler. Kral

onlara verdiği atlarla tekrar yola çıkmışlar. Tepegöz'ün kral kızını hapsediği kuleye gelmişler. Uzak Kulak kızın kuleden çıkış yolunu duymuş, Yel Ayak Uzak Kulak'ın duyduklarını uygulamış ve kulenin kapısı açılmış. Olan biteni görüp dışarı çıkan Tepegöz'ü oğlan ok ve yayı ile tek seferde alt etmiş. Kral kızının kurtuluşunda ayrı ayrı payı olan arkadaşlar Tepegöz'ün hazinesini paylaşırken fakir oğlan ise kral kızıyla evlenip bir ömür mutlu olmuş.

Sevgiyle Akan Göz Yaşları

Uzak ülkelerden birinde bir padişah ve onun güzel bir kızı varmış. Bu kız fakir bir çobana aşık olmuş. Çoban padişahın kızını istemiş ama padişah vermemiş. Çünkü kötü niyetli şehzade padişahı kızını fakir çobanla evlendirirse ülkesini elinden alacağına dair tehdit etmiş. Kötü şehzade ile padişah kızı evlenmişler ve çoban da üzüntüyle o ülkeyi terk etmiş. Bir ormana yerleşip odunculuk yapan çoban, bir gün ormanda ağaç keserken bir ağaç dile gelmiş ve çobana onu kesmemesi için yalvarmış. Çoban bu konuşan ağaçla dertleşirken üzüntüyle ağlamaya başlamış ve gözyaşı ağacın toprağına düşünce ağaç bir anda yakışıklı bir prens dönüşmüş. Bu yakışıklı prensi de ağaca dönüştüren kişi amcasının oğlu olan ve tehditle padişahın kızıyla evlenen kötü şehzadeymiş. İyi prens, kötü amcaoğlunu cezalandırmış, fakir çobanla padişah kızı kavuşturup evlendirmiş ve bir ömür mutlu olmuşlar.

Ejderhayı Öldüren Yiğit

Besmelesiz dışarı çıkan bir adamı cinler yerin yedi kat dibine götürmüş. Burada ulu bir ağaç ve o ağacın altında uyuyan bir zat varmış. Ağacın altında uyuyan adamı bir ejderha tam yiyecekken besmelesiz dışarı çıktığı için oraya indirilen adam ejderhayı öldürmüş. Bu ejderha meğer orada yaşayan peri kızlarından her gün birini yermiş. Bu şekilde peri kızları da kurtulmuş. Adama ödöl olarak oranın padişahı ne istediğini sormuş ve adam kendi yurduna geri dönmek istediğini söylemiş. Padişah adamı bir kuşla beraber kendi ülkesine göndermiş ve adam kurtulmuş.

Demir Kurt

Bir adamın iki çocuğı varmış ve bu çocukları bulduğı tüm insanları, hayvanları yiyen Demir Kurt'tan korumak için evin bir yerine saklamış. Demir Kurt bu adamı yemiş ama evde bulduğı biri erkek biri kız iki çocuğı dokunmamış. Demir Kurt uyuduğunda üç gün üç gece uyurmuş. Uyuduğı bir gün eve bir kartal gelmiş ve

çocukları kurtarmak istemiş ama nefesi çok güçlü olan Demir Kurt kartalı yanına çekmiş, parçalamış ve çocukları da bir daha ihanet etmemeleri şartıyla affetmiş.

Başka bir gün çocukların yanına bir dana gelmiş. Dana, çocuklara yanlarına bir tarak, sabun, su kabağı, kazma ve kürek alıp gelmelerini söylemiş. Dana çocukları alıp kaçarken Demir Kurt bunları takip etmeye başlamış. Çocuklar dananın talimatıyla önce sabunu atmışlar bir anda her yer kaygan araziye dönüşmüş. Sonra tarağı atmışlar her taraf dikenli, sık bir orman olmuş. Demir Kurt buralardan da geçmiş takibe devam etmiş. Çocuklar bu defa su kabağını atmışlar ve bulundukları yer coşkun bir nehre dönüşmüş. Demir Kurt bu nehirden geçememiş. Dana çocuklara onu kesmelerini, etini yiyip kemiklerini de çadırın eşğine gömmelerini söylemiş. Kemiklerden, isimleri Aslan ve Kaplan olan iki köpek çıkacağını, bu köpeklerle avlanıp geçinmelerini tembih etmiş. Dananın tüm dediklerini yapan çocuklar kurtulmuşlar ve iki köpeklerle birlikte mutlu şekilde yaşamlarını sürdürmüşler. Bir gün Demir Kurt nehrin karşısından görünmüş. Çocuklardan kız olanı kandırmış ve nehirden karşıya geçmiş. Kıza koca olmuş. Erkek kardeş geldiğinde kızın yaka iğnesi olup saklanmış ve bu şekilde günler geçmiş. Bir gün Demir Kurt kıza, kardeşini öldürürlerse daha rahat olacaklarını söylemiş ve kızı kandırmış. Kız kardeş hileyle erkek kardeşini birkaç defa devlerin olduğu bir yere göndermiş ama çocuk devleri öldürüp oralardan kurtulmuş. Eve geldiğinde kız kardeşini Demir Kurtla sohbet eder vaziyette gören erkek kardeş Demir Kurdu öldürmüş kardeşini de orada yalnız bırakıp gitmiş.

Yolda giderken bir memlekette devin her gün bir insan yediğini o gün de padişahın kızını yiyeceğini öğrenmiş ve devı öldürüp kıızı kurtarmış. Padişah kıızını bu oğlanla evlendirmiş.

Erkek kardeş aylar sonra kıız kardeşini özleyip yanına almış ama kıız hala akıllanmamış. Demir Kurt'un vaktiyle ona verdiği büyüü iki kemiğı kardeşinin yatağıının altına koyan kıız kardeş kardeşinin ölümüne sebep olmuş. Kardeşı ölünce Demir Kurt canlanmış. Oğlanı mezara gömmüşler ama oğlan canlanıp mezardan çıkmış. Eve dönüp kıız kardeşıyle sohbet eden Demir Kurt'u ve kıız kardeşini öldürüp karısıyla mutlu bir hayat sürmüş.

Emanet Kızın Başına Gelenler

Bir memlekette padişahın bir oğlu bir kızı varmış. Padişah oğlunu ve karısını alıp hacca gitmiş; kızını ise oradaki İnan Hoca'ya emanet etmiş. İnan Hoca kızı görünce âşık olmuş ve ona sahip olmak istemiş. Kızı kendisi kandıramayınca cadı karısının yardımıyla kandırmaya çalışmış. Kız bir şekilde İnan Hoca'nın elinden kurtulmuş ve kaçmış. İnan Hoca bunun üzerine kızın hacdaki babasına bir mektup yazmış ve kızının kötü yola düştüğü iftirasını atmış. Baba oğlunu kızı öldürmesi için geri yollamış. Kız erkek kardeşi gelince ona olan biten her şeyi anlatmış, İnan Hoca'nın ona iftira attığını söylemiş. Erkek kardeş kızı alıp dağın başına götürmüş. Yalandan bir tavşan vurup kızın gömleğine sürmüş ve bu gömleği de babasına götürmüş.

Dağın başındaki bir çeşme başında bekleyen kız atlı bir kervan görmüş. O atlılardan biri kıza göz koymuş ama kız onu kandırıp atını da alıp kaçmış. Yolda giderken bir çobana rastlamış. Çoban ona yemek vermiş. Çoban kızı beğenmiş ve evlenmek istemiş, bu sefer kız tamam demiş ve çobanla evlenmişler. İki çocukları olmuş.

Yıllar geçmiş kız, anne babasını görmek istemiş. Kocasından izin almış. Kocası da yanına güvendiği yardımcısını verip karısını anne babasının yanına yollamış. Yolda kocasının yardımcısı kadına göz koymuş. Tehditle ona sahip olmak istemiş. İki çocuğunu öldürmüş ama kadın razı olmayıp kaçmış.

Kaçarken bir çobana rastlamış. O çobanla kıyafetlerini değiştirip erkek kılığına girmiş. Bir adama çobanlık yapmaya başlamış. Meğer o çobanlık yaptığı adam kızın babasıymış ama kızını tanımamış. Bir akşam babasının evinde oradaki insanlar toplanmış, sohbet edip masallar anlatıyorlarmış. Oraya İnan Hoca da gelmiş. Çobandan da hikâye anlatmasını istemişler. O da tüm kapıları kilitleme şartıyla başından geçenleri bir bir anlatmış. Babası kızını tanımış, İnan hocayı cezalandırmış. Kız da kocasına kavuşmuş ve bir ömür mutlu yaşamışlar.

Fakir Oğlan

Ülkenin birinde padişahın kızına âşık olmuş fakir bir oğlan varmış. Sevddiği kızı alamayan oğlan, ülkesini terk etmiş ve kör bir adama çobanlık yapmaya başlamış.

Adam, çocuğa her gün davulcunun kızına, zurnacının dağına ve kocakarının dağına gitmemesi için uyarıda bulunurmuş.

Çocuk merak etmiş bir gün ve önce davulcunun yanına gitmiş. Onu kandırıp öldürmüş ve koyunlarını da almış eve dönmüş. Ertesi gün zurnacının dağına gitmiş, onu da kandırarak öldürmüş ve koyunlarını da çalmış eve dönmüş. Başka bir gün kocakarının dağına gitmiş. Kocakarı oğlandan başını kaşımamasını istemiş. Oğlan yere oturmayacağını söyleyince kocakarı, yanındaki ağaca eğil demiş ağaç eğilmiş ve üzerine oturmuşlar. Kocakarının elindeki bıçağı gören oğlan onu öldüreceğini anlayınca kadının saçlarını ağaca bağlamış. Ağaçta mahsur kalan kadın oğlana yalvarmış. Oğlan da yanında kalan ihtiyarı kör eden kocakarıyı ancak ihtiyarın gözlerini açarsa bırakacağını söylemiş. Kocakarının dediklerini yapan oğlan ihtiyarın gözlerini açmış. Gözleri açılan ihtiyar, çocuğu kilitli olan sihirli bir odaya sokmuş. Bu odada biri altından biri gümüşten diğeri ise baldan üç tane ırmak varmış. Çocuk altından ırmaktan geçmiş ve her yeri altın olmuş. Çocuk eski kıyafetler giyerek terk ettiği ülkesine geri dönmüş. Orada padişahın düzenlediğı yarışmayı kazanıp padişah kızıyla evlenmeye hak kazanmış. Sevdığıyle kavuşan oğlan bir ömür mutlu yaşamış.

Hizmetçi Güzeli

Bir adamın bir kızı varmış. Kızın annesi ölürken yüzüğünü kocasına vermiş ve ona bu yüzüğün olduğu kızla evlenmesini söylemiş. Yüzük kimsenin parmağına olmamış sadece adamın kendi kızının parmağına olmuş. Kız babasıyla evlenmeyi kabul etmemiş ve kaçmış. Bir kocakarının evine sığınmış. Orada kötü kıyafetlerle hizmetçilik yapmış. Kocakarının evlenemeyen bir oğlu varmış.

Kızın babası bir katil tarafından öldürülmüş ve kızın da artık kaçmasına gerek kalmamış ama kocakarının evinde hizmetçilik yapmaya da devam etmiş. Bir gün kocakarı ve oğlu bir düğüne gitmişler. Kız da onlar gidince güzel elbiseler giyinip aynı düğüne gitmiş. Orada kocakarının oğlu bu kızı görüp âşık olmuş. Kızın parmağındaki yüzüğü de aklına yazmış. Kız kocakarı ve oğlu eve gelmeden tekrar eski elbiselerini giymiş ve kendini gizlemiş.

Bir gün oğlan gurbete çıkmaya karar vermiş ve annesinden yolluk istemiş. Yolluk olarak yapılacak ekmekleri kız yapmış ve hamuruna kendi yüzüğünü koymuş. Oğlan ekmekleri yerken yüzüğü bulmuş ve tanımış. Âşık olduğu kızın onların evindeki

kız olduğunu anlamış. Eve geri dönmüş. Hizmetçi kızın kıyafetlerini çıkarmasını istemiş ve bakmış ki kız aslında çok güzelmiş ve düğünde âşık olduğu kızmış. Hizmetçi kız ve oğlan evlenmiş ve mutlu olmuşlar.

Huri Kızı

Yaşlı bir ninenin yaramaz bir torunu varmış. Ne zaman ninesinin yanına gelse onun testisini kırarmış. Bir gün yine kırmış ve ninesi ona “Huri kızına âşık olasin.” diye dua etmiş. Oğlan büyümüş ve rüyasında gördüğü huri kızına âşık olmuş. Kızın aşkından hastalanmış. Anne babası hocaya ne yapacaklarını sormuşlar ve hoca onlara kırk deveye yağ ile bal yükleyip kocaman bir kayanın olduğu bir yere gitmelerini, o kayayı sallayıp altından çıkan Arap’ın dediklerini yapmalarını söylemiş.

Hocanın dediklerini yapmışlar ve Arap’ı bulmuşlar. Arap onlara bir elma ağacından tek elma koparmasını ve yola yalnız devam etmesini söylemiş. Oğlan elma ağacını bulmuş ama tek değil üç elma koparmış. Derenin kenarında elmalardan birini bölmüş ve içinden çıplak huri kızı çıkmış. Kız utanmış suya atlayıp kaybolmuş. İkinci elmayı bölmüş yine aynısı olmuş. Üçüncü elmayı böldüğünde ise oğlan akıllı davranmış ve huri kızı kaçmasın diye onu yakalamış. Elmadan çıkan huri kızı oğlana onun nasibi olduğunu söylemiş. Oğlan bu huri kızına düğün yapmak için oradan ayrılmış, kızı da oradaki bir kavak ağacına çıkarmış, beklemesini söylemiş.

Huri kızı kavakta beklerken çirkin bir Arap kızı gelmiş. Huri kızını kıskanmış ve hileyle kandırıp kuşa çevirmiş ve kızın yerine geçmiş. Oğlan geldiğinde güzel huri kızının kara bir Arap kızına dönüştüğünü görmüş ama kız ona da yalan söyleyip oğlanı inandırmış. Kuşa dönen huri kızı ise oğlanın yanından hiç ayrılmamış. Arap kızı ile oğlan düğün yapmışlar. Kız hamile kalmış ve sürekli yanlarında olan kuşu kesip yemek istemiş. Oğlan mecbur karısının isteğini yapmış, kuşu kesmiş ve kuşun kanı yere akınca oradan bir kavak ağacı çıkmış. Arap kızı bu defa kavak ağacını kıskanmış ve kesmesini istemiş. Oğlan ağacı kesmiş, yakmış ve ağacın kalan kıymıklarını yaşlı bir kadın toplayıp evine götürmüştü. Yaşlı nine evden ayrıldığında kıymıktan huri kıza dönüşen kız her gün yaşlı kadının evini temizlemeye başlamış. Yaşlı kadın durumu anlamak için bir gün yine evden çıkmış ama bu sefer gizlenmiş. Kıymıkların huri kızına dönüştüğünü görmüş. Kızın yanına gidip her şeyi öğrenmiş.

Ülkenin padişahı bir gün masal yarışması yapmış. Huri kızı da kılık değiştirip yarışmaya katılmış. Masal olarak da başından geçenleri anlatmış. Orada olan oğlan ve Arap kızı da durumu anlamışlar. Oğlan huri kızına kavuşmuş onunla evlenip mutlu olmuş. Arap kızını da cezalandırmışlar.

Mahmut ile Ejderha

Bir kocakarı ile oğlu Mahmut varmış. Mahmut para kazanmak için gurbete çıkmış. Yolda giderken bir köye rastlamış ve su içmek için bir ninenin yanına varmış. Nine ona suyun başını bir ejderhanın tuttuğunu, ancak bir insan kurban verirse onlara su verdiğini anlatmış.

O gün padişahın kızını kurban vereceklermiş. Padişah da çok çaresizmiş. Mahmut padişaha gitmiş ve ondan kılıç istemiş. Ejderhayı öldüreceğini söylemiş. Padişah Mahmut'u beğenmemiş ama mecbur dediklerini yapmış. Mahmut ejderhanın yanına gitmiş kılıcını sallamış ama ejderhayı ancak kör edebilmiş. Mahmut oradaki kavak ağacına çıkıp saklanmış. Ejderha kör olduğu için onu tanımamış. Ejderhayı onu kör eden Mahmut için tabut yapmak maksadıyla padişahın gönderdiğini söyleyerek kandırmış. Ejderha ona inanmış ve birlikte tabut yapmışlar. Mahmut yine hileyle ejderhayı tabuta koyup her yerini çivilemiş. Hem kızını kurtaran hem de ejderhayı yakalayan Mahmut'a padişah kızını vermiş ve evlenip mutlu olmuşlar.

Padişah

Padişah oğluna şehrin tüm ışıklarını kapatmasını söylemiş ama tek evin ışıkları açık kalmış. O evde üç kız kardeş varmış. Kızlar padişahın oğluyla evlenebilmek için türlü türlü şeyler söylemişler ama şehzade üçüncü kızla evlenmiş. Çünkü bu kız şehzadeye iki çocuk doğurmayı, bu çocukların altın sıрма saçlı olacağını vadetmiş.

Kadın hamile kalmış ve bir kız bir erkek çocukları olmuş. Erkek çocuk da sıрма saçlıymış. Ama kıskanç kardeşleri çocukları alıp onların yerine köpek yavruları koymuşlar. Gelininin iki köpek doğurduğunu duyan padişah onu kuyuya kapatmış. Cadı karısı da kaçırdığı çocukları dereye atmış. Derede çamaşır yıkayan bir kadın çocukları bulmuş, onlara bakmış. Yıllar sonra bu kadın rüyasında bir geyik görmüş. Bu geyik çocukları emzirip kadına da süt vermiş. Kadın korkmuş ve çocukları aldığı yere geri bırakmış.

Çocuklar büyümüşler ve yalnız başlarına hayatlarına devam etmişler. Cadı karısı abisinin at yarışına gittiği bir gün kızın yanına gelmiş ve onu kandırmış. Bir yerde açılıp kapanan bir kaya olduğunu ve o kayadan huri kızı çıktığını, o huri kızını abisi alıp getirirse kızı arkadaş olacağını söylemiş kızı. Kız abisinden bu huri kızını getirmesini istemiş. Oğlan, kızı almak için o kayaya gitmiş. O esnada oğlanın atı dile gelmiş ve kuvvetle onu zengilemesini söylemiş. Huri kızını kurtaran oğlan onu evine, kardeşinin yanına getirmiş.

Cadı karısı yine gelmiş bu sefer huri kızı onu öldürmüş. Bir gün padişahın evinde mevlit yemeği verilmiş. Orada oğlan padişahı kendi evine yemeğe davet etmiş. Padişah yemek teklifini kabul etmiş. Yemekte herkesten masal anlatmasını istemişler. Huri kızı da masal anlatmış ama o esnada tüm kapıları kilitlemiş. Oğlanla kardeşinin başından geçenleri masal gibi anlatmış. O esnada orada olan teyzeler kaçmak istemiş ama kaçamamışlar. Tüm gerçekler ortaya çıkmış. Kuyuya kapatılan gelin çıkarılmış. Oğlan ile huri kızının da düğünü yapılmış.

Beyoğlu ile İki Kardeş

Karısı ölünce iki çocuğuyla yalnız kalan adam yeniden evlenmiş ve bu karısından da bir oğlu olmuş. Bir gün karısı adama kendi göğsünü pişirip yemek yapmış. Adam bu yemeği çok lezzetli bulmuş ve madem insan eti bu kadar güzel o zaman biz iki çocuğu kesip yiyelim demiş. Adamların konuşmasını duyan bir karga onların kötü niyetlerini çocuklara anlatmış.

Karga çocuklara kaçarken yanlarına bir tarak ile sabun almasını söylemiş. Çocuklar karganın dediğini yapmış. Kaçarken önce tarağı atmışlar her yer dikenlik olmuş; sonra sabunu atmışlar her yer köpüklü dereye dönüşmüş. Oğlan ve kardeşi üvey annelerinden ve babalarından kurtulmuşlar. Giderken erkek kardeş bir keçi izinden su içip keçiye dönüşmüş. Ablası da çeşme başındaki selvi ağacına sığınmış.

Beyin oğlu çeşmede atını sulamak istemiş ama at bir türlü su içmemiş. Bey oğlu ağaçta kızı görmüş, evli olduğu halde bu kızı âşık olmuş. Kızı bir türlü ağaçtan indirememişler. Bir cadı karısı gelmiş ve yalanla kızı ağaçtan indirmiş. Bey oğlu bu kızla evlenmiş ama ilk karısı çok kıskanmış. Kız hamile kalmış ve bey oğlunun ilk karısıyla beraber bir gün göl kenarına çamaşır yıkamaya gitmiş. Bey oğlunun ilk karısı kıskandığı ikinci kadını göle atmış ve büyük bir balık kadını yutmuş. Bey oğlu karısının hasretiyle hastalanmış.

Gelin, balığın karnında oğlunu doğurmuş. Balığın karnında konuşan kadını bir gün bir köylü duymuş. Balığı yakalayıp karnından kadını ve çocuğunu çıkarmışlar. Gelin olan biteni kocasına anlatmış. Bey oğlu ilk karısını cezalandırmış ve ikinci karısı ve oğluyla mutlu mesut yaşamış.

Büyülü Geyik II

Karısı ölen bir adam iki çocuğu ile yalnız kalınca yeniden evlenmiş. Yeni karısı adamın çocuklarını istememiş ve öldürmek istemiş. Yaşlı bir kadın bu çocuklara üvey annelerinin niyetini anlatmış ve yanlarına biri ince biri kalın iki tarak verip kaçmalarını sağlamış.

Üvey anneleri peşlerinden gelince önce kalın tarağı atmışlar her yer orman olmuş sonra ince tarağı atmışlar bu sefer de her taraf sık dikenlik olmuş.

İki kardeş ormanda giderken erkek kardeş geyik izinden su içip geyiğe dönüşmüş, kız da bir ağaca gizlenmiş. Ağacın altındaki çeşmeye yaşlı bir nine gelmiş, kızı görmüş. Kız ona her şeyi anlatmış. Bu nine kıza kedi derisi vermiş ve kedi kılığında köylere gitmesini söylemiş. Kedi derisine bürünen kız, anne oğul beraber yaşayan bir eve gitmiş. Anne ile oğlu evden gidince kedi derisinden çıkıp evin tüm işlerini yapmış. Bir gün oğlan ile annesi düğüne gitmiş, kız da üzerini değiştirip aynı düğüne gitmiş. O düğünde kızı gören oğlan ona âşık olmuş. Kızı bulmak için yollara düşmüş. Yolda acıkıp ekme yemek istemiş. Kız, ekmeğin içine kendi yüzüğünü saklamış. Oğlan ekmekteki yüzüğü görünce eve geri dönmüş. Saklanmış ve kedinin evde kimse olmayınca âşık olduğu kıza dönüştüğünü görmüş. Kız olanı biteni tek tek anlatmış ve oğlanla kız evlenmişler.

Oğlan Olan Kız

Bir padişahın sekiz tane kız olur ama bir türlü oğlu olmazmış. Karısı, en son çocuğuna hamile kalınca padişah ona eğer yine kız olursa ikisini de öldüreceğini söylemiş. Kadın yine kız doğurmuş ve korkudan kocasına çocuğun erkek olduğunu söylemiş.

Yıllar geçmiş ve padişah oğluna sünnet düğünü yapmak istemiş. Kadın telaşlanmış. Oğlan kılığındaki kızına her şeyi anlatmış ve çocuk ahırdaki atlardan birini alıp kaçmış. Çocuğun atı dile gelmiş ve ona kıllarından üç tel koparmasını ve saklamasını söylemiş. Bu at bir günde altı aylık yol gidermiş.

At çocuğu uzak bir yerde bir kulübeye bırakmış ve gitmiş. Giderken de kolları kaybetmemesini söylemiş. Çocuk bu memlekette ıraklık yaparak yaşamaya başlamış. Bir gün o memleketin padişahını dev yiyecekken çocuk atın kollarını sürüp atını çağırması ve atı ona kılıç vermiş. O kılıçla dev öldüren çocuk padişahı kurtarıp kaçmış. Padişah kendisini kurtaran çocuğu aratıp bulmuş. Erkek kılığındaki çocuğa kendi kızlarından birini vermek istemiş. Ama padişahın kızı cinler padişahının oğlunu severmiş. Bu çocukla evlenmek istemediği için hileyle onu ortadan kaldırmak istemiş ve çocuğu devlerin mağarasına yollayıp sabır taşıını almasını istemiş. Devler uyanmış ama oğlana yetişememişler ve sinirle çocuğun arkasından “Kızsan uşak, uşaksan kız ol.” diye beddua etmişler.

Atıyla devler mağarasından çıkan çocuk bir bakmış ki artık kız değil erkekmiş. Artık erkek olan çocuk babasının sarayına gitmiş, annesine başından geçenleri anlatmış. Babası oğlunu kabul etmiş. Padişahın küçük kızını oğluna almış ve düğün yapmışlar.

Helvacı Güzeli

Bir ağa hacca gitmeye karar vermiş ve kızını da köydeki bir adama emanet etmiş. Bu adam ağanın kızına göz koymuş, ona sahip olmaya çalışmış ama kız kabul etmeyip kaçmış. Bunun üzerine adam bir mektupla kızın babasına kızının hamile olduğunu yazmış. Kızın babası da hizmetçisine kızını dağa götürüp kesmesini söylemiş ama hizmetçi kıza kıyamamış. Kız oradaki bir ağaca çıkıp saklanmış. O ağacın altındaki çeşmeye bir atlı gelmiş. Atlı ağaçta kıza görmüş, aşağı inmeye ikna etmiş ve evine götürmüş. Oğlanın annesi kıza çok beğenmiş ve oğluyla evlendirmiş. Bu oğlanın bir kahyası varmış. Bu kâhya da kıza göz koymuş. Kız bir gün anne babasını görmek için çocuklarını da alıp yola çıkmış. Kocas kâhyayı da yanlarına vermiş. Kâhya yolda kıza sahip olmak istemiş. Çocuklarını suya atıp öldürmüş. Kız kaçmış bir dağın başına gelmiş. Dağın başında helvacılık yapan bir yaşlı adamın yanında erkek kılığında çalışmaya başlamış.

Helvacı güzeli yaptığı helvalarla meşhur olmuş. Herkes onun yanına helva yemeğe gelirmiş. Bir gün kızın babası, hizmetçisi, kocası, kocasının kahyası da helva yemek için gelmişler. Helvacı güzeli tüm kapıları kilitleyip başından geçenleri bir bir anlatmış. Her şey ortaya çıkınca kız herkesi affetmiş, babasıyla barışmış. Kocasıyla gidip bir ömür mesut olmuş.

Ağlayınca Gözlerinden İnci Mercan Saçan Gülünce Yüzünde Güller Açan Kız

Padişahın oğlu bir gece rüyasında ağlayınca gözünden inciler dökülen; gülünce yüzünde güller açan bir kız görüp ona âşık olmuş. Rüyasını annesine anlatmış annesi o kızı bulmuş ve oğluyla evlendirmek için kızın evine gitmiş. Kızı vermişler. Bir gün kıskanç cadı karısı kızın evine gelmiş ve kendini padişahın çalışanı gibi gösterip kızı almış. Yolda hileyle kızın gözünden birini ve yanağındaki gülleri almış. Kendi kızını padişahın adamlarının geleceği yere bırakıp gerçek kızı kayalıklara atmış.

Padişahın adamları cadı karısının kızını gelin sanıp almışlar saraya götürmüşler. Padişahın oğlu kızı görünce rüyasında gördüğü kız olmadığını anlamış ama yine de onunla evlenmiş.

Bu sırada yüzünde güller açan, gözünden inciler dökülen kızı da bir ihtiyar bulmuş. Kız ağlarken gözünden dökülen incileri satıp zengin olmuş.

Oğluyla ava çıkan padişah ormanda yerde yatan güzel bir kız görmüş. Bu kız oğlunun rüyasına giren kızmış. Kızın kolundaki sihirli bileziği alan cadı karısı yüzünden kız ölmüş. Ölen kızı gömmüşler, etrafında dolaşan çocuğu da alıp saraya götürmüşler. Bu çocuk ne yaptılarsa susmamış. Çocuk saraydaki dolabın içinde duran bileziği almış, annesinin olduğunu söylemiş. Bileziği alıp ölen annesinin koluna takmışlar ve kadın bir anda canlanmış. Canlanınca her şeyi padişahın oğluna anlatmış. Padişah oğlu eski karısı ve onun annesini cezalandırmış, rüyasına giren kızla evlenip mutlu olmuş.

Gençlikte mi Gocalıkta mı?

Oldukça fakir bir adam bir memlekete gitmiş. Orada kuş uçururlarmış ve kuş kimin başına konarsa onu padişah yaparlarmış. Kuş bu fakir adamın başına konmuş ve adam oraya padişah olmuş. İlk olarak da bir kanun çıkarmış ki cenazeler artık bacadan çıkacak diye. İnsanlar çok zorlanmışlar ve adam bu sefer cenazelerin bacadan değil pencereden çıkarılmasını söylemiş.

Bir de çok zengin bir adam varmış. Bu adama sana bir bela gelecek gençlikte mi gelsin yoksa kocalıkta mı diye sormuşlar. Adam gençlikte gelsin diye cevap vermiş. Adamın bir gün tüm inekleri ölmüş, sel vurmuş ve her şeyini kaybetmiş. O zengin adam mecbur karısını ve iki çocuğunu alıp bir ağanın yanında çalışmaya başlamış. Ağa

adamin karısına göz koymuş, bunun üzerine adam iki çocuğunu alıp orayı terk etmiş. Bir derenin kenarına gelince çocuklarından birini kurt kapmış diğerini de dereden değirmenci kurtarmış.

Bu adamı gittiği yerde kuş uçurup padişah yapmışlar. Çocuklarını bulabilmek için tüm halkı bir araya toplamış, başından geçenleri anlatmış. Meğer çocukları da oradaymış. Her şeyi anlatmışlar ve kavuşmuşlar.

Kaf Dağının Ardındaki Altın Bülbül

Ülkenin birinde çok sevilen bir kral varmış. Bu kral kendi adına oldukça heybetli bir cami yaptırmış. Camiye hayırlı olsuna gelen kişilerden biri krala caminin tek eksiğinin Kaf Dağı'nın ardındaki bülbül olduğunu söylemiş. Kralın üç oğlu varmış. Babalarının isteğini yerine getirmek için yola çıkmışlar. Bir süre gittikten sonra yol üçe ayrılmış. Üç kardeş farklı yollardan gitmişler.

Büyük kardeş bir kasabaya gitmiş, orada tüm parası bitince hamamda tellak olarak çalışmaya başlamış, ortanca kardeş de gittiği yerde her şeyini kaybedip bir berberin yanında çırak olmuş. En küçük kardeş ise giderken bir ihtiyara rastlamış. İhtiyar ona yolunun üzerinde suları bulanık bir nehir göreceğini, o nehirden güzel sözlerle yol istemesi gerektiğini; sonra sık bir ormana gideceğini, o ormandaki ağaçlara, hayvanlara iyi sözler söylerse kolaylıkla oradan geçebileceğini söylemiş. Çocuk ihtiyarın dediklerini yapıp Kaf Dağı'na ulaşmış. Dağın eteklerinde bir evde üç kız kardeş yaşarmış. O evde misafir olmuş. Meğer o ev yedi başlı devin eviymiş. Üç kız kardeş padişahın oğluna yedi başlı deve onu kurban vermezlerse kendilerini öldüreceğini söylemişler.

Oğlan yedi başlı devin en büyük başını kılıçla kesip kızları bu devden kurtarmış. Kızları dönüşte alacağını söyleyip altın bülbülü almaya gitmiş. O esnada tekrar ihtiyar ortaya çıkmış ve oğlana iki saç teli vermiş. Oğlan bu saç tellerini birbirine sürtünce sarayın demir kapıları açılmış. Oğlan devlerin sarayından altın bülbülü almayı başarmış. Dönerken kurtardığı kızları dalmış ve yola koyulmuşlar. Yine o bulanık nehirden ve sık ormandan geçmişler. Kızlarla ve altın bülbülle birlikte ağabeylerinin yanına giden küçük kardeş bu sefer kardeşlerinin kıskançlığı ile karşı karşıya kalmış. Bir kuyunun başında küçük kardeşlerini kandırıp kuyuya atmışlar ve en küçük kızı da padişah babalarına bir şey anlatmaması için tehdit etmişler.

Padişah oğullarının başarısıyla gururlanmış ve onları büyük ve ortanca kızlarla evlendirmiş. O sırada küçük kardeşi kuyudan bir köylü kurtarmış. Kılık değiştirip babasının yanına gitmiş. Padişah altın bülbülü camiye yerleştirmiş ama bülbül bir türlü ötmemiş. Bunun üzerine küçük kız kardeş olanı biteni, ağabeylerin ihanetini padişaha anlatmış. Kral büyük çocuklarını evlatlıktan reddetmiş; küçük oğlu ile küçük kızı ise evlendirmiş.

Sihirli Elma

Bir ülkede güzel bir prenses ve bu prensese aşık üç erkek kardeş varmış. Padişah kızıyla evlenmek isteyen bu kardeşlerden özel icatlar getirmesini, en çok kimin getirdiğini beğenirse ona kızını vereceğini söylemiş.

Üç kardeş farklı yerlere gitmişler. Büyük kardeş gittiğı yerden her şeyi görmesine vesile olacağı bir ayna almış. Ortanca kardeş istediğı yere hızlıca ulaşabileceğı bir halı almış. Küçük kardeş de yendiğinde her türlü hastalığı tedavi eden bir elma almış.

Kral tek tek hepsinin getirdiklerine bakıyor ama kızını en küçük kardeşe vermiş. Çünkü hasta olan kızının hayatı onun getirdiğı elma sayesinde kurtulmuş.

Cirdik

Cirdik adında zayıf, beceriksiz bir oğlan varmış. Bu oğlandan bıkan anası ondan kurtulmak için onu devlerin değirmenine göndermiş. Zayıf ve ufak olan Cirdik kurnazmış ve hileyle devlerin elinden canını kurtarmış hatta devleri kendisinden korkutmayı başarmış. Öyle ki bu Cirdik devleri bile bıktırmış, onu göndermek istemişler ama gitmemiş. Devler Cirdik'ten kurtulmak için ona bir çuval altın vermişler ve Cirdik altınları devin sırtına yükletip yola koyulmuş. Yolda yine hileyle dev kandırmış, kendisini güçlü biri gibi göstermiş ve dev evine kadar altınları ve Cirdik'i getirmiş. Dev geri dönerken tilkiye rastlamış. Tilki deve, Cirdik'in aslında korkağın biri olduğunu anlatınca dev geri dönüp altınlarını almak istemiş. Ama Cirdik yine kurnazlık yapmış ve hem tilkiden hem devden kurtulmuş.

EK-3: MASALLARLA İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR

Trabzon Masallarıyla İlgili Yayınlanmış Kitaplar

1. Haydar Gedikoğlu, Trabzon Efsaneleri ve Halk Hikayeleri, Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Trabzon, 1998
2. Dr. Mustafa Duman, Trabzon Halk Kültürü, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2011
3. Atilla Alp Bölükbaşı, M. Hakan Alşan, Zehra Topal, Lokman Yıldız, Akçaabat'ın Epik Tarihi, Destanlar, Söylenceler, Efsaneler, Kurtuba Kitap, İstanbul, 2014
4. Esin Üçüncüoğlu, Anlat Trabzon, Arkeopera Yayınları, İstanbul, 2017
5. Ali Çelik, Cengiz Gökşen, Trabzon'da Anlatılan Masallar, Akademisyen Kitabevi, Ankara, 2022

Trabzon Masallarıyla İlgili Yapılmış Yüksek Lisans Tezleri

1. Yılmaz Akgün, 2000, Van, Trabzon Masalları, Yüksek Lisans Tezi
2. Berk Yılmaz, Trabzon İli Maçka İlçesinin Sözlü ve Maddi Kültür Kadrolarının Derlenmesi, Tasnifi ve Halkbilimsel Açından İncelenmesi, Trabzon, 2014, YL Tezi

Masalarla İlgili Doktora Tezleri

1. Saim Sakaoğlu, Gümüşhane Masalları (Metin Toplama ve Tahlil) Atatürk Üniversitesi, 1971, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Kaplan.
2. Bilge Seyidoğlu, Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar, Atatürk Üniversitesi, 1972, Danışman: Mehmet Kaplan.
3. Umay Günay, Elâzığ Masalları (İnceleme-Metin), Atatürk Üniversitesi, 1974, Danışman: Mehmet Kaplan.
4. Ahmet Ali Arslan, Kuzey Doğu (Kars) Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatında Masallar, Atatürk Üniversitesi, 1980, Danışman: Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal.

5. Ali Berat Alptekin, Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Araştırması, Atatürk Üniversitesi, 1982, Danışman: Prof. Dr. Saim Sakaoğlu.
6. Ziyat Abdulmecid Akkoyunlu, Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri, Atatürk Üniversitesi, 1982, Danışman: Prof. Dr. Umay Günay.
7. Mustafa Cemiloğlu, Sorgun Köyü Halk Edebiyatı, Uludağ Üniversitesi, 1989, Danışman: Prof. Dr. Fikret Türkmen.
8. Esmâ Şimşek, Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması (2 Cilt), Fırat Üniversitesi, 1990, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali Berat Alptekin.
9. Mehmet Özçelik, Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma (2 Cilt), Selçuk Üniversitesi, 1993, Danışman: Prof. Dr. Saim Sakaoğlu.
10. Namık Aslan, Yozgat Masallarında Motif ve Tip Araştırması (İnceleme Metinler), Erciyes Üniversitesi, 1994, Danışman: Prof. Dr. Tuncer Gülensoy.
11. Behiye Köksal, Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme, Selçuk Üniversitesi, 1995, Danışman: Prof. Dr. Saim Sakaoğlu.
12. Yılmaz Önay, Van Masalları Üzerine Bir Araştırma, Yüzüncüyıl Üniversitesi, 1995, Danışman: Prof. Dr. Saim Sakaoğlu.
13. Seyit Emiroğlu, Meram İlçesi (Konya) Masalları Üzerine Bir İnceleme, Selçuk Üniversitesi, 1996, Danışman: Prof. Dr. Saim Sakaoğlu.
14. Şahin Köktürk, Azerbaycan ve Türkiye'den Derlenmiş Masalların Karşılaştırma Denemesi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, 1996, Danışman: Prof. Dr. Umay Günay.
15. Ruhi Kara, Erzincan Masalları (Metinler ve İncelemeler) (2 Cilt), Atatürk Üniversitesi, 1996, Danışman: Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu.
16. Muhsine Yavuz, Masalların Eğitim İşlevleri ve Dil Öğretimindeki Yeri, Ankara Üniversitesi, 1996, Danışman: Prof. Dr. Cahit Kavcar.
17. Berrin Karakuzu, Kadınhanı Halk Anlatıları Üzerine Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi, 1997, Danışman: Yrd. Doç. Dr. İbrahim Altunel.
18. Kadir Özdamarlar, Develi ve Yöresinin Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografyası, Erciyes Üniversitesi, 1997, Danışman: Prof. Dr. Tuncer Gülensoy.

19. Recep Akay, Türk ve Alman Masallarında Çocuk Figürleri, Çukurova Üniversitesi, 1998, Danışman: Prof. Dr. Ülkü Vural- Prof. Dr. Wilfried Buch.
20. Ahmet Öcal, Karakuyu Köyü (Bozazlıyan-Yozgat) Çevresi Masalları (2 Cilt), Atatürk Üniversitesi, 1999, Danışman: Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu.
21. Aziz Kılınç, Yakaafşar Kasabası Anlatı Türleri Üzerine Bir İnceleme (Hikâye, Masal, Fıkra), On Sekiz Mart Üniversitesi, 2001, Danışman: Prof. Dr. Kemal Yüce.
22. Yılgin İlkey İpkırmaz, Hint Masallarındaki Motifler, Ankara Üniversitesi, 2002, Danışman: Doç. Dr. Korhan Kaya.
23. Rabia Kocaaslan Uçkun, Gagauz Masallarının Tip ve Motif Yapısı Bakımından İncelenmesi, Ege Üniversitesi, 2003, Danışman: Prof. Dr. Fikret Türkmen.
24. İbrahim Dilek, Altay Masalları, Gazi Üniversitesi, 2003, Danışman: Prof. Dr. İsa Özkan.
25. Nedim Bakırcı, Türk Dünyası Coğrafyasında Tespit Edilmiş Hayvan Masalları Üzerine Bir İnceleme, Selçuk Üniversitesi, 2004, Danışman: Prof. Dr. Saim Sakaoğlu.
26. Hüseyin Baydemir, Özbek Halk Masalları (İnceleme-Metin), Atatürk Üniversitesi, 2004, Danışman: Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu.
27. Hasan Güneş, Grimm Masallarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri, Anadolu Üniversitesi, 2006, Danışman: Prof. Dr. Yücel Kocadoru.
28. Zeynep Çetinkaya, Masalların Türkçe Öğretimindeki Yeri ve Önemi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2007, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yardımcı.
29. Yusuf Karataş, Metin İncelemesinde Söylembilim Yöntemi “Binbir Gece Masalları Üzerinde Bir Uygulama”, Gazi Üniversitesi, 2008, Danışman: Prof. Dr. Azmi Yüksel.
30. Gönül Gökdemir, Kıbrıs Türk Kültüründe Masal Geleneği, Hacettepe Üniversitesi, 2008, Danışman: Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu.

31. Kadriye Türkan, Türk Dünyası Masal Geleneğinde Şamanistik Unsurlar, Hacettepe Üniversitesi, 2008, Danışman: Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu.
32. Neşe Işık, Türk Masallarının Sembolik Açıdan Çözümlemesi, Fırat Üniversitesi, 2009, Danışman: Prof. Dr. Esma Şimşek.
33. Elif Kanca, Masalın Toplumsal İşlevi: Bir Göstergebilimsel Sembolik Analiz, Hacettepe Üniversitesi, 2009, Danışman: Doç. Dr. N. Serpil Altuntek.
34. Esra Lüle Mert, Türkçenin Sözvarlığı Açısından Eflatun Cem Güney'in Derleyip Yazdığı Masallar, Ankara Üniversitesi, 2009, Danışman: Prof. Dr. Cahit Kavcar.
35. Handan Kasımoğlu, Van Yöresine Ait Türk Halk Masalları, Gazi Üniversitesi, 2010, Danışman: Prof. Dr. Pakize Aytaç.
36. Burak Gökbulut, Kıbrıs Türk Masalları ile Uygur Türk Masalları Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma (İnceleme-Metinler), Ege Üniversitesi, 2010, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Aça.
37. Ahmet Saçkesen, Özbek Masallarının Tip ve Motif Yapısı, Ege Üniversitesi, 2010, Danışman: Prof. Dr. Ali Duymaz.
38. Meriç Harmancı, Türk Masallarında Keloğlan Tipi, Kocaeli Üniversitesi, 2010, Danışman: Prof. Dr. Aynur Koçak.
39. Mustafa Gültekin, Tataristan Masalları Üzerinde Bir Araştırma, Ege Üniversitesi, 2010, Danışman: Prof. Dr. Metin Ekici.
40. İbrahim Erşahin, Kahramanmaraş Masalları Üzerine Tip ve Motif Araştırması, Atatürk Üniversitesi, 2011, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Gülhan Atnur.
41. Fatih Ege, Arketipsel Sembolizm Bağlamında Kuzeydoğu Anadolu Masallarının Analizi, Ardahan Üniversitesi, 2015, Danışman: Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak.
42. Fadime Tıkbaş Apak, Anadolu Sahası Türk Masallarındaki Olağanüstülük Motifi ve Uygulamalı Halk Bilimi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2017, Danışman: Doç. Dr. Bekir Şişman.

43. Fevziye Alsaç, Anadolu Masallarında Yapı, İzlek ve Masal Kahramanlarının Tip Tahlili, Fırat Üniversitesi, 2017, Danışman: Prof. Dr. Ebru Şenocak.
44. Mustafa Sargın, Tokat Masalları Üzerine Araştırma ve İncelemeler, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2018, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Naci Önal.
45. Fatoş Yalçınkaya, Uygur Sihir Masallarının Tip ve Motif Yapısı Bakımından İncelenmesi, Ege Üniversitesi, 2018, Danışman: Prof. Dr. Alimcan İnayet.
46. Aşlar Melikoğlu Akın, Giresun İli Halkbilim Monografisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2018, Danışman: Prof. Dr. Kemal Üçüncü.
47. Serkan Balcı, Türk Dünyası Masalları Tip Kataloğu, Hacettepe Üniversitesi, 2019, Danışman: Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu.
48. Seda Gedik, Anadolu Sahası Masal Ve Efsanelerinde Yılan-Şahmaran, Ege Üniversitesi, 2019, Danışman: Doç. Dr. Muvaffak Duranlı.
49. İrfan Polat, Türkiye Sahası Masal ve Efsanelerinde Korku Kültü, Atatürk Üniversitesi, 2019, Danışman: Doç. Dr. Ahmet Özgür Güvenç.
50. Tuğba Bayrakdarlar, Türkmen Masallarında Aile Motifleri Üzerine Bir İnceleme, Gazi Üniversitesi, 2020, Danışman: Prof. Dr. Naciye Yıldız.
51. Seçkin Sarpkaya, Tebriz Türk Masalları Üzerinde Bir İnceleme, Ege Üniversitesi, 2020, Danışman: Prof. Dr. Metin Ekici.
52. Hasan Savaş, Tabu ve Mülkiyet İlişkisi Bağlamında Anadolu Sahası Türk Masalları, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2021, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aziz Ayva.
53. Sinan Yaman, Anadolu Sahası Türk Masallarının Holbek Yöntemine Göre İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, 2021, Danışman: Prof. Dr. Metin Özarslan.
54. Pelin Özkan, Anadolu Türk Masallarında Çocuk Algısı, İstanbul Üniversitesi, 2022, Danışman: Prof. Dr. Abdulkadir Emeksiz.
55. Hefnawi Ahmed Hefnawi Ali, Türk ve Mısır Hayvan Masallarının Karşılaştırılması, Selçuk Üniversitesi, 2022, Danışman: Prof. Dr. Sinan Gönen.

56. Rugeş Demir, Mardin Masalları: İnceleme-Metin, Kastamonu Üniversitesi, 2023, Danışman: Prof. Dr. Eyüp Akman.

57. Mehtap Müçük, Türk Dünyası Masallarında Olumsuz Tipler, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2023, Danışman: Prof. Dr. Seyfullah Yıldırım.

58. Burcu Narda Sarhuş, Anadolu ve Hint Masallarında Dört Element: Toprak, Hava, Ateş Ve Su, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2023, Danışman: Doç. Dr. Fesun Koşmak.

Masalarla İlgili Yüksek Lisans Tezleri

1. Metin Ergun, Türkmen ve Anadolu Halk Masallarının Yapı Ve Motif Açısından Mukayesesi Üzerine Bir Araştırma, Atatürk Üniversitesi, 1988, Danışman: Prof. Dr. Saim Sakaoğlu.

2. Emin Ulu, Tokat Çevresinde Cin Fıkraları ve Masalları (İnceleme-Metin), Cumhuriyet Üniversitesi, 1990, Danışman: Doç. Dr. Turgut Karacan.

3. Yıldız Kocasavaş, Uygur Halk Masalları (Gramer- Metin-Tercümesözlük), İstanbul Üniversitesi, 1990, Danışman: Prof. Dr. Kemal Eraslan.

4. Gülin Eker, Karaören Köyü Folkloru, Hacettepe Üniversitesi, 1990, Danışman: Prof. Dr. Umay Günay.

5. Nebi Özdemir, Ayvalı Köyünün Halk Bilimi Açısından İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, 1990, Danışman: Prof. Dr. Umay Günay.

6. Rasim Deniz, Kayseri Masalları, Erciyes Üniversitesi, 1992, Danışman: Prof. Dr. Tuncer Gülensoy.

7. Pervin Ergun, Halk Anlatmalarında Hızır, Selçuk Üniversitesi, 1993, Danışman: Prof. Dr. Saim Sakaoğlu.

8. S. Burhaneddin Akbaş, Bünyan ve Yöresi Halk Edebiyatı Folklor ve Etnografyası, Erciyes Üniversitesi, 1993, Danışman: Prof. Dr. Tuncer Gülensoy.

9. Mehmet Yılmaz, Kırgız Halk Masalları (Motif Index ve Tercümesi), Atatürk Üniversitesi, 1994, Danışman: Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu.

10. Mehmet Aça, Obruk (Konya) Köyleri Halk Edebiyatı Ürünleri Üzerine Bir İnceleme, Selçuk Üniversitesi, 1994, Danışman: Prof. Dr. Saim Sakaoğlu.

11. Mehmet Yardımcı, Yaşayan Malatya Masalları /Metinler ve İncelemeler, Atatürk Üniversitesi, 1994, Danışman: Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu.
12. Mustafa Sever, Erciyes Yöresi Masallarında Tipler, Gazi Üniversitesi, 1995, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali Yakıcı.
13. Suna Pamir Bildik, Yıldızeli Atıf Bildik'ten Derlenen Masallar Üzerine Bir Araştırma, Fırat Üniversitesi, 1995, Danışman: Prof. Dr. Esmâ Şimşek.
14. Şaziye Şimşek (Demir), Ayaş Halk Masallarının Tip ve Motif Katalogu, Ankara Üniversitesi, 1995, Danışman: Prof. Dr. Hasan Özdemir.
15. Dilek Ülvan, Kireli (Konya) ve Çevresi Köyleri Halk Edebiyatı Ürünleri Üzerine Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi, 1995, Danışman: Prof. Dr. Saim Sakaoğlu.
16. Meriç Güven, Binbir Gece Masalları Üzerinde Motif Araştırması-Metininceleme, Balıkesir Üniversitesi, 1995, Danışman: Doç. Dr. Metin Karadağ.
17. Bedri Özçelik, Kırıkkale Karakeçililer'in Folkloru, Halk Edebiyatı ve Etnografyası Üzerine İnceleme, Erciyes Üniversitesi, 1995, Danışman: Prof. Dr. Tuncer Gülensoy.
18. Mahmut Seyfeli, Kırşehir Halk Edebiyatı Folklor Ve Etnografyası,Erciyes Üniversitesi, 1995, Danışman: Prof. Dr. Tuncer Gülensoy.
19. Süreyya Işıldar, Yozgat Boğazlıyan İlçesine Bağlı Yamaçlı Kasabası Folkloru, Hacettepe Üniversitesi, 1995, Danışman: Prof. Dr. Umay Günay.
20. Selçuk Peker, Bekdik (Ereğli/Konya) Köyleri Halk Edebiyatı Ürünleri Üzerinde Bir İnceleme, Selçuk Üniversitesi, 1995, Danışman: Yrd. Doç. Dr. İbrahim Altunel.
21. Koray Öcalan, Mucur (Kırşehir) ve Köyleri Halk Edebiyatı Ürünleri Üzerinde Bir İnceleme, Selçuk Üniversitesi, 1996, Danışman: Yrd. Doç. Dr. İbrahim Altunel.
22. Güngör Tepeli, Özvatan'ın Halk Edebiyatı, Folklor ve Etnografyası, Erciyes Üniversitesi, 1996, Danışman: Prof. Dr. Tuncer Gülensoy.

23. Semra Atay, Sille (Konya) Halk Edebiyatı Ürünleri Üzerinde Bir İnceleme, Selçuk Üniversitesi, Danışman: Prof. Dr. Saim Sakaoğlu.

24. Ekrem Kırar, Divriği Masalları (İnceleme-Metin), Cumhuriyet Üniversitesi, 1996, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Doğan Kaya.

25. Selam Ergin, Özbek Halk Masalları (Bir Bar Eken/Transkripsiyoninceleme), Trakya Üniversitesi, 1997, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Emin Kalay.

26. Halil Altay Göde, Yalvaç Masalları Üzerine Bir İnceleme, Süleyman Demirel Üniversitesi, 1997, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Özçelik.

27. Şaziye Bayraktar, Kırım Tatar Halk Masalları “Akıllı Kirpinen Ayneci Tilki”, Sakarya Üniversitesi, 1997, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Zikri Turan.

28. Zeynep Derya Dalkaya, Kırgızca On İki Masal (Metin-Çeviri-Sözlük), Marmara Üniversitesi, 1997, Danışman: Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali.

29. Fevzi Sarıçiçek, Arapgir Masalları (İncelemeler ve Metinler), Atatürk Üniversitesi, 1997, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Dilaver Düzgün.

30. Nimet Gürer, Özbek Halk Masalları (Metnin Çeviri Yazısı, Dil İncelemesi, Sözlük), Afyonkocatepe Üniversitesi, 1997, Danışman: Doç. Dr. Gürer Gülsevin.

31. Arzu Dolu, Diyarbakır Ve Yöresi Masallarında Motif İncelemesi, Dicle Üniversitesi, 1997, Danışman: Prof. Dr. Ensar Aslan.

32. Begüm Çelik, Özbek Halk Masalları (Metinler-Gramer-İndeks), Çukurova Üniversitesi, 1998, Danışman: Yrd. Doç. Dr. A. Deniz Abidik.

33. Melek Ketre, Adana Masalları Araştırması, Çukurova Üniversitesi, 1998, Danışman: Doç. Dr. Erman Artun.

34. Selma Bedir, Uygur Çöcekleri, Gazi Üniversitesi, 2000, Danışman: Prof. Dr. İsa Özkan.

35. Sıdika Gökay, Bolvadin Merkez Folklorundan Derlemeler, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2000, Danışman: Doç. Dr. Ali Torun.

36. Ahmet Gökçimen, Türkmen Masalları Üzerine Motif İnlmesi (Hayvan Masalları), Atatürk Üniversitesi, 2000, Danışman: Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu.

37. Yusuf Ziya Sümbüllü, Türkmen Halk Masalları Üzerine Motif İncelemesi (Büyülü Masallar), Atatürk Üniversitesi, 2000, Danışman: Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu.
38. Yılmaz Akgün, Trabzon Masalları Üzerine Bir Araştırma, Yüzüncüyıl Üniversitesi, 2000, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz Önay.
39. Çiğdem Çorbacı, Türk Masallarında Yardımcı İhtiyar Motifi, Fırat Üniversitesi, 2000, Danışman: Doç. Dr. Ali Berat Alptekin.
40. Suzan Çelik, Türk Masallarında Ölüm ve Yas, Fırat Üniversitesi, 2000, Danışman: Doç. Dr. Esma Şimşek.
41. Ruhiye Eda Eser, Türk Masallarında Çocuk Motifi, Fırat Üniversitesi, 2000, Danışman: Doç. Dr. Esma Şimşek.
42. Nedim Bakırcı, Niğde Masalları, Niğde Üniversitesi, 2000, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Faruk Çolak.
43. Ferda Pepesöyler, Binbir Gece Masalları Esat Efendi Nüshası (Dilbilgisi Özellikleri-Metin-Dizin), Mersin Üniversitesi, 2001, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Gülseren Tor.
44. Murat Ceylan, Özbek Halk Masalları (Transkripsiyon Aktarma, Gramer, Index), Sakarya Üniversitesi, 2001, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Kenan Acar.
45. Metin Eren, Bitlis Masalları Üzerine Bir Araştırma, Yüzüncüyıl Üniversitesi, 2001, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz Önay.
46. Huri Dursun, Hayvannar Turındaki Ekiyetler (Hayvan Masalları) Metni Üzerinde Tatar Türkçesinin Ses Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi, 2001, Danışman: Doç. Dr. Fatma Özkan.
47. Bengü Hüsna Özcan, Kazak Ertegileri (Kazak Masalları) Metni Esasında Kazak Türkçesinde Fiil, Gazi Üniversitesi, 2001, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Güzin Tural.
48. Ferit Ayyıldız, İspir ve Pazaryolu Yöresi Masalları (Metin ve İncelemeler), Atatürk Üniversitesi, 2001, Danışman: Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu.
49. Hüseyin Doğramacıoğlu, Kilis Masalları Derleme ve Tahlil Çalışması, Gaziantep Üniversitesi, 2001, Danışman: Doç. Dr. Fuzuli Bayat.

50. Lazzat Ourakova, Anadolu'daki Keloğlan Masalları ile Kazakistan'daki Tazşa Bala Masallarının Mukayesesi, Gazi Üniversitesi, 2001, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Naciye Yıldız.

51. Serpil Zengin, Kumuk Halk Masalları (Kumuk Halk Yomakları), Sakarya Üniversitesi, 2002, Danışman: Doç. Dr. Mehdi Ergüzel.

52. Seyfullah Yaşar, Ağrı Masalları Üzerine Bir Araştırma, Yüzüncüyıl Üniversitesi, 2002, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz Önay.

53. Cihat Karasu, Bolu Masalları Üzerine Bir Araştırma, Yüzüncüyıl , 2002, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz Önay.

54. Emre Dilek Dağlaraşar, Besni Halk Kültürü Araştırması, Çukurova Üniversitesi, 2002, Danışman: Doç. Dr. Erman Artun.

55. Serdar Derman, Anadil (Türkçe) Öğretiminde Masal Metinlerinin Kullanılması, Selçuk Üniversitesi, 2002, Danışman: Yrd. Doç. Dr. İbrahim Altunel.

56. Tijen Tanrıku, Masalın Yabancı Dil Eğitimdeki Yeri ve Öneminin Araştırılması, Gazi Üniversitesi, 2002, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Şerif Oruç.

57. Osman Alkan, Aksaray İlinde Anlatılan Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi, 2002, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Seyit Emiroğlu.

58. Canan Soysal, Türk ve Alman Masallarından Örnek Metinlerde Motif Karşılaştırması, Anadolu Üniversitesi, 2002, Danışman: Doç. Dr. Yüksel Kocadoru.

59. Seza Bayraktar, Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Halk Edebiyatı ve Folklor Unsurları, Fırat Üniversitesi, 2002, Danışman: Doç. Dr. Esmâ Şimşek.

60. Meltem Berki, Hakkârî Masalları Üzerine Bir Araştırma, Yüzüncüyıl Üniversitesi, 2003, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz Önay.

61. Alparslan Okur, Hayvan Masallarının Anadili Öğretiminde Dil, Üslup ve Eğitim Yönünden Yeri Ve Önemi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2003, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yardımcı.

62. Şahin Göçer, Bartın Folkloru (Kozcağız ve Köyleri), Niğde Üniversitesi, 2003, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Namık Aslan.

63. Zülfikâr Bayraktar, Türkmen Masalları Üzerine Bir İnceleme, Ege Üniversitesi, 2003, Danışman: Doç. Dr. Metin Ekici.
64. Fikriye Duman Polat, Türkmen Halk Ertekileri Üzerinde Gramer İncelemesi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2003, Danışman: Doç. Dr. Bilal Yücel.
65. Arif Can Güngör, Sözlü Masal Geleneğinden Görsel Masal Evresine Geçiş Ve Masal Formunun Yeşilçam Sinemasına Etkileri, İstanbul Üniversitesi, 2003, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Battal Odabaş.
66. Magdalena Sodzawiczny, Türkiye Masallarında Şamanizm Öğeleri, Bilkent Üniversitesi, 2003, Danışman: Prof. Dr. Talat Sait Halman.
67. Evrim Ölçer, Türkiye Masallarında Toplumsal Cinsiyet ve Mekân İlişkisi, Bilkent Üniversitesi, 2003, Danışman: Prof. Dr. Talat Sait Halman.
68. Ayşe Arzu Yılmaz Ertizman, Türk Masalları ile İlgili Kitapların Halk Bilimi Araştırma Yöntemleri Açısından Değerlendirilmesi (1928–2002), İstanbul Üniversitesi, 2003, Danışman: Doç. Dr. Şeyma Güngör.
69. Mehmet Karaaslan, Hacıbektaş Folkloru, Erciyes Üniversitesi, 2003, Danışman: Prof. Dr. Tuncer Gülensoy.
70. Özlem Sezer, Masallarda Toplumsal Cinsiyetin İşlenişi, Ankara Üniversitesi, 2004, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nur Betül Çelik.
71. Akif Yılmaz, İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Masalların Eğitimdeki Yeri, Atatürk Üniversitesi, 2004, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Lokman Turan
72. Ümran Ekinci, Türk Dünyası Masallarında Çocuk Eğitimiyle İlgili Unsurlar, Atatürk Üniversitesi, 2004, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali Kafkasyalı.
73. Nilüfer Yıldırım, Anadolu Masallarında Şamanizm İzleri, Fırat Üniversitesi, 2004, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Enver Aslan.
74. Ali Kadir Birdal, Kuzey Azerbaycan Masalları Üzerine Bir İnceleme, Kafkas Üniversitesi, 2004, Danışman: Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu.
75. Rukiye Büyükoğluz, Halk Anlatımlarında Elma Motifi Üzerine Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi, 2004, Danışman: Prof. Dr. Ali Berat Alptekin.

76. Alper Köse, Muş İli Malazgirt İlçesinde Anlatılan Masalların Çocuk Eğitimine Katkısı, Selçuk Üniversitesi, 2004, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Seyit Emiroğlu.

77. Emine Özdemir, Masalların Türkçe Eğitimindeki İşlevi Ve Türkçe Ders Kitaplarındaki Yerinin İncelenmesi, Mustafa Kemal Üniversitesi, 2004, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Bülent Arı.

78. Burcu Sarıkaya, Türk Masallarında Aile Yapısı (“Bacı Bacı Can Bacı” Masalı Etnasında), Sakarya Üniversitesi, 2004, Danışman: Prof. Dr. Alâeddin Mehmedoğlu.

79. Oya Orhun, Masalın Çağdaş Toplumda Yayılışının İncelenmesi Üzerine Bir Deney, Marmara Üniversitesi, 2004, Danışman: Prof. Dr. İlhan Başgöz.

80. Aysu Şimşek Canpolat, Özbek Halk Masalları ile İlgili Olarak Metin, Aktarma Ve İnceleme, Gazi Üniversitesi, 2005, Danışman: Doç. Dr. Naciye Yıldız.

81. Kiyoko İto, Türk, Japon Hayvan Masallarının Karşılaştırılması, İstanbul Üniversitesi, 2005, Danışman: Doç. Dr. Şeyma Güngör.

82. Türkan Özkutan, Kıbrıs Türk Masalları (Derleme-İnceleme), İstanbul Üniversitesi, 2005, Danışman: Doç. Dr. Şeyma Güngör.

83. Ayhan Karakaş, Feke Halk Kültürü Araştırması, Çukurova Üniversitesi, 2005, Danışman: Prof. Dr. Erman Artun.

84. Mehmet Ali Yılmaz, Aladağ Halk Kültürü Araştırması, Çukurova Üniversitesi, 2005, Danışman: Prof. Dr. Erman Artun.

85. Najdat Murad, Irak Türkmen Halk Masallarında Motif ve Tip İncelemesi, Gazi Üniversitesi, 2005, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ahsen Turan.

86. Mehmet Halim Güneş, Elâzığ Masallarında İslam Öncesi ve İslam Sonrası Dinî Motiflerin Tespit ve Tahlili, Fırat Üniversitesi, 2005, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Davut Kılıç.

87. Bahar Kılıç, Sinema- Masal İlişkisi ve Sinemasal Anlatındaki Sorunları, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2005, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ragıp Taranç.

88. Serap Sezer, Masal Çevirilerinde Karşılaşılan Sorunlar: Türkçede Andersen Masalları, Muğla Üniversitesi, 2005, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Özlem Berk.
89. Elif Berrak Hafızoğlu, Azerbaycan Masalları Üzerine Bir Araştırma (Masalları Propp Metoduyla İncelenmesi), Atatürk Üniversitesi, 2005, Danışman: Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu.
90. Çiğdem Karaduman Altay, Grimm Masallarının Göstergebilimsel Açıdan İncelenmesi, Atatürk Üniversitesi, 2005, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Özcan Erişek.
91. Yalçın Korkmaz, Besni Masallarının Sözlü Kompozisyon Teorisine Göre İncelenmesi, Gaziantep Üniversitesi, 2005, Danışman: Doç. Dr. Fuzuli Bayat.
92. Okan Alay, Bingöl Masalları (İnceleme-Metin), Fırat Üniversitesi, 2005, Danışman: Prof. Dr. Esmâ Şimşek.
93. Deniz Çağlayan, Türk Masallarında Hayvan Motifleri, Hacettepe Üniversitesi, 2006, Danışman: Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu.
94. Seher Demirtaş, Sütçüler Masalları Üzerine Bir İnceleme, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2006, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Özçelik.
95. Abdullah Doğan, Adıyaman Yöresi Masalları Üzerine Bir İnceleme, Cumhuriyet Üniversitesi, 2006, Danışman: Doç. Dr. Şeref Boyraz.
96. Hatice Tuba Yıldız, Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi (Sarayönü Örneği), Selçuk Üniversitesi, 2006, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Seyit Emiroğlu.
97. Mehmet Şakir Yavuz, Muş Masalları Üzerine Bir Araştırma, Yüzüncüyıl Üniversitesi, 2006, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz Önay.
98. Gülter Demir, Konya İli Cihanbeyli İlçesinde Anlatılan Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi, 2006, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Seyit Emiroğlu.
99. Özlem Akar, Türk Masallarında Kadın Figürü Üzerine Bir İnceleme, Gazi Üniversitesi, 2006, Danışman: Prof. Dr. Pakize Aytaç.

100. Semra Bakan Sallabaş, Kelile ve Dimne’de Yer Alan Masalların Dinî ve Ahlâkî Eğitime Katkıları, Atatürk Üniversitesi, 2006, Danışman: Doç. Dr. Abbas Çelik.

101. Satı Kumartaşlıoğlu, Balıkesir Masallarında Motif ve Tip Araştırması, Balıkesir Üniversitesi, 2006, Danışman: Prof. Dr. Ali Duymaz.

102. Elif Ülkü Yıldırım, Senirkent-Uluborlu Yöresi Halk Edebiyatı Mahsulleri Üzerine Bir Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2006, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Özçelik.

103. Ebru Çetin Milci, Başkurt Masalları ve Başkurt Türkçesindeki Sözcük Grupları (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin-Çeviri-Metin- Dizin), Marmara Üniversitesi, 2006, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Göksel Öztürk.

104. Ahmet Özler, İlköğretim 3-4-5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Hikâye ve Masalların Eğitimsel İşlevleri, Selçuk Üniversitesi, 2006, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Seyit Emiroğlu.

105. Nurseher Koçer, Ilgın (Konya) ve Köylerindeki Halk Edebiyatı Ürünleri Üzerine Bir İnceleme, Selçuk Üniversitesi, 2006, Danışman: Yrd. Doç. Dr. İbrahim Altunel.

106. Zeynep Kök, Karaisalı (Merkez) Halk Kültürü Araştırması, Çukurova Üniversitesi, 2006, Danışman: Prof. Dr. Erman Artun.

107. Alpay Gezer, Soyut Kavramların Öğretiminde Hayvan Masallarının Yeri Ve Önemi, Marmara Üniversitesi, 2007, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Rahşan Gürel, Yrd. Doç. Dr. Latif Beyreli.

108. Zeynep Çanlı, Kütahya-Şeyhler Beldesi Folklor Örnekleri, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2007, Danışman: Prof. Dr. Ali Torun.

109. Beyazıt Alptekin, Günyüzü ve Çevresi Folkloru, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2007, Danışman: Prof. Dr. Ali Torun.

110. Öznur Kara, Tarsus Masalları, Selçuk Üniversitesi, 2007, Danışman: Prof. Dr. Ali Berat Alptekin.

111. Yıldız Yenen, Cahit Uçuk'un Masallarında Dil Ve Çocuk Eğitimi, İnönü Üniversitesi, 2007, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ramazan Çiftlikçi.
112. Ümmü Gülsüm Bozlak, Erdemli Masalları, Selçuk Üniversitesi, 2007, Danışman: Prof. Dr. Ali Berat Alptekin.
113. Özlem Günaltılı Gündüz, Oğuz Tansel'in Masal Kitaplarının Eğitim Değeri Ve Türkçeye Katkısı, İnönü Üniversitesi, 2008, Danışman: Prof. Dr. Songül Taş.
114. Selma Özen, Konu ve Yapı Bakımından Kırgız Peri Masalları, Ankara Üniversitesi, 2008, Danışman: Prof. Dr. Gülzura Cumakunova.
115. Asuman Özkan, Karakter Özellikleri İtibariyle Erzincan Masallarındaki Tipler, Selçuk Üniversitesi, 2008, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Gülmisal Emiroğlu.
116. Sevim Şen, Anadolu Masallarında Kadının Yeri, Fırat Üniversitesi, 2008, Danışman: Prof. Dr. Esmâ Şimşek.
117. Aysun Dursun, Keloğlan Masallarının Tespiti ve Tasnifi, Muğla Üniversitesi, 2008, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Naci Önal.
118. Ş. Aysun Sadıç, Masallarda Kadın (Güneydoğu Anadolu ve Doğu Akdeniz Masal Örnekleri), Gaziantep Üniversitesi, 2008, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Behiye Köksal.
119. Satiye Dağı, Safranbolu Masalları, Selçuk Üniversitesi, 2008, Danışman: Prof. Dr. Ali Berat Alptekin.
120. Berivan Can Emmez, Sözlü Gelenekten Modern Masala: Çocuk Edebiyatında Masal Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme, Ankara Üniversitesi, 2008, Danışman: Doç. Dr. Muhtar Kutlu.
121. Talha Tunç, Manisa Masalları Üzerine Bir İnceleme, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2008, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Halil Altay Göde.
122. Ömer Faruk Polat, Oğuz Tansel'in Masallarında Çocuk ve Eğitim Teması, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, 2009, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hulusi Geçgel.
123. Arzu Ardoğan, Uygur Halk Masalları, Gazi Üniversitesi, 2009, Danışman: Şuayip Karakaş.

124. Ramazan Uzun, Konya İli Seydişehir İlçesi ve Çevresinde Anlatılan Masalların Çocuk Eğitimine Katkısı, Selçuk Üniversitesi, 2009, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Seyit Emiroğlu.

125. Melike Canakay, Türk Masallarındaki Karakterlerin İncelenmesi ve Seramik Heykel Uygulamaları, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, 2009, Danışman: Doç. Dr. Canan Atalay Aktuğ.

126. Ayşe Çelik, Masalların Eğitim Açısından Dil ve Kültür Edinimine Katkısı Üzerine Bir İnceleme, Ankara Üniversitesi, 2009, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Feridun Alper.

127. Ela Sayar, Samsun İli ve İlçelerinde Anlatılan Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi, 2009, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Seyit Emiroğlu.

128. Sabri Doğan, Kırgız Masalları (Metin-İnceleme), Gazi Üniversitesi, 2009, Danışman: Prof. Dr. Naciye Yıldız.

129. Adelya İbragimova, Kazak Masalları Üzerine Yapılan Çalışmaların Halk Bilimi Araştırma Yöntemleri Açısından Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi, 2009, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir Emeksiz.

130. Burcu Narda Yurtseven, Anadolu, Çin, Kızılderili ve Avustralya Halk Masallarında Değişme Motifinin Benzerlikleri ve Farklılıkları Açısından Karşılaştırılması, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2009, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Füsün Koşmak.

131. Alfiya Zhamakına, Kazak Masalları Üzerine Bir İnceleme, Ege Üniversitesi, 2009, Danışman: Prof. Dr. Metin Ekici.

132. Esra Akyol, Muğla Masalları (Metin-İnceleme), Gazi Üniversitesi, 2010, Danışman: Doç. Dr. İbrahim Dilek.

133. Murat Yatağan, Özbek Halk Masalları (Özbek Halk Atasözleri), Dumlupınar Üniversitesi, 2010, Danışman: Doç. Dr. Bilal Aktan.

134. Essin Kaplan, Anadolu Türk Masallarında Kılık Değiştirme, Gazi Üniversitesi, 2010, Danışman: Doç. Dr. İbrahim Dilek.

135. Esra Dağlar, Bucak Masalları Üzerine Bir İnceleme, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2010, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Halil Altay Göde.

136. Mekhribon Safarova, Eğitsel Bir Bakış Açısıyla Anadolu ve Özbek Türk Masallarında Ortak Ve Farklı Motifler, İstanbul Üniversitesi, 2010, Danışman: Doç. Dr. Yıldız Kocasavaş.

137. Fahriye Ekin Danacı, Kùltürlerarası Etkileşimdeki Rolü Açısından Kırmızı Başlıklı Kız Masallarının Çevirisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2010, Danışman: Doç. Dr. Emine Bogenç Demirel.

138. Ercan Cihan Ulupınar, Hovhannes Tumanyan'ın Masalları / Halk Edebiyatının Çocuk Edebiyatına Yansımaları, Ankara Üniversitesi, 2010, Danışman: Prof. Dr. Birsen Karaca.

139. Sagıp Atlı, Kastamonu Masalları (Araştırma-İnceleme-Metin), Süleyman Demirel Üniversitesi, 2011, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Özçelik.

140. Hidayet Aydın, Iğdır Masalları (İnceleme -Metin), Ahi Evran Üniversitesi, 2012, Danışman: Prof. Dr. Ensar Aslan.

141. Elif Serra Şamlıoğlu, Kırım Tatar Masalları Üzerine Bir İnceleme, Ege Üniversitesi, 2013, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Pınar Fedakâr.

142. Emin Ölmez, Domaniç Masallarının Propp Metoduna Göre İncelenmesi, Fatih Üniversitesi, 2014, Danışman: Doç. Dr. Hüseyin Özcan.

143. Tuba Benli, Karapapak Kuşkayası Masallarının İşlevselliğinin Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi, 2015, Danışman: Prof. Dr. Ali Yakıcı

144. Hacer Akçaalan, İşlevsel Kuram Açısından Masal ve Günümüz Kütahya'sında Masalların Durumu İle İlgili Bir Değerlendirme, Dumlupınar Üniversitesi, 2015, Danışman: Prof. Dr. Ali Torun.

145. Abdulkadir Önkol, Fatma Önkol'un Masal Anlatıcılığı Ve Masalların Anlatıcı- Dinleyici Ve Anlatım Ortamı Açısından İncelenmesi, Gazi Üniversitesi, 2015, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Evrim Ölçer Özüner.

146. Mariia Talianova, Türk Ve Rus Halk Masallarında Kadın Arketipinin Karşılaştırılması, Gazi Üniversitesi, 2015, Danışman: Doç. Dr. Fatma Ahsen Turan.

146. Rifat Evcim, Anadolu’da Anlatılan Masallarda, Adet ve İnanmalar Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2015, Danışman: Yrd. Doç. Dr. İbrahim Özkan.

147. Kenan Çiftçi, Aydın Halk Masalları, Adnan Menderes Üniversitesi, 2015, Danışman: Doç. Dr. Caner Işık.

148. Demet Şafak Aydın, Giresunlu Bir Masal Anası: Arife Şafak’ın Masal Anlatıcılığı ve Masalların Bağlamsal Çözümlemesi, Gazi Üniversitesi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Evrim Ölçer Özünel.

149. Gülay Yıldız, Ziya Gökalp’in Eserlerinde Mitolojik Unsurlar, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2015, Danışman: Prof. Dr. Aynur Koçak.

150. Tuğçe Ayan, Beydili Köyünün (Ankara- Nallıhan) Somut Olmayan Kültürel Mirası Üzerine Bir İnceleme, Gazi Üniversitesi, 2015, Danışman: Pervin Ergun.

151. Lütfü Kerem Başar, Altay Destanlarında Mitolojik Unsurlar, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2015, Danışman: Doç. Dr. Bekir Şişman.

152. Ayşegül Yıldırım, Masallarda Büyü Motifi ile Gerçekleşen Dönüşümler, Ondokuzmayıs Üniversitesi, 2016, Danışman: Prof. Dr. Şahin Köktürk.

153. Erkan Karagöz, Tatar-Başkurt Sihirli Masalları Üzerine Karşılaştırmalı Motif Çalışması, Gazi Üniversitesi, 2016, Danışman: Prof. Dr. Naciye Yıldız.

154. Mehmet Ölçer, Türk Kore Hayvan Masallarının Karşılaştırılması, Erciyes Üniversitesi, 2016, Danışman: Prof. Dr. Sırrı Göksel Türközü.

155. Ekrem Destanov, Doğu Makedonya Sözlü Geleneğinde Masallar Üzerine Bir İnceleme, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2016, Danışman: Prof. Dr. Aynur Koçak.

156. Nurdan Duralı, “Altay Halk Masalları” Eseri ve Altay Türkçesinde İsim Kategorisi, Adnan Menderes Üniversitesi, 2016, Danışman: Prof. Dr. Ahmad Nahmadov.

157. Yernat Abdrakhov, Kazak Masalları ve Mitlerinin Mit Teorileri Açısından Tahlili, Erciyes Üniversitesi, 2017, Danışman: Doç Dr. Ramazan Adıbelli.

158. Yeliz Bahadur, Uşak'tan Derlenen Masallar Üzerine Bir İnceleme, Uşak Üniversitesi, 2017, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Derya Özcan.
159. Lale Tunçbilek, Şereflikoçhisar Masallarının Propp Metoduna Göre İncelenmesi, Ahi Evran Üniversitesi, 2017, Danışman: Prof. Dr. Selahaddin Bekki.
160. Ahmet Serdar Arslan, Çankırı Masalları, Hacettepe Üniversitesi, 2017, Danışman: Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu.
161. Melek Ceylan, Afyonkarahisar Masallarında Şamanizm İzleri, Ardahan Üniversitesi, 2017, Danışman: Doç. Dr. Ahmet Ali Aslan.
162. Esra Çam, Yunt Dağı Yörük Masalları, Ege Üniversitesi, 2018, Danışman: Doç. Dr. Pınar Fedakâr.
163. Büşra Gökalg, Bingöl Masallarında –Seçilmiş Örneklerde- Sembolik Masal Çözümlemeleri, Bingöl Üniversitesi, 2018, Danışman: Prof. Dr. Hikmet Tan.
164. Recep Demir, Anadolu Masallarında Suç Ve Ceza Motifi, Ondokuzmayıs Üniversitesi, 2018, Danışman: Prof. Dr. Şahin Köktürk.
165. Tuyça Obruk Canpolat, Türk ve Alman Halk Masallarında Biçim ve Doğaüstü Unsurlar, Hacettepe Üniversitesi, 2018, Danışman: Doç. Dr. Erkan Zengin.
166. Fatma Kutay Çalışkan, Arpaçay Köylerinden Derlenen Masalların ve Halk Hikâyelerinin Motif İncelemesi, Ahi Evran Üniversitesi, 2018, Danışman: Prof. Dr. Ensar Aslan.
167. Mine Ayan, Şanlıurfa Masalları, Gaziantep Üniversitesi, 2019, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Gültekin.
168. Büşra Çimen, Erzurum Masallarında Olağanüstü Güçler ve İşlevleri, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2019, Danışman: Prof. Dr. Orhan Bilgin, Prof. Dr. Sebahat Deniz.
169. Hatice Demirekin, Anadolu Masallarında Sosyal Hayat, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2019, Danışman: Prof. Dr. Halil Altay Göde.
170. Sonay Çalışoğlu, Zonguldak Masalları (Araştırma-İnceleme- Metin), Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, 2019, Danışman: Doç. Dr. Gül Banu Duman.

171. Hilal Demirkıran, Türk Masallarında Kardeş İlişkileri, Çağ Üniversitesi, 2019, Danışman: Prof. Dr. Sevin Arslan.

172. Çiğdem Heybetli, Anadolu Sahası Türk Masallarında Kozmografi ve Tabiat, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2019, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aziz Ayva.

173. Gülsüm Şen, Türk Masallarına Psikanalitik Yaklaşım, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2019, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Baki Bora Hança.

174. Seher Korucu, Beyşehir Masalları Üzerine Bir İnceleme, Selçuk Üniversitesi, 2019, Danışman: Prof. Dr. Sinan Gönen.

175. Aslıhan Nur Kandemir, Anadolu Masallarında Kitonyen Unsurlar Ve Bu Unsurların Masallardaki İşlevleri, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2019, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ümral Deveci.

176. Gülcan Çaymaz, Kırgız ve Anadolu Masallarındaki Hayvan Motifleri ile Bu Masalların Dil Ve Üslup İncelemesi, Karabük Üniversitesi, 2019, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Kundakçı.

177. Yılmaz Kaval, Tunceli'den Derlenen Masallar (Metin-İnceleme), Uşak Üniversitesi, 2019, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Derya Özcan.

178. Ümit Çiftbaş, Türk Halk Masallarında Şiddet, Kastamonu Üniversitesi, 2019, Danışman: Prof. Dr. Eyüp Akman.

179. Ceren Karaaslan, Anonim Türk Masallarında Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın, Marmara Üniversitesi, 2019, Danışman: Prof. Dr. Filiz Aydoğan Boschele.

180. Büşra Öner, Elâzığ Masallarından Seçilmiş 15 Masalın Yeniden Yazımı Ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi, Gazi Üniversitesi, 2019, Danışman: Prof. Dr. Hamiye Duran.

181. Kudret Ercan, Evrimsel Psikoloji Bağlamında Türk Masallarında İhanet Motifi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2019, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Baki Bora Hança.

182. Emine Eroğlu, Anadolu Sahası Türk Halk Masalları ve Halk Hikâyelerinde “Su” Motifi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2019, Danışman: Doç Dr. Cafer Özdemir.

183. Hayrettin Adlıg, İdil Masal ve Efsaneleri, Mardin Artuklu Üniversitesi, 2019, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Şakire Balıkcı.

184. Rabia Bayezit, Van-Gevaş Yöresi Anlatı Geleneği (Hikâye-Masal), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2019, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Metin Eren.

185. Leyla Funda Arslantaş, Gelenekselden Moderne Masal Anlatıcılığının Evrilmesi: Hatay Örneği, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, 2020, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Gönül Reyhanoğlu.

186. Hilal Şimşek Eger, Anadolu Sahası Türk Masallarında Taş, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2020, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aziz Ayva.

187. Cemre Urhan, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi’ndeki Masalların İncelemesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2020, Danışman: Doç Dr. Seyfullah Yıldırım.

188. Serpil Barmanbek, Anadolu Masallarında Adalet Anlayışı, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2020, Danışman: Doç. Dr. Zafer Çelik.

189. Esra Burcu Göncü, Türk Masallarında Din Adamı Tipolojisi, Pamukkale Üniversitesi, 2020, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mevlüt Metin Türктаş.

190. Işlay Kara Tekgül, Tunceli Masallarına Arketipsel Sembolik Bir Yaklaşım, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2020, Danışman: Prof. Dr. Aynur Koçak.

191. Rümeyza Meliha Günay, Erzurum İl Merkezine Bağlı Beş Köyde Kültür Değişimleri Açısından Masal Anlatma Geleneği Üzerine Bir İnceleme, Atatürk Üniversitesi, 2020, Danışman: Prof. Dr. Gülhan Atnur.

192. Dinara Ashimova, Kazak Masalları Üzerine Bir Değerlendirme, Ardahan Üniversitesi, 2020, Danışman: Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak.

193. Nurdan Yeşilyurt, Anadolu Sahası Hayvan Masallarında Mitolojik Unsurlar Üzerine Bir Araştırma, Bartın Üniversitesi, 2020, Danışman: Doç. Dr. Şerife Seher Erol Çalışkan.

194. Bahar Kadioğlu, Kadın ve Şifa: Bir Sağaltım Aracı Olarak Masal Anlatıcılığı Üzerine Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi, 2021, Danışman: Doç Dr. Melike Kaplan.
195. Cemali Demir, Anadolu Sahası Türk Masallarında Renk Sembolizmi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2021, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ömer Saraç.
196. Seyhan Karadağ, Elâzığ Masallarındaki Ahlaki Değerler, Fırat Üniversitesi, 2021, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Murat Gökalg.
197. Hamiyet Özer, Lopnur Halk Masalları (Metin Aktarma- İnceleme- Çeviri Yazı), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2021, Danışman: Prof. Dr. Aysun Demirez.
198. Tuba Turan Özçelik, Güney Azerbaycan Masallarında Değerler, Gazi Üniversitesi, 2021, Danışman: Prof. Dr. Yücel Gelişli.
199. Aliye Yavuz, Göller Yöresi Masallarında Değerler Eğitimi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2021, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Özçelik.
200. Ceren Aydoğan, Anlatıma Dayalı Türlerde Mücadele (Masal-Destan-Halk Hikâyesi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2021, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aysun Dursun.
201. Şadiye Erdik, Türk Masallarında İmtihan Motifi-Az Gittik Uz Gittik ve Zaman Zaman İçinde-, Uşak Üniversitesi, 2022, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Derya Özcan Güler.
202. Tayyib Gümüşer, Anadolu Sahası Masalları ile Grimm Masallarının Büyü Motifi Açısından Karşılaştırılması, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, 2022, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Neslihan Huri Yiğit.
203. Kemal Çinko, Adakale Türk Masalları'nın Max Lüthi Yöntemi ile İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi, 2022, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Esra Bilge Savcı
204. Ahmet Sevinç, Kuzeybatı Bursa Masalları, Hacettepe Üniversitesi, 2022, Danışman: Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu.
205. Sema Bayram, Anadolu Masallarında İyilik ve Kötülük, Fırat Üniversitesi, 2022, Danışman: Doç. Dr. Ebru Şenocak.

206. Ceyda Yıldırım, Anadolu Masallarında “Erkek” Tipi, Fırat Üniversitesi, 2022, Danışman: Prof. Dr. Esma Şimşek.

207. Hayriye Sema Mungan, Mardin Masallarının İşlevsel Açıdan Değerlendirilmesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, 2022, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hatice Kübra Uygur.

208. Şeyma Soyyılmaz, Türkiye Sahası Halk Anlatmaları (Masal-Efsane) ve Türk Korku Sineması Üzerine Karşılaştırmalı Arketip İncelemesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, 2022, Danışman: Doç. Dr. Bülent Akın.

209. Emine Işıkelekoğlu, Anadolu Türkleri’nin Halk Masallarında Erkek ve Erkekleşme, Hacettepe Üniversitesi, 2022, Danışman: Doç Dr. Şirin Yılmaz.

210. Aybüke Karabacak, Kimlik ve Ötekilik Bağlamında Nevşehir Masalları, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, 2022, Danışman: Doç. Dr. Tuğrul Balaban.

211. Münevver Yavuz, Anadolu Masallarında Kılavuz Hayvanlar, Balıkesir Üniversitesi, 2022, Danışman: Prof. Dr. Halil İbrahim Şahin.

212. Zeynep Menteş, Anadolu Masallarında Mekân, Fırat Üniversitesi, 2023, Danışman: Prof. Dr. Esman Şimşek.

213. Yunus Şam, Anadolu Masallarında Akıllı ve Deli Motifi, Fırat Üniversitesi, 2023, Danışman: Doç. Dr. Ebru Şenocak.

214. Züleyha Erol, Anadolu Masallarında Sınav Motifi, Fırat Üniversitesi, 2023, Danışman: Doç. Dr. Ebru Şenocak.

215. Gözde Düzgün, Orta Asya Türk Masallarında Çocuk, Ege Üniversitesi, 2023, Danışman: Prof. Dr. Selami Fedakâr.

216. Leyla Ece Yıldız, Anadolu Sahası Türk Masallarında Tilki, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2023, Danışman: Prof. Dr. Halil Altay Göde.

217. Şor Masalları (İnceleme-Metin), Yıldız Teknik Üniversitesi, 2023, Danışman: Prof. Dr. Aynur Koçak, Prof. Dr. Mehmet Aça.

218. Ayşe Nur Yılmaz, Batı Anadolu Masallarında Kurnaz Tipi, Pamukkale Üniversitesi, 2023, Danışman: Doç. Dr. Mehmet Surur Çelepi.

219. Perihan Kartal, Türk Dünyası Masallarında Bağışçı, Gaziantep Üniversitesi, 2023, Danışman: Doç. Dr. Mustafa Gültekin.

220. Ayşegül Dirican, Çubuk Yöresi Masalları Üzerine Bir Araştırma “Demonik (Olağan Dışı) Varlıklar”, Gazi Üniversitesi, 2023, Danışman: Prof, Dr. İsmet Çetin.

221. Özlem Keskinsu, Anadolu Masallarında Sihir Motifi Üzerine Bir İnceleme, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2023, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Özkan.

